

Nr 155.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1946 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1945 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1944—den 30 juni 1945.

(4:e avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1945 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande.

1:o) **Jordbruksdriften vid fångvårdsanstalterna.** Under justitiedepartementet, § 1, ha revisorerna påtalat vissa brister med avseende å ledningen av och kontrollen över jordbruksdriften vid fångvårdsanstalterna (Del I, s. 2—6).

Arbetsdriften vid fångvårdsanstalterna ledes av styresmannen för vederbörande anstalt. Vid sin sida har styresmannen assistenter. I fråga om jordbruksassistent har föreskrivits, att han bör vara teoretiskt och praktiskt utbildad jordbrukare. Anslag brukar beviljas årligen till ett jordbrukstekniskt bi-träde för vissa fångvårdsanstalter. Under det att verkstadsdriften vid fångvårdsanstalterna i administrativt hänseende lyder under arbetskontoret inom fångvårdsstyrelsens kameralbyrå, lyder jordbruksdriften direkt under kameralbyrån.

Resultatet av jordbruksdriften vid ifrågavarande anstalter utvisar, enligt av revisorerna framlagda siffror, för budgetåren 1942/43 och 1943/44 ett överskott av omkring 51 000 respektive 20 000 kronor samt för budgetåret 1944/45 ett underskott av cirka 12 000 kronor.

Specialbokföringen rörande jordbruksdriften vid fångvårdsanstalterna handhaves av Sveriges lantbruksförbund, som budgetårsvis utarbetar särskild driftanalys angående jordbruksdriften vid varje anstalt. I anslutning därtill ha utarbetats uppgifter angående de olika anstalternas lantbrukskapital under budgetåren 1942/43—1944/45 ävensom angående förräntningsprocenten av nämnda kapital. I fråga om dessa uppgifter får utskottet hänvisa till del I s. 5.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Av den verkställda utredningen synes framgå, att jordbruksdriften vid fångvårdsanstalterna i allmänhet icke uppvisat tillfredsställande resultat. Under budgetåret 1944/45 hava flera anstalter till och med redovisat förlust. Ehur resultatet av dessa anstalters jordbruksdrift skäligen icke kunna helt bedömas efter resultaten vid jordbruk av motsvarande art och omfattning, giva dock de anförda siffrorna anledning till antagande, att avsevärt förbättrade förhållanden skulle kunna genom rationell drift uppnås även vid fångvårdsanstalterna.

Medan en central ledning och tillsyn över verkstadsdriften vid fångvårdsanstalterna torde vara tillfredsställande anordnad genom fångvårdsstyrelsens arbetskontor, synes i fråga om jordbruksdriften vid dessa anstalter med nuvarande ordning visserligen en jordbruksteknisk kontroll förekomma men icke av den art och omfattning, som enligt revisorernas mening är tillräcklig. Därest fångvården vid ett framtida genomförande av den nya straffverkställighetsreformen kommer att alltmera organiseras i öppna anstalter, får jordbruksdriften vid dessa ökad betydelse. Strafflagberedningen har även i sitt den 14 november 1944 avgivna betänkande angående verkställigheten av frihetsstraff m. m. bland annat framhållit, att det för att förslaget till en mera öppen fångvård med ökad koloniverksamhet skulle kunna genomföras vore en nödvändig förutsättning, att fångvårdsstyrelsen hade en sådan organisation, att den kunde taga nödiga initiativ och utöva en effektiv ledning på förevarande område. I detta sammanhang må även framhållas, att det inom finska fångvården, där fångarnas utarbeten ha en betydande omfattning, finnes anställd en särskild jordbruksinspektör för hela landet.

Revisorerna, som under § 15 i sin berättelse i samband med jordbruks- och verkstadsdriften vid de statliga skyddshemmen och alkoholistanstalterna uttalat sig för att verksamheten vid dessa anstalter ställdes under sakkunnig kontroll, vilja framhålla önskvärdheten av att även fångvårdsstyrelsen tillförsäkras sakkunskap av den art och omfattning, som kan anses erforderlig för vinnande av en effektiv central ledning och kontroll över jordbruksdriften vid fångvårdsanstalterna.

Yttranden ha avgivits av *fångvårdsstyrelsen* och *statens sakrevision* (Del II, s. 1—7).

Fångvårdsstyrelsen har framhållit, att de av revisorerna åberopade bokföringsresultaten av fångvårdens jordbruksdrift icke i samtliga fall kunde anses representativa för det ekonomiska utbytet. Styrelsen har förklarat sig icke kunna dela revisorernas mening, att jordbruksdriften i allmänhet icke uppvisade tillfredsställande resultat. Styrelsen hyste emellertid den uppfattningen, att driftresultatet borde kunna förbättras efter hand som vissa gjorda grundförbättringar lämnade avkastning. Härjämte erfordrades emellertid att fångvårdsstyrelsen erhöle möjlighet att öva effektivare tillsyn över jordbruksdriften. Med den omfattning, som fångvårdens jordbruk fått under de senaste åren, och med den utveckling på detta område, som förestode, komme jordbruksdriften att bli en med verkstadsdriften likställd arbetsgren. Det syntes därför vara lämpligt, att jordbruksdriften ställdes under inseende av fångvårdsstyrelsens arbetskontor, som redan handhade den centrala ledningen av och tillsynen över verkstadsdriften. Arbetskontoret borde emellertid förstärkas med en befattningshavare, som under byrådirektörens inseende kunde

helt ägna sig åt tillsyn över fångvårdens jordbruksdrift. Denne befattningshavare borde äga teoretisk utbildning vid någon av jordbrukets lägre undervisningsanstalter och därjämte goda vitsord som jordbrukstjänsteman. Härutöver vore styrelsen alltjämt i behov av särskild sakkunskap i jordbruksfrågor, tillgodosedd liksom hittills genom att till styrelsen förtfarande vore knuten ett jordbrukstekniskt biträde.

Sakrevisionen har framhållit vanskligheterna att vid en driftsform som den här förevarande anlägga synpunkter av gängse företagsekonomisk art. Förhandenvaron av en viss arbetsstyrka, som måste sysselsättas i jordbruket, försvårade högst väsentligt möjligheterna att åstadkomma förbättrat driftsresultat genom sedvanliga rationaliseringsåtgärder.

Sakrevisionen har vidare anfört bland annat följande.

Det torde icke kunna bestridas, att, såsom av revisorerna framhållits, fångvårdens jordbruk lämna ett otillfredsställande ekonomiskt resultat. Sakrevisionen vill i detta sammanhang framhålla, att till fångvårdsstyrelsen enligt kungl. brev den 21 november 1924 är knuten en särskild sakkunnig i frågor rörande teknisk jordbruksledning vid fångvårdsanstalter, där odlingsarbeten förekomma. Enligt vad sakrevisionen inhämtat från fångvårdsstyrelsen hänskjutas till den sakkunnige större ärenden berörande lantbruksdriften, såsom inköp av egendomar och djur samt upptagande av nya rörelsegrenar. I mindre omfattning företager även den sakkunnige inspektioner av fångvårdsanstalternas jordbruk. Den verksamhet den sakkunnige sålunda har att utöva synes sakrevisionen icke vara av den omfattning och av den art, att vederbörande jordbruksförvaltningar härigenom kunna erhålla den kontinuerliga ledning, som synes vara erforderlig för att hålla jordbruksdriften på en tidsenlig och ur olika synpunkter tillfredsställande nivå. Med hänsyn härtill finner sakrevisionen i likhet med revisorerna, att ytterligare åtgärder äro önskvärda för att åvägabringa en förstärkning av den centrala ledningen för jordbruksdriften inom fångvården. En förutsättning för att med den ifrågasatta åtgärden avsett resultat skall ernås är dock, att den på respektive anstalter verksamma lokala arbetsledningen äger tillräcklig kompetens och erfarenhet för att i praktiken verkligen omsätta de anvisningar, som kunna komma att utgå från den centrala jordbruksledningen hos tillsynsmyndigheten.

Såsom ovan nämnts försvårar förhandenvaron av en viss arbetsstyrka, som under alla förhållanden måste sysselsättas i jordbruksarbetet, vidtagandet av sedvanliga rationaliseringsåtgärder. Då i samband med den utbyggnad av koloniverksamheten, som torde komma till stånd vid övergången till en mera öppen fångvård, viss utjämning av den nuvarande disproportionen mellan tillgänglig och erforderlig arbetskraft förefaller sannolik, synas sakrevisionen framdeles ökade möjligheter komma att uppstå för rationaliseringsåtgärder i berörda hänseenden. Även med hänsyn härtill tala enligt sakrevisionens mening skäl för en förstärkning av den centrala ledningen inom fångvårdsstyrelsen i vad angår jordbruksdriften.

Sakrevisionen vill slutligen framhålla, att de problem, som föreligga beträffande fångvårdens jordbruk, jämväl äro för handen för andra myndigheter, som vid dem underlydande anstalter bedriva lantbruk, såsom socialstyrelsen och medicinalstyrelsen. Med hänsyn härtill synes det sakrevisionen kunna ifrågasättas, att nämnda verksamhet vid sålunda ifrågakommande anstalter ställes under gemensam tillsyn i förevarande hänseenden.

Utskottet.

Av vad i ärendet förekommit vill det synas som om det ekonomiska resultatet av fångvårdens jordbruk icke är tillfredsställande. Även om här avsedda verksamhet icke enbart får bedömas ur ekonomisk synpunkt är det uppenbart, att driften bör så ordnas att den under hänsynstagande till dess speciella karaktär lämnar största möjliga avkastning. Härutinnan synas alla möjligheter icke hava tillvaratagits. Vid en övergång i större omfattning till en öppen fångvård kan förväntas, att jordbruksdriften vid fångvårdsanstalterna får större betydelse än nu. Det framstår därför som angeläget, att problemet om den ur ekonomisk synpunkt lämpligaste organisationen och ledningen av fångvårdens jordbruksdrift ägnas särskild uppmärksamhet. Utskottet får därför hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

2:o) **Försvarets tjänstebostäder.** Under försvarsdepartementet, § 2, ha revisorerna påtalat vissa differenser beträffande hyresersättningarna för försvarets bostäder (Del I, s. 7—15).

Den i statlig regi genomförda produktionen av bostäder för den vid försvarsväsendet anställda personalen är väsentligen av två slag, nämligen å ena sidan tjänstebostadsbebyggelse i egentlig mening, som avser att frambringa bostäder, upplåtna med bostadstväng, och å andra sidan anskaffning av egna hem eller hyreshus. Enligt de riktlinjer, som i samband med inrättandet år 1943 av försvarets bostadsanskaffningsnämnd godtagits av statsmakterna, skall i princip uppförande av tjänstebostäder i egentlig mening ske genom försorg av vederbörande militära förvaltningsorgan, medan övriga för försvarets personal avsedda bostäder skola tillhandahållas genom bostadsanskaffningsnämndens försorg. I fråga om fastighetsförvaltningen gäller, att densamma omhänderhaves beträffande tjänstebostäder i egentlig mening för varje försvarsgren av vederbörande militära förvaltningsorgan samt i övrigt av bostadsanskaffningsnämnden.

Beträffande tjänstebostad gäller enligt 47 § 2 och 3 mom. militära avlösningsreglementet (nr 1939: 275), jämförda med 24 § 1 mom. och 40 § 1 mom. militära icke-ordinariereglementet (nr 1939: 276) samt 19 § 1 mom. manskapsavlöningsreglementet (nr 1940: 652), att ersättning för beställnings-(befattnings-)havare anvisad sådan bostad, däri inbegripen, i förekommande fall, gottgörelse för centraluppvärmning eller för tillhandahållande av möbler, ävensom för planteringsland eller annan förmån, som följer med bostaden, bestämmes med hänsyn till det pris, som å orten i allmänhet gäller för lägenhet, vilken beträffande storlek och bekvämlighet samt beskaffenhet i övrigt kan anses likvärdig med tjänstebostaden. Är tjänstebostad belägen å ort, där hyresmarknad, som kan tjäna till ledning vid ersättningsbestämmande, saknas, må i stället skälig hänsyn tagas till det hyrestal, som för orten beräknats i samband med dyrortsgrupperingen. Kan överenskommelse rörande er-

sättningsens storlek icke träffas mellan vederbörande myndighet och beställnings- (befattnings-)havare, som skall bebo lägenheten, hänskjutes frågan till statens bostadsnämnd. Över nämndens beslut i sådan fråga må klagan icke föras.

I fråga om hyressättningen å bostad i de av försvarets bostadsanskaffningsnämnd förvaltade byggnaderna gäller enligt föreskrift i 1 § e) av den för nämnden fastställda instruktionen (nr 1943:230), att uthyrning av sådan bostad skall ske till marknadspris, i den mån Kungl. Maj:t ej annat medger.

I fråga om de grunder som av de centrala militära förvaltningsmyndigheterna tillämpas vid bestämmandet av hyresersättning för tjänstebostad är till en början att märka, att vid hyresavvägningen viss hänsyn togs till med bostaden som sådan förenade särskilda olägenheter. I sådant hänseende uppdelas bostäderna i två kategorier. I kvalitetshänseende indelas bostäderna i fyra klasser (1—4). Klassindelningen verkställs under hänsynstagande till *dels* bostadens golvyta, *dels* beskaffenheten i byggnadshänseende, *dels* förefintligheten av bekvämligheter och *dels* om bostaden på grund av läge och byggnadssätt är svår att uppvärma. Varje bostad åsättes ett grundpris beroende på den kategori och kvalitetsklass, densamma bestämmas tillhöra. Härvid användes med ledning av socialstyrelsens statistik rörande verkställda hyresräkningar — i förekommande fall beräknade s. k. hyrestal — för varje förläggningssort uppgjord grundpristabell.

Revisorerna erinra, att de militära myndigheterna som regel verkställa hyressättningen på basis av socialstyrelsens hyresräkningar i vad angår tjänstebostäder belägna å orter, där hyresräkning ägt rum. I ett mindre antal fall hade därvid 1928 eller 1933 års men i flertalet fall 1939 års hyresräkning tagits till utgångspunkt. Vid sistnämnda hyresräkning redovisades för de hyresräknade orterna bland annat medelhyran per år för lägenheter, uthyrda i öppna marknaden, varvid en uppdelning verkställdes med hänsyn till storlek och standard, i sistnämnda hänseende beträffande förekomsten av centralvärme och badrum. De hyressiffror, som framräknades, utgjorde ett medeltal för lägenheter av en och samma storleksordning. Emellertid innefattade samma lägenhetsgrupp bostäder av varierande ålder och utrustning. Ehuru vid de militära myndigheternas hyressättning viss jämkning verkställdes med hänsyn till standarden, ville dock revisorerna erinra om att utvecklingen under 1930- och 1940-talen snabbt gått i riktning mot en höjd bostadsstandard, i det att lägenheterna i stor utsträckning kommit att utrustas med exempelvis badrum, kylskåp och andra moderna bekvämligheter. Såväl denna omständighet som byggnadskostnadernas väsentliga ökning under de senaste åren hade bidragit till att hyresnivån i nybyggda bostadsfastigheter blivit betydligt högre än i äldre hus. Emellertid torde hyresnivån i de hus, som uppfördes under förra delen av 1930-talet och tidigare, icke hava undergått någon mera betydande justering uppåt, varför de medeltal, som erhållits vid 1939 års hyresräkning, framstode såsom jämförelsevis låga. Av det anförda framginge, att en på socialstyrelsens ifrågavarande hyresräkning baserad hyressättning endast i ofullständig omfattning återspeglade den ovan antydda utvecklingen på bostadsmarknaden.

Beträffande bostadsanskaffningsnämndens hyressättning framhålla revisorerna, att nämnden anlitat statens byggnadslånebyrås sakkunskap och byråns statistiska material. Vid beräkning av bostadshyrorna i nyuppförda fastigheter utginge byrån i princip från 1939 års hyresnivå, d. v. s. hyresnivån i de hus, som uppfördes under år 1939. Nämnda statistik grundade sig på 1939 års hyresräkning. Dock hade byggnadslånebyrån genom kompletterande undersökningar kunnat beräkna hyresnivån i år 1939 uppförda hus, varjämte byråns statistik — i motsats till hyresräkningen — omfattade uppgifter rörande storleken av bostädernas golvytor.

Revisorerna hava infordrat vissa uppgifter angående hyressättningen å såväl tjänstebostäder som hyresbostäder, uppförda under och efter år 1938. Det sålunda införskaffade materialet avser följande förläggningsorter, nämligen Karlsborg, Såtenäs, Ljungbyhed, Luleå och Fårösund. Av en av revisorerna gjord sammanställning av dessa uppgifter (Del I. s. 12—14) framgår enligt revisorernas mening, att tjänstebostadshyrorna väsentligen understiga de av bostadsanskaffningsnämnden åsatta hyrorna. Revisorerna ha ytterligare framhållit, att fall torde förekomma, där jämväl hyresersättningen å vissa äldre tjänstebostäder finge anses stå i mindre god överensstämmelse med i vederbörande avlöningsreglementen angivna principer för beräkning av sådan hyra.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Den lämnade redogörelsen ger vid handen, att statsmakterna genom hyressättningens avpassning efter ortens hyrespris (marknadspriset) torde hava avsett att vinna en enhetlig och rättvis värderingsgrund vid upplåtande av bostäder till den vid försvaret anställda personalen. De införskaffade uppgifterna, som avse bostäder, uppförda under eller efter år 1938, åskådliggöra emellertid, att betydande differenser föreligga mellan av de centrala försvarsförvaltningarna fastställda hyresersättningar för tjänstebostäder och av bostadsanskaffningsnämnden åsatta hyror för bostäder i hyresfastigheter. Det vill därför synas, som om vissa tjänstebostadsinnehavare — i strid mot gällande avlöningsprinciper — på en omväg komma i åtnjutande av en extra förmån. Ur rättvisesynpunkt framstår ett sådant förhållande såsom mindre tilltalande. Revisorerna vilja erinra om att statens bostadsnämnd den 26 september 1938 på uppdrag av Kungl. Maj:t avgivit nytt förslag till riktlinjer för bestämmandet av ersättning för tjänstebostad, till vilket förslag Kungl. Maj:t emellertid ännu icke fattat ställning. Det synes revisorerna, som om ur skilda synpunkter tidpunkten nu vore inne att upptaga här behandlade fråga till omprövning. Det synes därvid lämpligt, att en sådan utredning utsträcker till att avse jämväl tjänstebostäder för befattningshavare, tillhörande den civila statsförvaltningen.

Yttranden hava avgivits av *arméns fortifikationsförvaltning, marinförvaltningen, flygförvaltningen* samt *försvarets bostadsanskaffningsnämnd* (Del II, s. 7—15), vilka samtliga uttalat sig för en utredning i enlighet med revisorernas förslag. Flygförvaltningen anser dock, att frågan bör upptagas i sammanhang med en allmän omprövning av hela lönesystemet, så att detta bringas i nivå med utvecklingen på levnadskostnadsområdet i dess helhet. Lämpligt syntes vara, att vad i ärendet förekommit bragtes till 1945 års lönekommittés kännedom för att av kommittén beaktas.

Enligt gällande bestämmelser i fråga om hyressättningen för försvarsväsendets tjänstebostäder skall ersättningen utmätas med hänsyn till det pris som å orten i allmänhet gäller för lägenhet, vilken beträffande storlek och bekvämlighet samt beskaffenhet i övrigt kan anses likvärdig med tjänstebostaden, eller, å ort där hyresmarknad saknas, under hänsynstagande till det hyrestal som för orten beräknats i samband med dyrortsgrupperingen. Vad åter angår de för försvarets räkning genom försvarets bostadsanskaffningsnämnd uppförda lägenheterna gäller, att för dem hyressättningen skall anslutas till den allmänna marknadens och ske med utgångspunkt från nu tillämpade förräntningsgrunder. Av revisorerna åberopad utredning ger vid handen, att hyran för tjänstebostäder, uppförda under år 1938 eller senare, bestämts till väsentligt lägre belopp än hyran för under samma tid genom bostadsanskaffningsnämndens försorg på samma ort uppförda lägenheter av ungefär samma kvalitet. Härvidlag förefintlig hyresdifferens torde icke kunna förklaras endast under hänvisning till de olägenheter som kunna vara förbundna med tjänstebostadens läge. Det framstår för utskottet såsom uppenbart att, därest en rätt tolkning av nuvarande bestämmelser rörande hyressättning kan giva av revisorerna uppmärksammade resultat, bestämmelserna redan av denna anledning äro i behov av översyn. Att en dylik översyn är behöfvlig jämväl med avseende å det äldre tjänstebostadsbeståndet synes framgå av de i ärendet avgivna utlåtandena. Utskottet delar sålunda revisorernas uppfattning, att frågan om hyressättningen för försvarets tjänstebostäder utan dröjsmål bör göras till föremål för särskild utredning.

Revisorernas undersökningar ha avsett förhållandena vid försvarsväsendet. I likhet med revisorerna finner emellertid utskottet lämpligt, att den av utskottet förordade utredningen jämväl kommer att omfatta tjänstebostäder, avsedda för personal inom den civila statsförvaltningen.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning rörande hyressättningen för tjänstebostäder för befattningshavare inom statsförvaltningen.

3:o) **Krigsmaterielverket.** Under försvarsdepartementet, § 3, ha revisorerna behandlat vissa frågor berörande krigsmaterielverkets arbetsuppgifter och personalorganisation m. m. (Del I, s. 15—35).

Revisorerna ha inledningsvis lämnat en redogörelse för tillkomsten av krigsmaterielverket. Därvid har erinrats om att 1940 års förvaltningsutredning förordade inrättandet av ett för försvarsväsendet gemensamt materieldepartement, vilket borde hava till huvudsaklig uppgift att handhava konstruktioner, nyanskaffning och kontroll av krigsmateriel. Departementet avsågs därvid skola uppdelas i en teknisk avdelning för forsknings- och konstruktionsverksamhet samt en anskaffningsavdelning för anskaffning och

kontroll. Vidare har framhållits, att 1941 års förvaltningsutredning uttalade sig för inrättandet av ett nytt centralt ämbetsverk, benämnt försvarsväsendets industriverk, och att utredningen angav det nya verkets huvuduppgift enligt följande.

Verket skall centralt handha landets med krigsmaterieltillverkning sammanhängande industriplanering, omfattande disponibla och erforderliga tillverkningskapaciteter, för tillverkning erforderlig personal, råmaterialfrågor och prioritetsfrågor.

Till verkets arbetsuppgifter skall vidare höra att för försvarsgrensförvaltningarnas räkning omhänderhava anskaffning av sådan krigsmateriel, vilken har mass- eller standardkaraktär eller som kan sägas vara fixerad i tekniskt hänseende. Det är förutsättningen för att verket på effektivast möjliga sätt skall kunna handhava landets krigsindustriplanering. Samtidigt vinnas härigenom stora tekniska och ekonomiska fördelar.

Verket bör utöva en målbunden standardiseringsverksamhet, varigenom avsevärda ekonomiska fördelar kunna vinnas och ökad beredskap uppnås. Genom ett samordnande av konstruktions-, standardiserings- och tillverkningstekniska synpunkter vinnas därjämte stora produktionstekniska fördelar med därav följande lägre produktionskostnader och kortare tillverknings-tider.

Som följd av den snabba utveckling, som för närvarande äger rum i fråga om krigsmateriel, synes det för bibehållande av en kvalitativt högstående modern utrustning inom försvarsväsendet vara erforderligt, att en samordnande, enhetligt ledd militär forskningsverksamhet kontinuerligt bedrivs under utnyttjande av olika inom landet tillgängliga forskningsmöjligheter. Med hänsyn till att forskningsverksamheten intimt sammanhänger med industriverkets tekniska uppgifter och då forskningsverksamheten är för de olika försvarsgrenarna gemensam, synes den böra förläggas till industriverket.

För möjliggörande av ett ur landets synpunkt i möjligaste mån effektivt utnyttjande av de statliga fabriker, som bedriva krigsmaterieltillverkning, böra dessas ledning handhavas av ett centralt industriellt inriktat organ. Då industriverket kommer att utgöra ett för hela försvarsväsendet gemensamt organ med huvuduppgifter av industriell art, talar detta för att verket även bör handha ledningen av dessa fabriker.

Revisorerna ha uppgivit, att personalbehovet för det tilltänkta industriverket av utredningen beräknades till 251 befattningshavare samt att utredningen i avseende å verkets anskaffningsuppgifter föreslog, att verket skulle för försvarsgrensförvaltningarnas räkning i föreskriven omfattning ombesörja anskaffning av materiel som vore av mass- eller standardkaraktär eller som kunde anses fixerad i tekniskt hänseende, ävensom sådan anskaffning, som måste ske genom verket för att möjliggöra en effektiv krigsindustriplanering.

Revisorerna ha vidare erinrat, hurusom vissa av revisorerna närmare angivna uppgifter, som enligt 1941 års förvaltningsutrednings förslag borde handhavas av industriverket, år 1942 anförtroddes den redan år 1940 inrättade statens ammunitionsnämnd, som i anslutning därtill erhöll benämningen statens krigsmaterielnämnd.

Sedan 1943 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t (propositionen nr 180) beslutat inrättande av ett krigsmaterielverk, övertog, framhålla revisorerna, detta verk krigsmaterielnämndens uppgifter från och med den 1 juli 1943.

Genom instruktion den 15 juni 1944 (nr 339) ha verkets nuvarande arbetsuppgifter reglerats.

Allmänt föreskriver instruktionen, att verket har att förbereda och genomföra de åtgärder, som erfordras för att försvarets behov av för dess krigsberedskap erforderlig materiel och övriga förnödenheter på bästa sätt tillgodoses i enlighet med fastställda planer eller vederbörande myndighets anvisningar. Vidare anger instruktionen verkets särskilda arbetsåligganden, som sammanfattas i följande huvudgrupper, nämligen krigsindustriplanering, anskaffning, standardisering och teknisk vidare utveckling, patentärenden, kontroll, förrådsdrift och -förvaltning samt allmänt administrativa uppgifter.

Göromålen inom verket skola enligt instruktionen handläggas å följande byråer, nämligen en industribyrå, en teknisk byrå, en kontrollbyrå, en förrådsbyrå och en administrativ byrå. Till verket är vidare ansluten försvarets standardiseringsdelegation, varjämte särskilda tekniska delegationer kunna tillfälligt inrättas i anslutning till verket. Enligt revisorerna uppgick verkets personalbestånd i juli 1945 till sammanlagt 425 befattningshavare, varav voro placerade å industribyrån 95, å tekniska byrån 46, å kontrollbyrån 104, å förrådsbyrån 32, å administrativa byrån 146 samt å krigsbyrån 2 befattningshavare. Beträffande industribyrån hade denna till uppgift

att handhava den på krigsmaterielverket ankommande centrala planeringen för krigsmaterieltillverkning samt handlägga därmed sammanhängande frågor rörande råvaru- och energitillgångar, transportmedel och arbetskraft, produktionsmedlens utnyttjande, vidmakthållande, utökning, undanförsel och förstöring samt i anslutning därtill följa den anskaffningsverksamhet, som utövas av andra försvaret tillhörande myndigheter;

att handhava på verket ankommande anskaffningsuppgifter samt övervaka leveransernas fortskridande och fullgörande; samt

att i anskaffningsärenden, som handläggas av annan försvaret tillhörande förvaltningsmyndighet, lämna det biträde och utöva den verksamhet i övrigt, som ankommer på verket.

Av revisorernas redogörelse framgår, att industribyrån för handläggande av anskaffningsärenden efter juli 1945 indelats i följande sektioner, nämligen en ordersektion, en vapensektion, en manufaktursektion, en fordonssektion, en instrumentsektion, en kemisk sektion samt en textilsektion. Industribyråns anskaffningsuppgifter inskränka sig till en egentlig upphandlingsverksamhet och leveransövervakning. Övriga erforderliga åtgärder av förberedande karaktär ombesörjas däremot av vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter eller till viss del av krigsmaterielverkets tekniska byrå. Frågor rörande kontroll över att materielen uppfyller uppställda kvalitetsbestämmelser respektive godkännande av fakturor handläggas av verkets kontrollbyrå respektive administrativa byrå. Beträffande omfattningen av anskaffningsverksamheten inom industribyrån ävensom antalet därmed selsatta befattningshavare och härav betingade lönekostnader hänvisa revisorerna till en i berättelsen intagen sammanställning (s. 22).

Antalet av krigsmaterielverkets administrativa byrå under budgetåret 1944/45 behandlade fakturor utgjorde 27 156.

Sammanställningen ger vid handen, framhålla revisorerna, att den upphandlingsverksamhet, som för vederbörande centrala förvaltningsmyndigheters räkning verkställes genom krigsmaterielverkets försorg, under budgetåret 1944/45 avsåg anskaffning till ett belopp av omkring 119 miljoner kronor, därav enligt vad revisorerna inhämtat 35 miljoner avsåge beställningar från AB Bofors och 15 miljoner beställningar från försvarets fabriksstyrelse. För verksamheten hade tagits i anspråk 75 befattningshavare med årlig lönekostnad av omkring 490 000 kronor. Härtill komme emellertid ett icke obetydligt antal befattningshavare å verkets administrativa byrå, som indirekt varit erforderlig för anskaffningsverksamheten, såsom kontors- och skrivbiträden, vaktmästare m. m.

Ehuru jämförelser med upphandlingsverksamheten vid annat statligt organ enligt revisorernas uppfattning icke kunna giva underlag för ett tillförlitligt bedömande av industribyråns personalbestånd i förhållande till föreliggande arbetsuppgifter, ha revisorerna dock till ledning i förevarande sammanhang lämnat vissa upplysningar beträffande organisationen och omfattningen av anskaffningsverksamheten vid statens järnvägar. Sammanfattningsvis ha revisorerna framhållit, att för järnvägsstyrelsens upphandlingsverksamhet under år 1944, innefattande tillhoppa 9 650 st. upphandlingar jämte 43 000 st. s. k. avrop med 118 500 fakturor till ett totalt anskaffningsbelopp av 161 miljoner kronor, tagits i anspråk 28 befattningshavare med en beräknad kostnad av 249 000 kronor.

Efter att hava lämnat redogörelser för gången av anskaffningsärenden inom krigsmaterielverket (s. 24 o. 25) samt för vissa mot verket framställda erinringar rörande leveransförseningar (s. 26 o. 27) och beträffande kravet på fullgod kvalitet m. m. (s. 27), ävensom riktat vissa erinringar mot av krigsmaterielverket framlagt siffermaterial, avsett att belysa omfattningen av de av verket åstadkomna besparingarna (s. 28—32), ha *revisorerna* gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna hava i det föregående lämnat en redogörelse för tillkomsten av krigsmaterielverket samt vissa avsnitt av dess verksamhet. Därvid hava revisorerna icke förbisett att verket som sådant tillkom först den 1 juli 1943, varvid det övertog förutvarande ammunitionsnämndens och krigsmaterielnämndens uppgifter. Revisorerna hava även utgått från att ämbetsverket under rådande extraordinära förhållanden haft särskilda svårigheter att bemästra. Med hänsyn till att erinringar från olika håll framställts mot ämbetsverket hava revisorerna likväl ansett sig böra ingå på en granskning av verksamheten vid detsamma.

Såsom tidigare anförts har frågan om krigsmaterieförsörjningen i olika sammanhang varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. I de utredningar, som vid skilda tillfällen företagits, har framhållits vikten av att redan under fredstid en noggrann krigsindustriplanering verkställdes av ett centralt organ med uppgift bland annat att för de olika försvarsgrensförvaltningarnas räkning ur prioritetssynpunkt handlägga anskaffningsfrågor. Vidare borde i erforderlig utsträckning forsknings- och standardiseringsverksamhet bedrivas. Härjämte har framhållits att anskaffningsverksamheten för försvarsväsendets räkning borde ske på ett ekonomiskt och rationellt sätt. Nämnda synpunkter hava varit vägledande för såväl 1940 som 1941

års militära förvaltningsutredningar vid uppgörande av förslag till krigsmaterieförsörjningens ordnande.

Sistnämnda utredning föreslog inrättande av ett särskilt industriverk, som skulle handhava de arbetsuppgifter, vilka för närvarande äro fördelade på ett ämbetsverk och ett affärsdrivande verk, nämligen krigsmaterielverket och försvarets fabriksstyrelse. Personalbehovet vid det föreslagna industriverket beräknades till 251 befattningshavare. Redan denna beräkning ansågs, såsom framgår av ett flertal yttranden över förvaltningsutredningens förslag, vara hållen i överkant, men finge ses mot bakgrunden av då rådande extraordinära förhållanden. Enligt inhämtade uppgifter har enbart krigsmaterielverket för närvarande en personal av cirka 425 befattningshavare. Även om vissa ytterligare arbetsuppgifter tillkommit, står dock med hänsyn till vad ovan anförts detta antal icke i översstämmelse med storleken av det personalbestånd, som förutsattes vid verkets tillkomst. Enligt revisorernas uppfattning synes sålunda personalbeståndet högt. För erhållande av en bedömningsgrund härutinnan hava revisorerna ansett det vara av intresse att i viss omfattning granska ett avsnitt av krigsmaterielverkets verksamhet. Denna granskning har omfattat den verksamhet inom industribyrån, som avser ombesörjandet av egentlig upphandling och leveransövervakning. Revisorerna hava därefter sökt verkställa en jämförelse med förhållandena vid statens järnvägars upphandlingsorgan och motsvarande organ inom några privata industriföretag. Ehuru revisorerna äro väl medvetna om det vanskliga i en sådan jämförelse, synas dock de betydande differenser, som befunnits föreligga beträffande storleken av personalen och omfattningen av upphandlingsverksamheten mellan å ena sidan industribyrån och å andra sidan vart och ett av övriga nyss omförmälda organ, giva stöd för revisorernas uppfattning beträffande personalbeståndet för verket. En av orsakerna till nämnda differenser torde vara att söka i det rådande anskaffningssystemet, som torde medföra en onödigt omständlig handläggning av anskaffningsärendena.

Den lämnade redogörelsen ger vid handen, att leveranstider icke alltid hållits, vilket bland annat framgår av förstnämnda skrivelse från chefen för armén samt yttranden från vederbörande försvarsgrensförvaltningar. Sålunda hava dessa förvaltningar i olika sammanhang framhållit, att avsevärda förskjutningar i uppgivna leveranstider ofta inträffat, vilket i hög grad torde hava försvårat materielersättningen till truppförbanden. Detta är så mycket mer betänkligt som det varit angeläget att under beredskapstiden med största skyndsamhet framskaffa krigsmateriel.

Mot den genom verkets försorg anskaffade materielen hava vidare i olika sammanhang klagomål anförts från vederbörande lokala militärmyndigheter. I detta sammanhang må erinras, att Kungl. Maj:t uppdragit åt statens sakrevision att närmare undersöka frågan, huruvida krigsmateriel, som av verket anskaffats och överlämnats till armémyndighet, varit av den art, att den med beaktande av den militärtekniska och tillverkningstekniska ståndpunkten och förhållandena i övrigt vid tidpunkten i fråga kunnat anses olämplig. De klagomål, som av olika myndigheter framställts mot den levererade varan, synas ofta haft sin grund i viss bristande kontroll från krigsmaterielverkets sida. Revisorerna vilja härutinnan åberopa, vad sprängämnesinspektionen anført angående brister i fråga om leveranskontroll i visst fall.

I den sammanställning, som återfinnes i krigsmaterielverkets senaste anslagsäskanden, har åberopats ett siffermateriel, som skulle giva stöd för den uppfattningen, att genom verkets försorg åstadkommits prissänkning med därav följande besparingar för statsverket. Sålunda har bland annat framhållits, att prissänkningen vid senaste upphandlingar uppgått till genomsnittligt 24 procent i förhållande till priserna år 1940.

Häremot må till en början framhållas, att den prisstatistik, varpå den av verket uppgivna prissänkningen grundar sig, som av utredningen framgår, i vissa hänseenden är oriktig. I den mån sådan prissänkning kunnat konstateras torde densamma i stor utsträckning vara att hänföra till en ökad serie-tillverkning och därmed följande vidgade möjligheter till rationalisering. I en del fall torde prissänkning i icke oväsentlig omfattning vara att tillskriva industrikommissionens krigsmaterielavdelning och prisbyrå. Av nu angivna skäl torde de av verket gjorda beräkningarna icke giva belägg för antagandet att den angivna prissänkningen skulle ha åstadkommit enbart genom verkets åtgärder, utan är betingad jämväl av andra faktorer. Denna uppfattning vinner också stöd i det förhållandet, att vid av annat centralt förvaltningsorgan verkställda upphandlingar av annan krigsmateriel ernåtts prissänkningar, som äro icke oväsentligt större än den av krigsmaterielverket redovisade.

Även om den redovisade prissänkningen med däri förutsatta utgångspunkter vore riktig, vill det i allt fall synas revisorerna att då sådana på prissättningen inverkan faktorer som kvantitet, kvalitet, leveranstider, transportförhållanden m. m. icke närmare angivits, den åberopade siffran icke kan läggas till grund för bedömning av den sålunda redovisade prissänkningen.

Såsom i det föregående nämnts hänför sig krigsmaterielverkets upphandlande verksamhet i huvudsak till sådan materiel, som har mass- eller standardkaraktär eller är fixerad i tekniskt hänseende. Vid upphandling jämväl av nämnda materiel synes emellertid i icke oväsentlig grad förutsättas militärteknisk kännedom om materielen och dess användning. Vid anskaffning av sådan materiel synes militär sakkunskap icke heller kunna undvaras, vilket medför visst dubbelarbete. Samma förhållande gäller även beträffande ämbetsverkets kontrollerande verksamhet. Behovet av ökad militär sakkunskap för krigsmaterielverkets verksamhet har också framhållits i samband med ämbetsverkets senaste anslagsäskanden. Sålunda har framhållits, att det under verkets fortsatta uppbyggnad visat sig önskvärt, att verket i större utsträckning skulle ha möjlighet att i sin verksamhet utnyttja befattningshavare, som ägde militär sakkunskap. Denna förändring ville verket betrakta som ett led i utvecklingen mot att verket icke blott skulle representera ensidiga tekniska industriella och merkantila synpunkter vid krigsmaterielanskaffningen utan skulle kunna tillgodose militära synpunkter och intressen i lika hög grad som skett vid den tidigare handläggningen. Slutligen må framhållas att det rådande anskaffnings- och kontrollsystemet leder till viss oklarhet i fråga om ansvar och befogenheter.

I avgivna yttranden över krigsmaterielverkets ovannämnda anslagsäskanden hava såväl överbefälhavaren som riksräkenskapsverket — under åberopande av svårigheterna att bedöma omfattningen av krigsmaterielverkets framtida verksamhet och därmed behov av personal — framhållit önskvärdheten av att frågan om krigsmaterielverkets arbetsuppgifter och personalorganisation under fredsförhållanden gjordes till föremål för närmare utredning. Särskilt torde den beslutade överflyttningen till krigsmaterielverket av anskaffningen av sådana krigsförnödenheter, som tillverkades av de fabriksstyrelsen underställda fabriker, komma att medföra alltför tunga och tidsödande arbetsformer. Revisorerna ansluta sig till den av förenämnda myndigheter uttalade uppfattningen och anse, att en allsidig och förutsättningslös utredning snarast möjligt bör komma till stånd. I avvaktan på resultatet av denna utredning torde ytterligare bestående anskaffningsuppgifter icke böra överföras till krigsmaterielverket.

Yttrande har avgivits av *krigsmaterielverket* (Del II, s. 16—47), som — efter att ingående hava bemött revisorernas uttalanden om verkets storlek, omfattningen av anskaffningsorganisationen, anskaffningsärendenas handläggning, leveransförseningar, kontrollverksamhet samt den prisstatistiska jämförelsen — sammanfattningsvis anfört följande:

Revisorerna avsluta sitt uttalande rörande krigsmaterielverket med att avsluta sig till den av överbefälhavaren och riksräkenskapsverket i avgivna utlåtanden över krigsmaterielverkets anslagsäskanden för budgetåret 1946/47 uttalade meningen, att frågan om verkets arbetsuppgifter och personalorganisation under fredsförhållanden gjordes till föremål för närmare utredning. Särskilt syntes den beslutade överflyttningen till krigsmaterielverket av anskaffningen av sådana krigsförnödenheter, som tillverkades av de fabriksstyrelsen underställda fabriker, komma att medföra alltför tunga och tidsödande arbetsformer. Revisorerna anse, att en allsidig och förutsättningslös utredning snarast möjligt bör komma till stånd, och att i avvaktan på resultatet av denna utredning bestående arbetsuppgifter icke syntes böra överföras till krigsmaterielverket (s. 35).

Beträffande överbefälhavarens av revisorerna biträdda uttalande i dennes remissyttrande över krigsmaterielverkets medelsäskanden för nästa budgetår föreligger numera ett ställningstagande från Kungl. Maj:ts sida. Sålunda har chefen för försvarsdepartementet till det vid 1946 års statsverksproposition (bilagan fjärde huvudtiteln, punkten 6, s. 36—37) fogade utdraget av statsrådsprotokollet för den 4 januari 1946 härom anfört följande:

Huruvida en mera genomgripande omprövning av förvaltningsorganisationen — alltså en revision av 1943 års riksdags beslut — bör företagas av 1945 års försvarskommitté, såsom i överbefälhavarens remissyttrande anförts, torde ännu icke kunna bedömas. Genom överbefälhavarens försorg ha härutinnan vissa förberedande undersökningar utförts, av vilka jag tagit del. Emellertid vill jag framhålla, att — därest en översyn av förvaltningsorganisationen finnes böra ske genom försvarskommitténs försorg — det av rent praktiska skäl torde bliva nödvändigt för kommittén att dessförinnan koncentrera sig på de i ekonomiskt hänseende avsevärt betydelsefullare frågorna rörande försvarets allmänna organisation och därmed sammanhängande avvägnings-spörsmål. Det är att antaga att detta arbete ställer sådana krav på kommittén, att kommittén först senare — sedan åtminstone preliminära resultat i dessa hänseenden uppnåtts — kan till bedömande upptaga frågan om vilka ändringar i förvaltningsorganisationen som kunna påkallas av kommitténs överväganden i övrigt och av vunna erfarenheter. En annan ordning för frågornas behandling skulle enligt mitt förmenande kunna avsevärt försena slutförandet av kommitténs huvuduppdrag, vilket skulle medföra olägenheter i skilda hänseenden. Vad sålunda anförts utgör självfallet icke hinder för förberedande överväganden på detta område.

Oavsett att sålunda chefen för försvarsdepartementet ansett, att 1945 års försvarskommitté — som av överbefälhavaren ifrågasatts såsom utredningsinstans för berörda spörsmål — bör i första hand koncentrera sig på försvarets allmänna organisation, har krigsmaterielverket intet att erinra mot den ifrågasatta utredningen, vilken dock självfallet förutsättes ske i form av en översyn av hela förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet. En sådan utredning måste emellertid för krigsmaterielverkets del bygga på annat material än det i revisorernas föreliggande berättelse framlagda, vilket såsom den av verket i det föregående verkställda granskningen utvisar på alla väsentliga punkter är missvisande eller rent felaktigt.

En centraliserad anskaffning av förnödenheter för försvarsväsendets räkning under en fredsperiod måste anses vara till minst lika stor fördel för det allmänna som under en forcerad upprustningsperiod genom möjligheterna till enhetlig behandling i olika hänseenden av såväl enskilda som statliga leverantörer av dylika förnödenheter och måhända framför allt genom möjligheterna att neutralisera en ur statsekonomisk synpunkt skadlig monopolställning för vissa företag eller grupper av företag. De ytterligare synpunkter härutinnan, som enligt verkets mening böra skänkas beaktande, ha av verket framlagts i dess medelsäskanden för budgetåret 1946/47, till vilka verket torde få hänvisa, och vilka icke på någon punkt gendrivräts av revisorerna.

Om det sålunda enligt verkets uppfattning står klart, att den av statsmakterna år 1943 beslutade centraliseringen på förevarande område bygger på hållbara grunder, är därmed icke sagt att icke på många områden inom försvarets förvaltningsorganisation i dess helhet förbättringar skulle kunna åstadkommas. Framförallt gäller detta förhållandet mellan det centrala anskaffningsorganet och de organ, som ha att svara för konstruktion och distribution av krigsmaterielen, d. v. s. förhållandet mellan krigsmaterielverket och försvarsgrensförvaltningarna. Betydande förenklingar och rationaliseringar beträffande arbetssätt och personalantal inom försvarsgrensförvaltningarna torde stå att vinna på denna väg. Ävenså torde betydande fördelar stå att vinna genom en längre driven centralisering på vissa områden. Hand i hand med en utredning rörande dessa spörsmål böra undersökas möjligheterna till vinnande av en klarare ansvarsfördelning mellan verket och försvarsgrensförvaltningarna.

En utredning efter de nu antydda riktlinjerna -- som sålunda avser att bygga vidare på den genom 1943 års förvaltningsbeslut lagda grunden -- torde även kunna äga rum inom ramen för de organisationstekniska undersökningar beträffande såväl krigsmaterielverket som återstående delar av den centrala försvarsförvaltningen, som förutskickats av chefen för försvarsdepartementet i det vid 1946 års statsverksproposition (bilagan fjärde huvudtiteln, punkten 6, s. 36) fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden. Denna undersökning torde dock böra anstå i avvaktan på att den nuvarande avvecklingsperioden avslutats och någon erfarenhet vunnits av fredsförhållanden, varjämte resultatet av vissa utredningar, bland annat försvarets sakanslagsutredning synes böra avbidas.

Utskottet.

Vid sin behandling av propositionen nr 180 angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning betonade 1943 års riksdag vikten av att den nya förvaltningen såvitt möjligt borde växa fram successivt och organiskt, och att detta särskilt gällde krigsmaterielverket. Riksdagen förutsatte, att jämkningar i verkets organisation skulle visa sig erforderliga allteftersom praktiska erfarenheter vunnos och verksamheten stabiliserades.

Närmast föregående års riksdagar ha haft att taga ställning till förslag om utvidgning av krigsmaterielverkets för fredsförhållanden avsedda personalorganisation. 1945 års riksdag gav därvid uttryck åt den uppfattningen, att förutsatt ansvällning icke komme att bli sådan, att behovet av nya tjänster i av Kungl. Maj:t föreslagen omfattning kunde anses till fullo motiverat. Riksdagen fann sig emellertid icke vilja motsätta sig då framlagt förslag, men riksdagen utgick från att krigsmaterielverkets organisation komme att bli föremål för närmare undersökning i samband med blivande översyn av försvarsorganisationens framtida utformning.

Efter att hava ägnat verksamheten inom krigsmaterielverket sin uppmärksamhet ha riksdagens revisorer funnit anledning framhålla önskvärdheten av att frågan om verkets arbetsuppgifter och personalorganisation under fredsförhållanden göres till föremål för särskild utredning. Revisorerna ha därvid givit uttryck åt den uppfattningen, att verkets personalbestånd måste anses för högt. Härjämte ha revisorerna framhållit, bland annat, att erinringar försports i fråga om verkets leveranstider och beträffande den materielkontroll, verket haft att ombesörja. Vidare ha revisorerna erinrat, att med nuvarande organisation visst dubbelarbete syntes förekomma, i det att fullgörandet av åtskilliga å krigsmaterielverket ankommande anskaffningsuppgifter fordrade militär sakkunskap, som icke vore för handen inom verket.

Krigsmaterielverket åter har i sitt yttrande i ärendet framhållit, bland annat, att verkets nuvarande personalorganisation måste bedömas mot bakgrunden av beredskapsförhållandena, att leveransförseningarna icke varit beroende på omständigheter, varöver verket kunnat råda, samt att erinringarna i fråga om kontrollverksamheten dels vore att hänföra till tid, då kontrollen icke ankom på krigsmaterielverket, dels ock avsåge den konstruktiva utformningen av materielen, som icke ankomme på verket.

Delade meningar mellan revisorerna och krigsmaterielverket ha sålunda kommit till uttryck rörande verkets personalorganisation och vad i övrigt av revisorerna påtalats. Utskottet har icke funnit nödvändigt att i förevarande sammanhang ingå på ett närmare bedömande av vad från olika håll därutinnan anförts. Utskottet har emellertid funnit, att vad krigsmaterielverket anfört icke jävar riksdagens revisorers uppfattning att en utredning rörande verkets framtida uppgifter och organisation bör komma till stånd. Det förtjänar i detta sammanhang framhållas, att såväl överbefälhavaren som riksräkenskapsverket uttalat sig för en sådan utredning.

Av vad chefen för försvarsdepartementet vid anmälan i statsverkspropositionen och propositionen nr 120 om medelsbehovet under vissa anslag till försvarets centrala förvaltningsmyndigheter anfört framgår, att departementschefen funnit en utredning böra verkställas rörande den centrala försvarsförvaltningens organisation.

Enligt utskottets mening är en dylik utredning motiverad icke minst med avseende å krigsmaterielverket. Under nu tilländalupen beredskapsperiod ha uppenbarligen svårigheter måst föreligga att rätt bedöma verkets till freds-förhållanden hänförliga personalbehov. Vad revisorerna anfört ger enligt utskottets mening vid handen, att i och med att genom avvecklingen av beredskapen därmed sammanhängande anskaffningsuppgifter slutförts en omprövning av verkets personalorganisation bör företagas. Utskottet finner naturligt, att i samband därmed jämväl verkställes en förnyad mer definitiv omprövning av frågan om omfattningen under fred av verkets arbetsuppgifter. Under beredskapen vunna erfarenheter synas därvidlag böra ägnas särskild uppmärksamhet.

Revisorerna ha ansett, att i avbidan å resultatet av den av revisorerna ifrågasatta utredningen ytterligare bestående anskaffningsuppgifter icke böra överföras till krigsmaterielverket. Utskottet delar denna uppfattning.

Den utredning med avseende å krigsmaterielverket, som utskottet sålunda förordat, bör enligt utskottets mening icke erhålla karaktären av en ren expertutredning utan givas en parlamentarisk anknytning.

Enligt vad utskottet erfarit ha revisorerna vid sin granskning med avseende å krigsmaterielverket haft att övervinna vissa svårigheter när det gällt att från verket erhålla för granskningen erforderligt material. Revisorerna ha sålunda måst utverka Kungl. Maj:ts befallning åt krigsmaterielverket att tillhandahålla revisorerna önskade uppgifter. Utskottet vill inskränka sig till att framhålla, att den inställning till riksdagens revisorer, varåt verket sålunda givit uttryck, måste betraktas såsom synnerligen anmärkningsvärd.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning i av revisorerna angivet syfte.

4:o) **Förening av statstjänst med visst uppdrag.** Under försvarsdepartementet, § 4, ha revisorerna ansett sig böra bringa följande förhållanden till riksdagens kännedom (Del I, s. 35).

I skrivelse till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet den 5 maj 1944 hemställde generaldirektören och chefen för krigsmaterielverket S. A. E. Ödeen, att statsrådet ville utverka nådigt tillstånd jämlikt 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet för Ödeen att åtaga sig uppdrag såsom sakkunnig hos Ödeens ingenjörbyrå aktiebolag i Stockholm.

Enligt försvarsdepartementets ämbetskrivelse till krigsmaterielverket den 9 juni 1944 biföll Kungl. Maj:t nämnda ansökning.

Jämlikt vid konstituerande stämma med Ödeens ingenjörbyrå aktiebolag den 1 februari 1943 antagen bolagsordning skall bolaget hava till ändamål att idka konsulterande ingenjörsverksamhet ävensom annan därmed förenlig verksamhet. Ödeen har vid bolagsstämma den 20 juli 1943 av sagt sig uppdraget såsom ledamot av styrelsen i nämnda bolag, varefter styrelsen utgöres av fru Karin Ödeen, som ensam har att teckna firman.

På förfrågan av riksdagens revisorer har Ödeen meddelat, att bolaget huvudsakligen ombesörjde byggnadskonstruktionsuppdrag för industriens räkning samt att bolaget ansåge sig i förekommande fall oförhindrat att från leverantörer till krigsmaterielverket mottaga sådana uppdrag. På särskild förfrågan har Ödeen förklarat, att bolaget icke hade för avsikt att avstå från sådana uppdrag, varom senast vore fråga.

Yttrande har avgivits av *Ödeen* (Del II, s. 47—50).

Utskottet.

Revisorerna ha under förevarande paragraf bringat till riksdagens kännedom det förhållandet, att generaldirektören och chefen för krigsmaterielverket Ödeen vid sidan av sin statstjänst utfört uppdrag såsom sakkunnig åt ett aktiebolag, vars ändamål är att idka konsulterande ingenjörsverksamhet och vars styrelse utgöres av allenast Ödeens maka.

Revisorerna ha framhållit, att Ödeen uttalat att bolaget ansåge sig i förekommande fall oförhindrat att från leverantörer till krigsmaterielverket mottaga byggnadskonstruktionsuppdrag samt att bolaget icke hade för avsikt att avstå från sådana uppdrag.

Enligt vad utskottet inhämtat har Ödeens inkomst av annan verksamhet än statstjänst under senare år uppgått till så stora belopp, att det enligt utskottets mening kan ifrågasättas, huruvida icke deras förvärvande måste ha inkräktat på hans verksamhet inom krigsmaterielverket. Utskottet har väl bemärkt, att Ödeen erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att åtaga sig uppdrag av här avsedd art. Utskottet håller emellertid före, att en konsultationsverksamhet av denna omfattning icke kan hava varit av Kungl. Maj:t förutsedd. Utskottet anser det vara anmärkningsvärt, att Ödeen ansett sig kunna utnyttja det lämnade tillståndet i den omfattning som skett. Såsom särskilt betänklig synes den av Ödeen för revisorerna tillkännagivna ståndpunkten böra karakteriseras, att det bolag, i vilket Ödeen äger aktiemajoriteten och från vilket en betydande del av hans inkomst härflyter, kan anses vara oförhindrat mottaga byggnadskonstruktionsuppdrag jämväl från krigsmaterielverkets leverantörer.

Utskottet — som redan tidigare (utlåtande nr 141 i anledning av riksdagens år 1942 församlade revisorers berättelse, punkt 16:o) funnit anmärkningsvärt att en statlig befattningshavare åtagit sig uppdrag i enskilt företag, som haft ekonomiska transaktioner med det ämbetsverk, vars chefsskap befattningshavaren utövat — finner vad i ärendet förekommit otvetydigt giva vid handen, att frågan om tillstånd för Ödeen att åtaga sig uppdrag vid sidan av sin statstjänst bör upptagas till förnyad prövning.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan anfört.

5:o) **Efterbesiktigade vid armén.** Under försvarsdepartementet, § 5, ha revisorerna till behandling upptagit frågan om de efterbesiktigade värnpliktigas fortsatta inkallande till tjänstgöring (Del I s. 35—48).

Revisorerna ha därvid framhållit, bland annat, att de vid 1942 och 1945 års efterbesiktningar rådande särskilda förhållandena kunnat motivera vidtagande av extraordinära åtgärder med avseende å ianspråktagande av efterbesiktigade värnpliktiga men att, sedan tidsläget väsentligt ändrats, enligt revisorernas mening militära skäl icke — på sätt tidigare kunnat ske — numera kunde åberopas till stöd för ett ianspråktagande av de efterbesiktigade. Revisorerna ha därför, mot bakgrunden av vunna erfarenheter på förevarande område, velat ifrågasätta, huruvida inkallandet av dylika värnpliktiga i fortsättningen bör äga rum.

Revisorerna ha under hänvisning till det numera ändrade tidsläget ifrågasatt, huruvida inkallande av efterbesiktade värnpliktiga i fortsättningen bör

Utskottet.

äga rum. Enligt vad utskottet inhämtat ha numera i kommandoväg utfärdats bestämmelser av innebörd, att efterbesiktigade icke må inkallas.

Vad sålunda förekommit har utskottet velat för riksdagen

omförmåla.

6:o) **Arméns träkolningsanstalt i Hästveda.** Under försvarsdepartementet, § 6, ha revisorerna gjort vissa erinringar beträffande arméns träkolningsanstalt i Hästveda (Del I s. 49—51).

Sedan undersökning inletts rörande val av plats för en träkolningsanstalt för arméns behov och därvid ett inom det ecklesiastika lönebostället i Hästveda beläget område befunnits lämpligt ur förläggningssynpunkt, vidtog chefen för första armékåren anstalter för anläggningens uppförande å av pastoratsrådet i Hästveda anvisad mark inom lönebostället.

Armékårchefens ifrågavarande åtgärd har, såvitt revisorerna kunnat utröna, icke grundats på något skriftligt beslut. Anläggningen uppfördes och togs i bruk år 1940. Rörelsen bedrevs intill december 1944, då driften vid anstalten nedlades. Kostnaderna för anläggningens uppförande inklusive maskiner, inventarier och arbetslöner ha, enligt revisorerna, av vederbörande militära chef uppskattats till omkring 60 000 kronor.

Genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar i september 1944 utbjöds anläggningen i sin helhet till försäljning. I kungörelsen hade intagits förbehåll om att samråd skulle ske med pastoratsrådet i Hästveda, innan eventuell köpare godkändes. Inkomna anbud befunnos emellertid icke antagbara. Förnyat anbudsförfarande — denna gång gällande enbart en manskapsbyggnad — resulterade i fyra anbud å resp. 10 000, 7 300, 7 200 och 5 800 kr. Icke heller dessa anbud befunnos emellertid antagbara, enär pastoratet i ägenskap av markägare icke ansåg desamma lämpliga.

I november 1944 förklarade sig pastoratsrådet villigt inlösa anläggningen för en summa av 6 000 kronor, varvid rådet avstode från vissa skadeståndsanspråk och arrendeavgifter, vilka uppskattats till sammanlagt omkring 4 000 kronor. Anbudet antogs av arméförvaltningen, och försäljningsavtal upprättades den 18 november 1944.

Sedermera har pastoratsrådet försålt manskapsbyggnaden till Lunds stifts kyrkliga ungdomsförbund för 5 000 kronor. Till anstalten hörande kolugnar, inventarier och redskap ha vidare försålts på offentlig auktion, vilken synes hava inbringat cirka 14 000 kronor.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

En sammanfattning av vad ovan anförts angående arméns träkolningsanstalt i Hästveda ger vid handen följande.

Frågan om uppförande av anstalten har icke varit underställd vederbörande centrala förvaltningsmyndighet utan har avgjorts genom muntlig order från lokal myndighet. Anstalten har förlagts till en ort, vars omgivningar vore att anse som s. k. underskottsområde i fråga om vedtillgång. Vid anstalten framställda bilkol ha ur kvalitativ synpunkt bedömts såsom mindre goda.

Driften vid anläggningen under tiden den 1 oktober 1940—den 10 december 1944, då verksamheten pågått, har enligt en av arméförvaltningens intendenturavdelning upprättad sammanställning lämnat ett överskott av 297 875 kronor. Härvid har emellertid hänsyn icke tagits till kostnader för den värnpliktiga personalen, varmed driften huvudsakligen uppehållits. Ej heller ha vissa med driften förenade utgifter i övrigt såsom transportkostnader m. m. medtagits. Skulle kostnaderna härför medräknas hade resultatet i stället för vinst kommit att utvisa en avsevärd förlust.

Vid försäljning av anstalten har densamma inbringat allenast 6 000 kronor. Som ovan framhållits har dock pastoratsrådet kunnat förhindra antagande av högre anbud. Köparen — pastoratsrådet i Hästveda — har sedermera avyttrat manskapsbyggnaden för 5 000 kronor samt till anstalten hörande kolugnar, inventarier och redskap för 14 000 kronor.

Revisorerna, som avlagt besök vid ifrågavarande anläggning hava funnit omständigheterna i samband med tillkomsten av anläggningen, driften och sedermera försäljningen av densamma anmärkningsvärda, varför revisorer-na ansett sig böra lämna ovanstående redogörelse.

Yttranden hava avgivits av *chefen för armén och arméförvaltningen* (Del II, s. 62—68).

Utskottet har icke kunnat undgå att finna de med avseende å här avsedda träkolningsanstalt träffade dispositionerna mindre tillfredsställande. Med hänsyn till de förhållanden under vilka anstalten tillkommit och drivits och då anstaltens rörelse numera helt avvecklats har utskottet emellertid funnit sig allenast böra vad i ärendet förekommit för riksdagen

Utskottet.

omförmåla.

7:o) **Arméns tygverkstäder.** Under försvarsdepartementet, § 7, ha revisorerna behandlat vissa frågor rörande försvarets tygverkstäders organisation och driftverksamhet (Del I, s. 52—61).

Från att ursprungligen ha varit underställda dåvarande arméförvaltningens tygdepartement överfördes under år 1940 tygstationerna och vissa av de större tyganstalterna till försvarsväsendets verkstadsnämnd, varvid inom nämnden en särskild avdelning inrättades för handhavandet av ledningen av dessa verkstäder.

Sedan chefen för försvarsdepartementet den 29 november 1940 tillkallat särskilda sakkunniga för uppdragande av mera allmänna riktlinjer för en blivande omorganisation av det militära förvaltningsväsendet, framhöllo de sakkunniga — 1940 års militära förvaltningsutredning — i ett den 24 februari 1941 avgivet betänkande, att de mest betydande svårigheter, som statsmakterna under de senaste årens beredskapsåtgärder haft att bemästra på militärförvaltningens område, hänförde sig till brister i fråga om effektivitet och rationell planering av verksamheten vid vissa försvarsväsendets fabriker och industrianläggningar samt att personal för ledningen av arbetet vid dessa anläggningar i viss omfattning saknades. Utredningen hade under arbetets gång övervägt, huru försvarsväsendets verkstäder i framtiden lämpligast

borde vara organiserade. Följande alternativ hade därvid framkommit, nämligen dels återgång till tidigare organisation med verkstäderna underställda respektive centrala förvaltningar, dels bibehållande av rådande provisoriska organisation med verkstäder ställda under självständig ledning av en av Kungl. Maj:t utsedd verkstadsnämnd eller verkstadsstyrelse och dels slutligen inrättande av ett eller flera statliga bolag för försvarsväsendets industrirörelse. Med hänsyn till under beredskapstiden vunnen erfarenhet hade utredningen funnit det första alternativet icke kunna förordas. Även om visst företräde kunde givas det andra alternativet, hade utredningen med beaktande av de svårigheter, som framkommit under försvarsväsendets verkstadsnämnds dittillsvarande verksamhet, kommit till den uppfattningen, att det tredje alternativet, inrättandet av ett eller flera statliga bolag, innebure den ur statens synpunkt ändamålsenligaste lösningen. Från och med den 1 januari 1942 återfördes emellertid verkstadsnämnden underställda tygverkstäder till tygdepartementet.

I skrivelse den 9 januari 1942 hemställde arméförvaltningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att anvisa medel för vissa nybyggnadsarbeten för tygverkstäder. Som stöd för nämnda äskande åberopade arméförvaltningen bland annat, att truppförbandens tygverkstäder vore otillräckliga för de ökade krav på reparationstjänsten, som även under normala fredsförhållanden måst ställas på desamma, samt för att truppförbandens tygmaterielstock skulle kunna fullgott underhållas och ständigt befinna sig i krigsdugligt skick. Arméförvaltningen hade övervägt lämpligheten av att förlägga den huvudsakliga reparationstjänsten till på orten befintliga civila verkstäder men därvid kommit till det resultatet, att under normala fredsförhållanden förekommande reparationer borde utföras vid truppförbandens egna verkstäder och tygstationer.

Beträffande lokalbehovet för tygverkstäder borde enligt arméförvaltningens mening detta dimensioneras efter normala fredsbehov, då det kunde förutsättas, att civila verkstäder eller mobiliserade militära verkstäder skulle vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap kunna övertaga den del av reparationsarbetena, som truppförbandens verkstäder ej kunde utföra.

För uppförande av tygverkstäder har riksdagen alltsedan år 1943 vid olika tillfällen under rubriken »Övriga i försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.» anvisat medel till ett sammanlagt belopp av 11 miljoner kronor. Kostnader för maskiner, verktyg och inventarier m. m. till ifrågavarande verkstäder hava beräknats till ett sammanlagt belopp av omkring 2,5 miljoner kronor.

Reparationsverksamheten vid tygverkstäderna avser i huvudsak följande materiel, nämligen motorfordon (automobiler och motorcyklar), stridsvagnar samt luftvärns-, optisk, signal- och radioteknisk material. Därjämte omfattar reparationsverksamheten sadelmakeri- och snickeriarbeten.

I fråga om de vid verkstäderna tillämpade principerna för kostnadskalky-

lering skulle jämlikt tygmaterielinstruktion av år 1940 i kostnadskalkylen medräknas huvudsakligen följande kostnadsgrupper: arbetskostnader — inbefattande avlöningar, som utbetalats till civila arbetare med anlåtande av till tygdepartementets förfogande stående medel — materielkostnader samt allmänna omkostnader. Till allmänna omkostnader hänfördes bland annat löner till extra ordinarie och extra kontorspersonal, förrådsmän på verkstadsförråd samt förmän som ej deltaga i produktivt arbete, material för driftens igånghållande, underhåll av maskiner och övriga inventarier samt, i den mån kostnader därför icke skulle bestridas från annat till arméförvaltningen hörande departements (styrelses) anslag, kontorsutensilier, telefon, telegram, städning, handräckning och renhållning, kraft, belysning, värme, vatten, sjukavlöning, sjukvård och medicin. I kostnadskalkylen inräknades däremot icke kostnader för disponerat lokalutrymme, avskrivning å maskiner, verktyg och inredning, ränta å nedlagt kapital, löner till personal tillhörande tygstaten, löner och övriga utgifter för kassaväsendet m. m.

Sedan verkstadsnämnden, såsom redan tidigare framhållits, sommaren 1940 övertagit förvaltningen av förenämnda tygstationer och vissa tyganstalter, genomfördes emellertid succesivt en omläggning av dittills tillämpade beräkningsgrunder för verkstädernas självkostnader i syfte att bringa dessa grunder i närmare överensstämmelse med vad som i detta hänseende tillämpades inom privatindustrien. Sålunda skulle i driftskalkylen bland annat redovisas kostnader för disponerat lokalutrymme, anskaffning av och avskrivning å maskiner, verktyg och inventarier, ränta å nedlagt kapital, verkstädernas andel av verkstadsnämndens omkostnader, resekostnader m. m. Genom ifrågavarande omläggning skapades förutsättningar för nämnden att genom riktiga självkostnadsberäkningar redovisa verksamheten efter affärs-mässiga grunder.

1941 års förvaltningsutredning, som till ingående behandling upptog frågan om handhavandet av försvarsväsendets fabriks- och verkstadsdrift, underströk riktigheten av dessa av verkstadsnämnden tillämpade beräkningsgrunder för verkstädernas självkostnader. Samtidigt förklarade utredningen, att den för sin del förordade statlig affärsdrift av verkstäderna framför drift av desamma under bolagsform. Utredningen betonade därvid, att före verkstadsnämndens tillkomst vid självkostnadsberäkningar hänsyn i regel icke tagits till alla i självkostnaden ingående element, något som enligt utredningens mening hädanefter måste ske. Sålunda borde däri medräknas samtliga löner och sociala förmåner, lokal- och maskinkostnader, förlagsränta etc. De för fabrikena upplagda kontoplanerna syntes enligt utredningens uppfattning böra anslutas till de normer, som angäves i Sveriges industriförbunds publikation »Enhetliga principer för självkostnadsberäkning». Vidare måste anställningsformerna för personalen göras fria samt i övrigt sådana förutsättningar skapas för fabriksdriften, att densamma i möjligaste mån kunde bedrivas efter inom privatindustrien gängse normer.

I yttrande över arméförvaltningens förenämnda framställning av den 9 januari 1942 angående anvisande av medel för vissa nybyggnadsarbeten för tygverkstäder framhöll verkstadsnämnden bland annat, att för jämförelse med den privata industrien måste såvitt möjligt enahanda förutsättningar beträffande kostnadsberäkningarna skapas för de statliga fabriker och verkstäderna, som gällde i fråga om privatindustrien, så att rättvisande och enhetliga priser skulle kunna åsättas tillverkade produkter eller utförda arbeten. Enligt verkstadsnämndens uppfattning skulle — under förutsättning att verkstäderna leddes efter rationella principer och att kapaciteten fullt utnyttjades — kostnaderna för vid verkstäderna utfört arbete icke bli högre än de, som betingades av de privata företagen. Liknande synpunkter i frågan uttalades jämväl av vederbörande departementschef i proposition nr 302/1943 angående Skånska pansarregementets förläggning m. m.

Såsom av den tidigare redogörelsen framgår, förvaltas tygverkstäderna numera av arméförvaltningens tygavdelning. Den sålunda genomförda organisationsändringen har medfört, att kostnader för av vederbörande verkstad utfört arbete beräknas enligt i gällande tygmaterielinstruktion fastställda grunder, för vilka tidigare redogjorts. För att utröna vilka kostnadselement, som enligt sagda instruktion falla utom ramen för tygverkstädernas självkostnadsberäkningar, hava revisorerna från verkstadsbyrån i arméförvaltningens tygavdelning låtit infordra vissa uppgifter, som sammanställts i en tablå, var till utskottet hänvisar. (Del I, s. 56 och 57.)

Revisorerna ha, i anslutning till nämnda tablå, bl. a. framhållit, att viss förbrukningsmateriel såsom reservdelar m. m. i icke oväsentlig omfattning utan särskild debitering torde ha tillhandahållits tygverkstäderna genom underhållsbyrån å arméförvaltningens tygavdelning. Därtill komme tygverkstädernas andel i verkstadsbyråns omkostnader, vilken andel även borde medtagas för erhållande av en rättvisande beräkning av verkstädernas självkostnader. Av tablå framginge även, att självkostnaderna vid de olika tygverkstäderna icke beräknats efter fullt enhetliga grunder.

Revisorerna ha även från verkstadsbyrån infordrat uppgifter angående de kostnader, som av tygverkstäderna medräknats i kostnadskalkylen. Med avseende å av tygverkstäderna debiterade kostnader för utfört arbete har en teknisk-ekonomisk granskning verkställt av vissa fakturor, som av verkstäderna under budgetåret 1943/44 utställts å olika militära myndigheter.

Efter en närmare redogörelse för sina iakttagelser i angivna hänseende ha *revisorerna* gjort följande allmänna uttalande.

Efter återförandet av tygverkstäderna till tygdepartementet har förut gällande tygmaterielinstruktion ånyo blivit normerande för kostnadsberäkningen. Såsom av utredningen framgår innebär detta, att ett flertal kostnadsslag, som representera betydande belopp, icke medtagas vid beräkningen av tygverkstädernas självkostnader. Självfallet måste en på så sätt uppgjord beräkning vara ägnad att giva en oriktig uppfattning om verkstadsrörelsen och verkstädernas ekonomiska resultat. Då därjämte kostnadskalkylen ligger till grund för debiteringen, måste även faktureringen bli felaktig. Det är enligt revisorernas mening uppenbart, att en verkstadsrörelse av den omfattning,

varom här är fråga, icke kan drivas efter nu gällande principer, som försvåra kontroll och överblick över densamma. Nämda förhållande torde jämväl komma att leda till bristande effektivitet.

Bland de erinringar i övrigt, vartill revisorernas granskning givit anledning, må särskilt framhållas följande. Revisorerna hava uppmärksammat, att vid de olika verkstäderna icke alltid enhetliga normer tillämpats i avseende å kostnader, vartill enligt tygmaterielinstruktionen hänsyn skall tagas vid debiteringen. Vidare förekomma betydande olikheter i de av tygverkstäderna debiterade tillverkningspåläggen. Vid närmare undersökning har även konstaterats, att av tygverkstäder utställda fakturor i vissa fall icke varit så specificerade, att av desamma med säkerhet kunnat utrönas, vad det utförda arbetet avsett. Det förefaller revisorerna egendomligt, att dylika fakturor attesterats av den beställande myndigheten.

I vissa fall har iakttagits, att vid verkstäderna helt eller delvis uraktlåtit att å föreskrivna arbetskort lämna för debitering erforderlig arbetsspecifikation. Det är därför ägnat att förvåna, att debitering överhuvud taget i förevarande fall kunnat ske. Det synes vidare anmärkningsvärt, att vid vederbörande verkstäder tillbörlig kontroll icke utövats över skötseln av ifrågasvarande betydelsefulla arbetskort. Det har vidare iakttagits, att i vissa fall den å såväl fakturor som arbetskort specificerade arbetstiden icke oväsentligt överstigit den tid, som enligt kungörelsen nr 1943: 135 är föreskriven för motsvarande arbeten vid civil verkstad.

I anledning av de sålunda gjorda iakttagelserna hava revisorerna kommit till samma uppfattning som i förevarande hänseende företrätts av 1940 års militära förvaltningsutredning beträffande önskvärdheten av en fri och anpassningsbar organisation. Den kritik, som därvid framförts och för vilken ovan närmare redogjorts, framstår med hänsyn till den betydande utvidgning av tygverkstädernas verkstadsrörelse, som ägt rum under senare år, under förhandenvarande omständigheter såsom än mera berättigad.

En förutsättning för rationell och affärsmässig verkstadsdrift är, att helt andra grunder än de i tygmaterielinstruktionen föreskrivna tillämpas för tygverkstädernas kostnadsberäkningar. Revisorerna vilja även på denna punkt ansluta sig till vad härutinnan i tidigare utredningar kommit till uttryck.

Revisorerna hava med hänsyn till vad nu anförts funnit det nuvarande systemet i olika hänseenden behäftat med så allvarliga brister, att en allsidig utredning synes böra komma till stånd angående tygverkstädernas framtida organisation. I samband med utredningen bör övervägas, om det icke ur ekonomisk synpunkt vore fördelaktigare att i större omfattning låta utföra reparationer av särskilt bilar och motorcyklar vid civila verkstäder, vilka på grund av den till skilda fabrikmärken anpassade specialiseringen synas hava större möjligheter till arbetsbesparingar i tid än som kan bliva fallet när såsom vid tygverkstäderna ett större antal bilar av olika fabrikat mottagas för reparation. I avvaktan på resultatet av en dylik utredning synes påbörjandet av de verkstäder, till vilkas uppförande medel anvisats av riksdagen, tills vidare böra anstå.

Yttranden ha avgivits av *chefen för armén* och *arméförvaltningens tygavdelning* (Del II, s. 68—77). Tygavdelningen har sammanfattningsvis uttalat, att det förbättrade ekonomiska utbyte med avseende på arméns tygmaterielreparationer, som riksdagens revisorer väl ytterst syftade mot, bäst tillgodosåges genom att — i den mån läget på arbetsmarknaden och materialtillgången tillåte — det uppgjorda byggnadsprogrammet för tygverkstäderna snarast

genomfördes, samt att frågor sammanhängande med kostnadsberäkningar och debiteringsgrunder borde lösas genom den utredning i ämnet, som organisationsnämnden i samarbete med försvarsgrensförvaltningarna och försvarets fabriksstyrelse erhållit i uppdrag att utföra.

Chefen för armén har instämt i tygavdelningens yttrande och därvid särskilt understrukit vikten av att truppförband och tygstationer hade tillgång till egna verkstäder. Uppförandet av de verkstäder, för vilka medel anvisades av riksdagen, borde om möjligt påskyndas.

Utskottet.

Revisorerna ha till en början riktat erinringar mot de grunder som tillämpas i fråga om kostnadskalkylering och debitering vid vissa arméns tygverkstäder. Revisorerna grunda sina uttalanden på gjorda iakttagelser i samband med granskning av vid verkstäderna utställda fakturor och på uppgifter, inhämtade från arméförvaltningens tygavdelning. Till stöd för riktigheten av sina uttalanden ha revisorerna jämväl åberopat dels att under den tid, då ifrågakvarande verkstäder vore underställda försvarsväsendets verkstadsnämnd, självkostnadsberäkningen vid verkstäderna bringades i närmare överensstämmelse med vad som gäller inom privatindustrien, dels ock uttalanden av 1940 års militära förvaltningsutredning, som understrukit riktigheten av sålunda tillämpade principer.

Utskottet delar revisorernas uppfattning, att nu tillämpad kostnadskalkylering icke är ägnad medgiva önskvärd överblick över verkstadsrörelsens ekonomiska resultat. Det av tygavdelningen avgivna yttrandet synes bestyrka, att för möjliggörande av full kontroll över att en rationell och affärsmässig verkstadsdrift bedrivs erfordras andra grunder för kostnadsberäkningarna än de jämlikt gällande tygmaterielinstruktion tillämpade. Å andra sidan må framhållas, att tygavdelningen för att ernå en jämförelse med lönsamheten i förhållande till civila verkstäder verkställt särskilda kostnadskalkyler, omfattande även sådana omkostnadsposter, till vilka hänsyn icke tagas i samband med tygverkstädernas fakturering. Av tygavdelningens yttrande framgår, att dessa kalkyler, som utan erinran underställts industrikommissionens prövning, utvisa, att reparationstjänstens ordnande vid egna tygverkstäder är för statsverket fördelaktigare än anlåtande av civila verkstäder. Det är emellertid att märka, att kalkylerna avsett modern verkstadsanläggning, under det att revisorernas utredningsmaterial, enligt tygavdelningens utsago, avsett äldre, under synnerligen primitiva och irrationella förhållanden arbetande verkstäder.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att, enligt vad som framgår av tygavdelningens yttrande, frågan om införande av kostnadskalkyler, avsedda att taga hänsyn till alla i självkostnaderna ingående moment, övervägts inom 1945 års försvarsfabriksutredning. Utskottet har vidare inhämtat, att statens organisationsnämnd genom beslut den 15 mars 1946 erhållit i uppdrag att i samråd med bland annat arméförvaltningen verkställa utredning rörande principerna för självkostnadsberäkningarna vid försvarets verkstäder och om de grunder, som böra tillämpas för prissättning av utförda arbe-

ten. Ifrågavarande spörsmål lärer sålunda redan vara föremål för utredning. Utskottet förutsätter, att vad revisorerna i förevarande sammanhang anfört därvid ägnas vederbörlig uppmärksamhet.

Revisorerna ha vidare under återopande av sina gjorda iakttagelser och under hänvisning till uttalanden av 1940 års militära förvaltningsutredning framhållit önskvärdheten av en fri och anpassningsbar organisation av här avsedda verkstadsrörelse, och revisorerna ha funnit det nuvarande systemet i olika hänseenden vara behäftat med så allvarliga brister, att en allsidig utredning synts revisorerna böra komma till stånd angående tygverkstädernas framtida organisation.

Utskottet vill i anslutning härtill till en början framhålla, att de erinringar rörande driften vid tygverkstäderna, som revisorerna uttalat, närmast synas vara att hänföra till verkstädernas inre organisation och att ett tillrättläggande härutinnan i och för sig icke är beroende av spörsmålet om verkstädernas förvaltningsmässiga inordnande inom försvarsorganisationen. Sistnämnda spörsmål torde emellertid vara av den karaktär, att det framstår som naturligt, att detsamma kommer under bedömande i samband med nu pågående utredning rörande försvarets framtida organisation eller den utredning rörande försvarets centrala förvaltningsorganisation, som chefen för försvarsdepartementet enligt uttalande till det vid propositionen nr 120 till innevarande års riksdag fogade statsrådsprotokollet har för avsikt förorda. Utskottet förutsätter sålunda, att den av revisorerna berörda frågan kommer att ägnas fortsatt uppmärksamhet i samband med pågående eller nära förestående utredningsarbeten.

Utskottet vill slutligen i anslutning till revisorernas uttalande om önskvärdheten att uppskjuta påbörjandet av de verkstäder, till vilkas uppförande riksdagen anvisat medel, anföra följande. Tygavdelningen har i sitt yttrande framhållit, hurusom redan år 1941 tygverkstädernas lokalfrågor underställdes Kungl. Maj:ts prövning och att efter studier å de olika arbetsplatserna därvid angavs, att en lösning av dessa frågor vore den viktigaste förutsättningen för att en rationalisering och modernisering av driften skulle vara möjlig, ävensom att tillgängliga lokaler ur sanitära och hälsosynpunkter befunno sig långt under det minimum, yrkeslagstiftningen föreskriver. Ämbetsverket har vidare framhållit, att principerna för verkstädernas rationalisering och modernisering underställts riksdagens prövning i samband med äskande av medel inom 1942 års försvarsbesluts kostnadsram. Utskottet vill för sin del uttala, att därest förutsättningarna för av riksdagen beslutade men ännu ej igångsatta byggnadsföretag på förevarande område i samband med pågående eller förestående utredningar kunna förväntas bliva ändrade, utskottet givetvis förutsätter att dessa byggnadsfrågor — liksom ock andra av resultatet av utredningsarbetet beroende — bedömas från sålunda ändrade utgångspunkter.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan anfört.

8:o) **Förläggningen av Stockholms örlogsbas.** Under försvarsdepartementet, § 8, ha revisorerna till behandling upptagit vissa med den framtida förläggningen av Stockholms örlogsbas sammanhängande frågor (Del I, s. 61—71).

Utskott

Beträffande detta ärende har utskottet yttrat sig i sitt utlåtande nr 96 i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47 till vissa byggnadsarbeten m. m., varom utskottet velat här

erinra.

9:o) **Förskottsstats- och krigstitelredovisningen under den förstärkta försvarsberedskapen.** Under försvarsdepartementet, § 9, ha revisorerna lämnat en redogörelse för vissa iakttagelser beträffande redovisningen av försvarsutgifterna under krigsåren 1939/40—1944/45 (Del I, s. 71—77).

Riksstatens IV huvudtitel har under hela krigsperioden upprättats i vanlig fredsmässig ordning med anslag beräknade till de belopp som erfordras för täckande av försvarets utgifter under fred enligt för respektive budgetår gällande försvarsorganisation.

För finansiering av beredskapskostnaderna har använts i 63 § regeringsformen föreskriven särskild beredskapsstat, å vilken för IV huvudtiteln anvisats förslagsanslag för dels försvarsgrenarnas löpande utgifter, dels engångsutgifter. Beredskapsstaten har för varje budgetår satts i kraft att av vederbörande myndigheter användas såsom förskottsstat. För täckning av å förskottsstaterna redovisade utgifter ha anvisats särskilda anslag å tilläggsstater.

För specificering av anslagen å förskottsstaten ha fastställts särskilda redovisningstitlar, benämnda krigstitlar. Dessa titlar erhöles därmed karaktären av statistiska undertitlar till förskottsstatens anslag. I den mån beredskapen erhöles en omfattning som motsvarade mobilisering utsträcktes krigstitelredovisningen till att omfatta samtliga försvarskostnader.

Revisorerna ha till en början lämnat en redogörelse över utvecklingen av medelsredovisningssystemet under beredskapstiden och ha därvid erinrat, att två krigtitelsystem använts, det ena omfattande undertitlar till förskottsstatens anslag till löpande utgifter, det andra omfattande undertitlar till förskottsstatens anslag till engångsutgifter. För de senare hade därjämte lämnats särskild redovisning för varje under förskottsstatens anslag till engångsutgifter meddelad anvisning, varvid varje anvisning i räkenskaperna skolat behandlas såsom särskilt reservationsanslag. Specifik redovisning hade vidare lämnats för varje för särskilt ändamål i riksstaten anvisat reservationsanslag. Redogörelser för meddelade anvisningar hade lämnats riksdagens vederbörande utskott. — Från och med den 1 juli 1944 hade krigstitelredovisningen upphört och nytt redovisningssystem införts, innebärande närmare anslutning till riksstatens anslagsindelning. För sådana till förskottsstaten hänförliga utgifter som icke kunnat fördelas efter riksstatens anslagsindelning hade härvid fastställts särskilda redovisningstitlar.

Av givna bestämmelser följde, enligt revisorerna, att vederbörande myndigheter icke haft befogenhet använda förskottsstatens anslag till löpande utgifter och för dessa anslag fastställda undertitlar till nyanskaffning av krigsmateriel, byggnadsarbeten, som ej avsåge flyttbara baracker för beredskapsförband m. fl. engångsutgifter, samt ej heller för sådana fredsmässiga försvarsutgifter, som normalt skulle täckas från riksstatsanslag. Revisorernas granskning hade emellertid utvisat, att de militära myndigheterna i stor utsträckning brutit mot dessa bestämmelser. Den av revisorerna företagna undersökningen hade sålunda givit vid handen, att byggnadsverksamhet i avsevärd utsträckning under beredskapstiden förekommit utan att medel härför i vederbörlig ordning ställts till förfogande. Av uppgifter, som stått till revisorernas förfogande, framginge sålunda bl. a., att central förvaltningsmyndighet i vissa fall bemyndigat underordnade myndigheter att med anlåtande av medel å förskottsstaten utföra byggnadsföretag, vilka icke kunde anses hava haft avseende å den omedelbara förstärkningen av rikets försvarsberedskap och för vilka förskottsstaten sålunda icke torde hava varit avsedd. I vissa fall hade underordnade myndigheter i strid mot av central förvaltningsmyndighet givna föreskrifter bedrivit byggnadsverksamhet, därvid kostnader av enahanda art vid olika tillfällen bokförts å olika krigstitlar. I de uppgifter, som av revisorerna i förevarande hänseende inforrats, hade ofta kommit till synes en viss oklarhet rörande den myndighet, som beslutat de olika byggnadsföretagen, ävensom osäkerhet beträffande tillämpningen av krigsredovisningsföreskrifterna.

I detta sammanhang ha revisorerna även påpekat, att krigsförvaltningsreglementet, som under den förstärkta försvarsberedskapen varit gällande beträffande handläggning av ärenden av teknisk och ekonomisk natur vid krigsmakten, i förhållande till fredsbestämmelserna medgivit en betydligt längre gående decentralisering av beslutanderätten i hithörande ärenden. Då ärendenas ändamålsenliga handläggning det krävde, kunde sålunda beslutanderätten tilldelas till och med chef för underavdelning av förband eller annan organisation, under förutsättning blott att denne vore av officers tjänsteställning.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna äro väl medvetna om nödvändigheten av att vederbörande myndigheter vid krig eller krigsfara erhålla vittgående rörelsefrihet i fråga om medelsanvändningen. Det är emellertid ägnat att ingiva allvarliga betänkligheter, då — såsom i många fall skett — vederbörande myndighet i strid med gällande förvaltnings- och redovisningsföreskrifter anlitat förskottsstaten för utgifter, för vilka denna icke varit avsedd. Revisorerna vilja dock medgiva, att vissa i redogörelsen anmärkta missförhållanden kunna hänföras till dels oklarhet i utfärdade föreskrifter och dels avsaknad i vissa avseenden av bestämmelser. Det har särskilt uppmärksamats, att skillnaden mellan begreppen löpande utgifter och engångsutgifter icke till fullo klargjorts för de utanordnande myndigheterna. Krigstitelredovisningssystemet synes särskilt under beredskapstidens första år icke heller hava fyllt de fordringar, som bort kunna ställas på detsamma. Den långtgående decentraliseringen av beslutanderätten i förvaltningsärenden, som krigsförvaltnings-

reglementet medgivit, har ofta haft till följd, att personal med otillräckliga insikter och erfarenheter erhållit alltför vittgående befogenheter, vilket medfört mindre ändamålsenliga dispositioner. Slutligen torde kunna konstateras, att de kontrollerande organen icke kunnat helt fylla sina uppgifter. Delvis torde dessa förhållanden hava berott på att såsom ovan framhållits erforderliga för krig och krigsfara lämpade regler icke alls eller endast delvis funnits utarbetade samt att omfattande organisatoriska omläggningar behövt genomföras under rådande beredskap.

Det har synts revisorerna angeläget, att i anslutning till de beredskapsstater för försvarsväsendet, som årligen underställas riksdagen, närmare överväges, vilka dispositionsregler, som skola gälla för de å dessa uppförda anslagen. Därvid vilja revisorerna särskilt understryka betydelsen av tydliga föreskrifter till förhindrande av att utgifter av engångsnatur komma att belasta förskottsanslag till löpande utgifter. Frågan om omfattningen av krigsförvaltningsmyndigheternas beslutanderätt i ekonomiskt avseende under beredskapsförhållanden synes även böra göras till föremål för särskild prövning.

Yttranden hava avgivits av *försvarets civilförvaltning* och *riksräkenskapsverket* (Del II, s. 82—100).

Försvarets civilförvaltning har framhållit, att — med den erfarenhet, som vunnits under den nu tilländalupna beredskapstiden, samt med nuvarande organisation av den centrala försvarsförvaltningen — vid ett ånyo inträdande beredskapsläge eller i fall av krig helt andra möjligheter än tidigare förefinnas att bemästra därvid uppkommande problem i fråga om redovisning och krigsförvaltning.

Riksräkenskapsverket — som lämnat en utförlig redogörelse för de riktlinjer som legat till grund för redovisningen av försvarskostnaderna liksom för de skäl som föranlett utfärdandet av särskilda, från fredsmässiga regler avvikande redovisningsföreskrifter för de militära beredskapskostnaderna — har under hänsynstagande till under beredskapstiden vunna erfarenheter angivit vissa riktlinjer för utformandet av bestämmelser för dispositionen av å beredskapsstat uppförda anslag för försvaret samt för redovisningen av försvarskostnaderna.

Utskottet.

Utskottet får till en början erinra om att utskottet i sitt utlåtande i anledning av riksdagens år 1944 församlade revisorers berättelse förordade en närmare undersökning rörande de med uppförandet av krigssjukhuset i Lärbro sammanhängande förhållandena. Utskottet framhöll därvid, att en dylik undersökning kunde tänkas lämna material till bedömande, huruvida bestämmelserna med avseende å krigsförvaltningen voro till fyllest och om måhända särskilda för ett beredskapsläge avsedda föreskrifter borde utarbetas. Riksdagen anhöll hos Kungl. Maj:t att berörda utredning måtte verkställas. Enligt vad utskottet inhämtat har Kungl. Maj:t den 19 september 1945 uppdragit åt försvarets civilförvaltning att verkställa ytterligare utredning rörande förhållandena i samband med krigssjukhusets anordnande.

1945 års revisorer ha i förevarande sammanhang, under åberopande av gjorda iakttagelser beträffande förskottsstats- och krigstitelredovisningen un-

der den förstärkta försvarsberedskapen, framhållit såsom angeläget att ett övervägande kommer till stånd rörande de dispositionsregler som böra gälla för de å beredskapsstaterna för försvarsväsendet uppförda anslagen. Revisorerna ha särskilt understrukt betydelsen av föreskrifter till förhindrande av att utgifter av engångsnatur komma att belasta förskottsanslag till löpande utgifter och ha vidare funnit frågan om omfattningen av krigsförvaltningsmyndigheternas beslutanderätt i ekonomiskt avseende under beredskapsförhållanden böra ägnas särskild uppmärksamhet.

Särskilda redovisningsföreskrifter i fråga om krigs- eller beredskapskostnader funnos icke utfärdade år 1939. Gällande allmänna krigsförvaltnings- och krigskassareglementen voro avsedda att användas under krigsförhållanden. Det är, såsom riksräkenskapsverket i sitt yttrande framhållit, uppenbart, att åtskilliga improvisationer måste tillgripas när det gällde att bemästra den mot slutet av år 1939 uppkomna beredskapssituationen. Den upprustning och omorganisation som ansågs erforderlig i samband med beredskapen gjorde icke problemet lättare. Jämväl må beaktas, att förvaltningarna med avseende å personalorganisationen knappast voro rustade att lösa de uppgifter som plötsligt kommo att påläggas dem.

Såväl försvarets civilförvaltning som riksräkenskapsverket ha givit uttryck åt den uppfattningen, att de av revisorerna påtalade missförhållandena såväl i fråga om redovisningen som i fråga om krigsförvaltningen få anses vara att hänföra till beredskapens första år. Av yttrandena framgår vidare, att åtgärder undan för undan vidtagits för att åstadkomma förbättringar i olika avseenden. Därest ett beredskapstillstånd åter skulle inträda lärer därför, såsom myndigheterna framhållit, uppkommande svårigheter numera bättre kunna bemästras.

Det vill emellertid synas som om den av revisorerna såsom önskvärd avsedda översynen på förevarande områden är motiverad. Det måste uppenbarligen vara av värde att med utgångspunkt från under beredskapstiden vunna erfarenheter söka utforma bestämmelser, lämpliga just för beredskapsförhållanden. Enligt utskottets mening bör därför fortsatt uppmärksamhet ägnas åt här avsedda problem. I anslutning härtill vill utskottet framhålla, att utskottet av de i ärendet avgivna yttrandena erhållit det intrycket, att under beredskapstiden större uppmärksamhet ägnats de rent redovisningsmässiga problemen än frågan om krigsförvaltningsmyndigheternas beslutanderätt i ekonomiskt hänseende. Utskottet vill därför understryka revisorernas uttalande, att sistnämnda spörsmål bör ägnas särskild uppmärksamhet. Förefintliga möjligheter att beträffande beredskapsstaternas anslag meddela mer detaljerade dispositionsregler böra givetvis även övervägas.

Äberopande det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i av revisorerna angivna syften.

10:o) **Kontrollen över barnavårdsnämndernas redovisningar av mödrahjälpmedel.** Under socialdepartementet, § 10, ha revisorerna påtalat den bristande kontrollen över barnavårdsnämndernas redovisning av mödrahjälpmedlen (Del I, s. 78—83).

Enligt förordningen den 11 juni 1937, nr 339, om mödrahjälp kan kvinna, som i anledning av havandeskap eller barnsbörd är i uppenbart behov av understöd, tillerkännas mödrahjälp av statsmedel. För behandling av frågor rörande mödrahjälp finnes i varje landstingsområde eller stad utanför landsting en mödrahjälpnämnd. Utbetalning av mödrahjälp, som beviljats av dylik nämnd, sker genom vederbörande barnavårdsnämnd, som jämväl skall övervaka, att hjälpen kommer till användning i enlighet med givna föreskrifter.

Enligt bestämmelserna i kungörelsen den 22 oktober 1937, nr 848, med tillämpningsföreskrifter till förenämnda förordning skall beslut, varigenom mödrahjälp beviljats, av mödrahjälpnämnden ofördröjligen delgivas länsstyrelsen, som har att till den barnavårdsnämnd, på vilken det ankommer att verkställa beslutet, utanordna det belopp, vartill kostnaderna för hjälpen enligt beslutet högst må uppgå.

Det åligger barnavårdsnämnd att årligen före den 1 april och den 1 oktober till länsstyrelsen insända utdrag av dagboken över sådana ärenden, i vilka hjälpverksamheten avslutats under nästföregående kalenderhalvår. De till länsstyrelsen insända utdragen skola åtföljas av vederbörliga verifikationer i huvudskrift, tydligt utvisande tiden för utbetalning samt till vem och för vilket ändamål utbetalning skett. Därest de till barnavårdsnämndens förfogande för ifrågavarande ärenden ställda medlen icke i sin helhet tagits i anspråk, skola samtidigt till länsstyrelsen återlevereras sålunda odisponerade belopp.

Det åligger länsstyrelsen att granska av barnavårdsnämnd avgiven redovisning samt att, om därvid befinnes att barnavårdsnämnden utbetalat medel i strid mot mödrahjälpnämndens beslut eller givna föreskrifter, framställa anmärkning mot redovisningen. Barnavårdsnämnd är skyldig att på anmodan tillstålla länsstyrelsen eller mödrahjälpnämnden utdrag av dagboken över mödrahjälpverksamheten inom kommunen även å annan tid och i andra fall än nyss sagts.

I sin egenskap av tillsynsmyndighet över mödrahjälpverksamheten i dess helhet infortrade socialstyrelsen den 13 juni 1944 från samtliga länsstyrelser uppgift dels om och i vad mån från länsstyrelsernas sida framställd anmärkning avsett mera betydelsefullt åsidosättande av mödrahjälpnämnds beslut eller av socialstyrelsen meddelade anvisningar, dels ock i vad mån barnavårdsnämnderna vid nämnda tidpunkt fullgjort sina redovisningar av omhändertavda mödrahjälpmedel i enlighet med i tillämpningskungörelsen givna föreskrifter.

Revisorerna ha, efter att hava tagit del av de inkomna svaren, framhållit, att anmärkningar framställts av så gott som samtliga länsstyrelser. Revisorerna, som i detta sammanhang till granskning upptagit allenast redovisningen

av mödrahjälsmedlen i formellt avseende, ha framhållit, att det synes hava varit vanligt, framför allt i mindre landskommuner, att redovisningarna, då de inkommit till länsstyrelserna, varit i ett eller annat avseende ofullständiga. I ett stort antal fall hade vidare barnavårdsnämnderna underlåtit att inom den i tillämpningskungörelsen föreskrivna tiden avgiva redovisning till länsstyrelserna.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Den av revisorerna lämnade redogörelsen ger vid handen, att barnavårdsnämndernas redovisningar av mödrahjälsmedlen allt fortfarande äro behäftade med vissa brister. Svårigheter förefinnas för de granskande myndigheterna, länsstyrelserna, att komma till rätta med detta problem. Detta synes i sin tur bero på oklarhet beträffande länsstyrelsernas möjligheter att anlita tvångsmedel mot en försumlig barnavårdsnämnd.

Såsom förut framhållits, avvisade 1940 års riksdag Kungl. Maj:ts förslag att i mödrahjälsförordningen införa en bestämmelse, som medgäve länsstyrelsen möjlighet att förelägga försumlig barnavårdsnämnd att återbetala medel, vilka icke av nämnden nöjaktigt redovisats. Vid frågans behandling inom riksdagen framhöll vederbörande utskott i anslutning till en inom riksdagen i ärendet väckt motion, att genom det i propositionen föreslagna stadgandet en form av redogöransvar gentemot staten skulle införas för kommunala förtroendemän vid omhänderhavande av statsmedel. Vidare fann utskottet, som icke ansåg sig i detta sammanhang kunna överblicka frågan, huruvida ett sådant ansvar i allmänhet skulle kunna anses lämpligt, starka betänkligheter möta mot att utan en mera ingående undersökning införa ett stadgande därom på ett speciellt område som det förevarande, så mycket mera som utskottet icke kunde finna, att någon liknande bestämmelse förekomme i andra fall, där kommunala organ omhänderhade statsmedel. I praktiken kunde man räkna med att till återbetalning anmärkta belopp i de flesta fall komme att återlevereras till statsverket, och i händelse av vägran stode domstolsvägen öppen.

I sitt utlåtande erinrade utskottet även, att regeringsrätten i utslag ogillat av en barnavårdsnämnd anförda besvär över att vederbörande länsstyrelse förelagt nämnden att på grund av bristande redovisning bland annat i formellt avseende (kvitto å disponerade medel saknades) återbetala visst belopp (R. Å. 1939 not S 460, jfr även not S 344). I detta sammanhang uttalade utskottet emellertid att — även om barnavårdsnämndens ansvarighet härigenom måste anses fastställd — rent praktiskt föga torde vara vunnet härmed, enär ett i dylik administrativ ordning vunnet fastställelsebeslut icke torde kunna verkställas i exekutiv ordning.

Revisorerna finna det uppenbart att, därest man vill försäkra sig om en riktig användning av mödrahjälsmedlen, en effektivare kontroll över redovisningen av dessa medel måste anordnas. Det förefaller otillfredsställande, att ett uppseendeväckande och omständligt domstolsförfarande i sista hand måste anlitas för införskaffande av nöjaktig redovisning. Man kommer emellertid här lätt in på svårlösta spörsmål av stor principiell räckvidd. I varje fall synes det emellertid angeläget, att de kommunala revisorernas granskning utsträcker sig att omfatta även mödrahjälsmedlen. En sålunda utvidgad granskning torde utgöra en förutsättning för ett riktigt fullgörande av den kommunala revisionen, vilken icke är effektiv utan att den omfattar samtliga under de kommunala myndigheternas förvaltning stående kassor. I gällande bestämmelser finnes emellertid intet nämnt om de kommunala revisorernas ställning i fråga om granskning av mödrahjälsmedlen. I detta sammanhang må nämnas, att det förekommit såväl att barnavårdsnämnder mot-

satt sig, att de kommunala revisorerna granska sådana medel, som även att revisorerna vägrat att ingå på en granskning av desamma. Starka skäl tala emellertid för att de kommunala revisorerna åläggas att granska ifrågavarande medel.

Yttrande har avgivits av *socialstyrelsen* (Del II, s. 100—102), som förklarar sig intet ha att erinra mot det av revisorerna framförda önskemålet att de kommunala revisorerna skulle åläggas att granska barnavårdsnämndernas handhavande av mödrahjälpverksamheten.

Utskottet.

Revisorerna ha bland annat funnit angeläget, att de kommunala revisorernas granskning utsträckes till att omfatta även barnavårdsnämndernas befattning med avseende å mödrahjälpmedlen. En sålunda utförd granskning synes enligt revisorerna utgöra en förutsättning för ett riktigt fullgörande av den kommunala revisionen, vilken icke kunde anses vara effektiv utan att den omfattade samtliga under de kommunala myndigheternas förvaltning stående kassor.

Vad revisorerna anfört synes utskottet vara förtjänt av uppmärksamhet. Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 mars 1946 har emellertid inom socialdepartementet tillkallats särskilda sakkunniga för att verkställa viss översyn av den kommunala lagstiftningen. Enligt för utredningen givna direktiv bör vid densamma även uppmärksammas frågan angående den kommunala revisionen. Vid sådant förhållande har utskottet — som förutsätter att det av revisorerna berörda spörsmålet kommer att bli föremål för de sakkunnigas överväganden — ansett sig kunna inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

11:o) **Lån till mödrahjälp.** Under socialdepartementet, § 11, ha revisorerna framhållit önskvärdheten av en viss återhållsamhet beträffande avskrivningar av mödrahjäpsslån (Del I, s. 83—87).

Enligt bestämmelserna i förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjälp må kvinna, som i anledning av havandeskap eller barnsörd är i uppenbart behov av understöd, tillerkännas mödrahjälp av statsmedel. Mödrahjälpens huvudform är bidrag utan återbetalningsskyldighet. Då anledning därtill finnes, kan emellertid hjälpen lämnas i form av räntefritt lån.

Revisorerna ha utarbetat följande sammanställning, utvisande summan av utlämnade lån samt de belopp som avskrivits. Uppgift å antalet utlämnade lån före år 1944 ha icke kunnat erhållas. Budgetåret 1944/45 utlämnades 169 lån, varav 43 voro förenade med bidrag.

Budgetår	Utlämnade lån kr.	Avskrivningar		Utestående lån vid budgetårets slut kr.
		Antal lån	kr.	
1938/39	189 896	—	—	189 896
1939/40	111 512	—	1 403	258 321
1940/41	102 335	99	13 155	314 022
1941/42	47 120	265	22 224	298 787
1942/43	35 279	589	43 696	257 913
1943/44	30 103	235	17 419	238 683
1944/45	21 433	303	35 236	180 389

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Vid införandet av mödrahjälpplån såsom särskild hjälpform vände man sig främst till sådana hjälpbehövande, som mera tillfälligtvis voro i trångmål men normalt befunno sig i sådana ekonomiska omständigheter, att de skäligen borde på kortare tid kunna återbetala erhållen hjälp. Mödrahjälpplånen hava sålunda reserverats för normalt mera välsituerade. Utvecklingen har emellertid visat, att denna speciella hjälpform icke fått den omfattning, som från början åsyftats. Utlåningen har alltsedan mödrahjälpsens tillkomst visat ständigt sjunkande tendens. Den högsta utlåningssiffran nåddes under verksamhetens första år, då lån utlämnades med tillhoppa 189 896 kronor. Under budgetåret 1944/45 utbetalades lån med tillhoppa 21 433 kronor eller det lägsta lånebelopp, som hittills förekommit. I och för sig är emellertid låneformen för mödrahjälp icke utan betydelse. Många hysa ännu motvilja att söka understöd av det allmänna, även om detta icke har karaktären av fattigvård. Även för sådana, som icke äro berättigade till understöd, torde förekomsten av möjligheten att erhålla räntefritt lån vara värdefull, enär erforderliga medel eljest måste i annan ordning upplånas på för vederbörande oförmånligare villkor.

Vid sin granskning hava revisorerna uppmärksammat, att under senare år avsevärda lånebelopp avskrivits. I anledning härav hava revisorerna infordrat upplysning från socialstyrelsen angående den praxis, styrelsen tillämpat i fråga om avskrivning av mödrahjälpplån. Styrelsen har härvid bland skäl för avskrivning anfört, att sökanden avlidit eller familjens ekonomi försämrats genom lägre inkomster, militärtjänst, arbetslöshet, sjukdom m. m., att en vid lånets beviljande väntad förbättring av sökandens ekonomi icke inträffat, att enligt styrelsens mening mödrahjälpen från början rimligen borde hava beviljats utan återbetalningsskyldighet samt att ny barnsörd inträffat, varigenom försörjningsbördan ökats. I enlighet med ett av vederbörande departementschef i samband med avlåtande av proposition i ämnet till 1940 års urtima riksdag gjort uttalande, att låneformen icke längre borde anlitas i sådana fall, där lån till ogifta mödrar tidigare beviljats att återbetalas i den mån barnafadern fullgjorde sin underhållsplikt, har socialstyrelsen sedermera i stor utsträckning avskrivit dylika lån.

Revisorerna vilja framhålla önskvärdheten av att en viss återhållsamhet iakttages beträffande avskrivningar av mödrahjälpplånen. Därvid synas de möjligheter, mödrahjälpnämnderna hava att medgiva betalningsanstånd, i större utsträckning böra anlitas, vilket särskilt synes kunna ske i många fall, där socialstyrelsen för närvarande brukar avskriva lånen, t. ex. där sökandens ekonomi tillfälligt försämrats på grund av lägre inkomster, militärtjänst, arbetslöshet, sjukdom m. m.

Yttrande har avgivits av *socialstyrelsen* (Del II, s. 100—102).

Utskottet.

Revisorerna ha mot bakgrunden av gjorda iakttagelser framhållit önskvärdheten av att en viss återhållsamhet iakttages beträffande avskrivningen av mödrahjäpplån och pekat på föreliggande möjligheter att medgiva anstånd med återbetalning av lån.

Av socialstyrelsen i ärendet avgivet utlåtande inhämtas, att på senare tid meddelade avskrivningsbeslut i allmänhet avsett lån, beviljade i början av 1940-talet. Under återopande jämväl av att mödrahjälpnsnämnderna vanligen brukade fastställa en amorteringstid av 1 à 2 år och att låntagarnas ekonomiska ställning vid tiden för lånens beviljande ofta varit sådan, att med tillämpning av numera gällande principer bort beviljas icke lån utan bidrag, har styrelsen ansett sig sakna skäl för en alltför restriktiv inställning vid prövning av här avsedda avskrivningsfrågor.

Utskottet vill icke förringa betydelsen av en noggrann och saklig prövning av ifrågavarande avskrivningsärenden. Mödrahjäpplån synas emellertid, såsom ock revisorerna framhållit, numera sökas i allt mindre omfattning. Under hänvisning jämväl till chefens för socialdepartementet i samband med framläggande av förslag till 1940 års urtima riksdag angående ändringar i mödrahjälpförordningen gjorda, av revisorerna återopade uttalande att här avsedda låneform i huvudsak bör reserveras för kvinnor i mera tillfälliga trångmål, har utskottet icke funnit vad revisorerna anfört motivera vidtagande av särskilda åtgärder på förevarande område. Utskottet har emellertid velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

12:o) **Statens arbetsmarknadskommissionens ställning i räkenskapshänseende. Revisionen av arbetsmarknadskommissionens medelsförvaltning.** Under socialdepartementet, §§ 12 och 13, ha revisorerna gjort vissa erinringar beträffande redovisningen och revisionen av statens arbetsmarknadskommissionens medelsförvaltning (Del I, s. 87—103).

Statens arbetsmarknadskommissionens ställning i räkenskapshänseende.

I fråga om medelsförvaltningen äro de olika statliga ämbetsverk och myndigheter, som tillsammans utgöra statsverket, uppdelade i huvudsakligen två grupper, nämligen dels huvudförvaltningar, dels ock sådana förvaltningar, som i budgethänseende äro inordnade under huvudförvaltningar. Den grundläggande olikheten mellan huvudförvaltningar och dylika underordnade förvaltningar består däri, att huvudförvaltningarna hava eget konto i rikshuvudboken. En huvudförvaltning kommer härigenom att gentemot budgeten redovisa såväl alla anslag, som myndigheten själv disponerar, som även de anslag, vilka myndigheten — såsom fallet är med statskontoret i fråga om t. ex. arbetsmarknadskommissionens anslag — har att efter rekvisition ut-

betala till densamma i medelshänseende underordnade förvaltningar. Dessa senare bestrida därpå de med anslagen avsedda utgifterna och avgiva häröver självständiga specialredovisningar till riksräkenskapsverket eller, vad beträffar krisorganen, till överrevisionen för krisförvaltningen.

Revisorerna ha i ett räkenskapssammandrag (tablå 1) och en specifikation över tillgångar och skulder den 30 juni 1945 (tablå 2) närmare belyst statens arbetsmarknadskommissions medelsförvaltning under budgetåret 1944/45. Utskottet får beträffande nämnda tablåer hänvisa till Del I, s. 91 och 92.

Den bristande överensstämmelse, som av tablåerna kan utläsas föreligga mellan arbetsmarknadskommissionens redovisning och budgetredovisningen, är enligt revisorernas mening att hänföra till ovan antydda förhållande att kommissionen i egenskap av underförvaltning i budgethänseende är inordnad under statskontoret.

Revisorerna ha erinrat om följande uttalande i ett av statskontoret och riksräkenskapsverket den 11 september 1934 avgivet utlåtande i fråga om statsmyndigheternas hänförande till huvudförvaltningar eller till i räkenskaphänseende underordnade förvaltningar:

Ur kontrollsynpunkt vore anordningen med en huvudförvaltning, omfattande ett stort antal underförvaltningar, av jämförelsevis ringa värde, då det icke ankomme på huvudförvaltningen att övervaka, att de utanordnade medlen av underförvaltningen användes för sitt angivna ändamål, samt det för övrigt knappast skulle låta sig göra för huvudförvaltningen att effektivt utöva en dylik övervakning.

Ur riksbokföringens synpunkt vore denna anordning icke tillfredsställande så till vida, att skiljaktighet lätt kunde uppkomma mellan anslagsbelastningen i huvudförvaltningens räkenskaper och underförvaltningens, beroende på att underförvaltningen genom omföring mellan skilda anslag eller anslagsposter disponerade de rekvirerade medlen på annat sätt än som till huvudförvaltningen uppgivits. Bortsett härifrån bleve emellertid överensstämmelsen under budgetårets olika månader mellan, å ena sidan, den i riksbokföringen för underförvaltningen redovisade anslagsbelastningen och, å andra sidan, de hos underförvaltningen redovisade faktiska utgifterna i regel bristfällig, beroende på att medelsrekvisitionen hos huvudförvaltningen icke kunde helt anpassas till det för olika ändamål framträdande medelsbehovet och dessutom ej alltid skedde månadsvis. För budgetåret i dess helhet kunde fullständig överensstämmelse mellan hos huvudförvaltningen redovisade medelsrekvisitioner och hos underförvaltningen bokförda utgifter ernås allenast, om och i den mån underförvaltningen vid budgetårets utgång varit i tillfälle att till huvudförvaltningen för olika utgiftstitlar inleverera eventuellt kvarstående kassabehållning.

De erfarenheter, som under de gångna åren vunnits i de fall, då dragningsrätt å statsverkets giroräkning medgivits vissa myndigheter, visade oförtydligt, att, ur synpunkten av räkenskapernas överskådlighet, reda och lätthet att kontrollera, avsevärda fördelar vore därmed förenade.

Revisorerna påpeka, att arbetsmarknadskommissionen vid beräkning av medelsbehovet för budgetåret 1944/45 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. specificerat medelsbehovet å ålta undertitlar. Denna uppdelning å undertitlar hade kommissionen även iakttagit vid redovisningen.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Av det anförda framgår, att flera olägenheter ur redovisningssynpunkt vidlåda den nuvarande anordningen med statens arbetsmarknadskommission såsom underförvaltning i förhållande till statskontoret. Särskilt bör framhållas, att härigenom av kommissionen redovisade utgifter icke ligga till grund för budgetredovisningen. Dessa olägenheter skulle undvikas, därest kommissionen bleve huvudförvaltning och medgäves dragningsrätt å statsverkets checkräkning.

Anslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering — i riksstaten för innevarande budgetår upptaget med 47,5 miljoner kronor — är avsett för utgifter av skilda slag. En gränsdraging mellan anslagets olika ändamål torde såsom ovan framgår i viss utsträckning vara möjlig att genomföra. Revisorerna, som icke förbisett, att vissa av anslagets undertitlar äro av tillfällig karaktär, vilja dock framhålla önskvärdheten av att för vinnande av överskådlighet och förenkling ur redovisningssynpunkt en uppdelning av detta anslag i flera riksstatsanslag kommer till stånd. Även beträffande anslaget till kostnader för överflyttning av arbetskraft kunna vissa skäl anföras för en uppdelning av anslaget.

Beträffande de medel, som från anslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering utgå i form av lån till främjande av företagarkerksamhet m. m., vilja revisorerna ifrågasätta lämpligheten av att sådan låneverksamhet finansieras från detta anslag.

Yttranden hava avgivits av *statens arbetsmarknadskommission* och *riksräkenskapsverket* (Del II, s. 103—106), vilka intet haft att erinra mot att arbetsmarknadskommissionen i räkenskapshänseende erhåller ställning såsom huvudförvaltning med rätt att anlita statsverkets checkräkning i riksbanken.

Revisorernas förslag om en uppdelning i riksstaten av såväl anslaget till utgifter för arbetsmarknadens reglering som anslaget till kostnader för överflyttning av arbetskraft tillstyrkes av riksräkenskapsverket, som finner lämpligt att åt riksräkenskapsverket uppdrages att i samråd med kommissionen utarbeta förslag till ändrad anslagsuppställning.

Arbetsmarknadskommissionen är på denna punkt av motsatt uppfattning och framhåller, att en uppdelning av anslaget till arbetsmarknadens reglering skulle föranleda betydande olägenheter, framför allt sammanhängande med vanskligheten att på förhand uppskatta de olika delanslagens erforderliga storlek. En uppdelning av anslaget kunde leda till att man bleve tvungen att välja hjälpformer, vilkas kostnader bestredes av mindre ansträngda delanslag, även om dessa hjälpformer inte skulle vara i det speciella fallet mest ändamålsenliga. Skulle denna konsekvens undvikas, måste vart och ett av delanslagen utmätas med hänsyn till det största ianspråktagande av det samma, som man med högre sannolikhetsgrad kunde förutsätta. Detta skulle medföra, att det sammanlagda anslagsbehovet till åtgärder för arbetsmarknadens reglering skulle bliva avsevärt större än enligt nuvarande ordning, vilket i sin tur skulle medföra en oriktig merbelastning av budgeten. Den uppdelning av anslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering, som för närvarande företages vid anslagsberäkningen och av kommissionen tillämpas vid bokföringen, innebure icke en uppdelning efter investeringsområde utan efter hjälpform.

Revisionen av arbetsmarknadskommissionens medelsförvaltning.

Till följd av de extraordinära krav, som under våren 1940 kommo att ställas på arbetsmarknaden, framstod en utbyggnad och förstärkning av dåvarande statens arbetsmarknadskommission såsom önskvärd. På grund härav ombildades kommissionen genom Kungl. Maj:ts beslut den 7 maj 1940 från ett rådgivande, huvudsakligen till regeringen bundet organ, med vissa utredningsuppgifter med avseende å hjälpverksamheten vid arbetslöshet, till ett organ med administrativa befogenheter samt ledande och samordnande uppgifter på arbetsmarknadsområdet.

Den företagna omläggningen innebar i huvudsak, att den centrala ledningen av arbetsförmedlingen, vilken tidigare åvilat socialstyrelsen, samt hjälpverksamheten vid arbetslöshet, vilken sedan år 1914 handhafs av statens arbetslöshetskommission, sammanfördes till en och samma myndighet. Den offentliga arbetsförmedlingen förstatligades tills vidare, samtidigt som särskilda länsorgan, länsarbetsnämnderna, inrättades med främsta uppgift att närmast under kommissionen verka samordnande och ledande i fråga om arbetsförmedlingsverksamheten inom länet. Kostnaderna för såväl arbetsförmedlingen som länsarbetsnämnderna skulle helt bestridas av till kommissionens förfogande stående medel. De befogenheter med avseende å hjälpverksamheten vid arbetslöshet vad beträffar såväl understöds- som arbetslinjen, vilka tidigare tillkommo statens arbetslöshetskommission, överfördes samtidigt till kommissionen.

Åt kommissionen uppdrogs jämväl att fungera såsom riksarbetsstyrelse enligt lagen om tjänsteplikt samt tillsynsmyndighet enligt förordningen om krigsfamiljebidrag. Även i fråga om tillämpningen av förordningen om värnpliktslån uppdrogs åt kommissionen att vara tillsynsmyndighet.

Genom brev den 31 maj 1940 till statens arbetsmarknadskommission angående granskning av kommissionens räkenskaper och förvaltning m. m. föreskrev Kungl. Maj:t, att statens arbetsmarknadskommissionens, länsarbetsnämndernas och de under ledning av länsarbetsnämnd ställda offentliga arbetsförmedlingsanstaltarnas förvaltning och räkenskaper ävensom den verksamhet, som bedrevs med bidrag av statsmedel under nämnda myndigheters förvaltning, skulle granskas av tre särskilda överrevisorer, till vilkas biträde skulle finnas en revisionsavdelning.

Revisorerna hava lämnat en översikt över hur revisionen av arbetsmarknadskommissionens medelsförvaltning enligt instruktionen den 31 maj 1940 är ordnad. I detta avseende hänvisar utskottet till Del I, s. 100 och 101.

Revisorerna ha gjort följande uttalande.

Revisionen av statens arbetsmarknadskommissionens räkenskaper skiljer sig i flera avseenden från vad som gäller i fråga om revisionen beträffande övriga områden inom statsförvaltningen.

Till att börja med är att märka, att det stora förvaltningsområde, kommissionen ompänner, i sin helhet är undantaget från den centrala revisionsmyndighetens kamerala granskning. Såsom förut framhållits har även i de fall, då vid vissa ämbetsverk särskilda s. k. specialrevisioner av praktiska skäl inrättats för kameral revision av vissa lokalförvaltningars räkenskaper, riks-

räkenskapsverket likväl ansetts böra granska vederbörande centralförvaltningar samt även äga rätt att granska lokalförvaltningarna. Vad åter angår arbetsmarknadskommisionen har den nu gällande ordningen berövat riksräkenskapsverket varje möjlighet att utöva den allmänna tillsyn över den ekonomiska förvaltningen, ämbetsverket i sin egenskap av centralt revisionsorgan har att fullgöra inom statsförvaltningen i övrigt. Med hänsyn härtill förefinnas risker att sådana principer i fråga om den ekonomiska förvaltningen kunna utbildas sig, vilka i avsevärd mån skilja sig från vad som eljest tillämpas inom statsförvaltningen.

Inom järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen finnas även av Kungl. Maj:t förordnade överrevisorer, vilka hava till uppgift att granska nämnda myndigheters räkenskaper och förvaltning. Överrevisorerna vid dessa förvaltningar hava att i första hand utöva en granskning ur ekonomisk synpunkt. Den kamerala revisionen torde däremot ligga vid sidan av deras egentliga arbetsuppgifter. Vad åter angår den revision, som utövas av arbetsmarknadskommisionens överrevisorer, skiljer sig denna till arten i väsentlig mån från förut nämnda överrevisorerers granskning, därigenom att den skall avse icke blott saklig utan jämväl fortlöpande kameral granskning.

Arbetsmarknadskommisionen har undergått en betydelsefull förändring ur administrativ synpunkt. Efter att från början hava varit ett utpräglat krisorgan med vissa rådgivnings- och utredningsuppgifter med avseende å hjälpverksamheten vid arbetslöshet har kommissionen kommit att successivt tilldelas viktiga administrativa befogenheter. Efter ombildningen år 1940 kan kommissionen sägas hava erhållit karaktären av ett ämbetsverk med den mera självständiga ställning, som i allmänhet tillkommer ett sådant. I samma mån kommissionen sålunda fått en fastare organisation och tilldelats mera permanenta arbetsuppgifter, har dess karaktär av krisorgan förminskats. Jämsides härmed har en centralisering skett i fråga om medelsförvaltningen. Under sådana förhållanden synes det icke motiverat, att den kamerala revisionen fortfarande är anordnad på sätt som gäller i avseende å krisförvaltningen. Ett inordnande av densamma under permanent revisionsorgan framstår därför såsom naturligt. I detta sammanhang förtjänar även nämnas, att särskilda sakkunniga för närvarande äro sysselsatta med utredning angående dels ett överflyttande till arbetsmarknadskommisionen av tillsynen över den statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringen — för närvarande förlagd till socialstyrelsen — dels ock ett definitivt förstatligande av arbetsförmedlingen. Därest dessa verksamhetsgrenar för framtiden varaktigt komma att hänföras till kommissionen, kunna uppenbarligen än större skäl åberopas för att den kamerala revisionen bör handhavas av ett permanent revisionsorgan.

Med hänsyn till vad ovan anförts vilja revisorerna — utan att därigenom ifrågasätta lämpligheten av att den sakliga granskningen av arbetsmarknadskommisionen och dess underlydande organ handhaves av särskilda överrevisorer — såsom sin mening uttala, att den rent kamerala och författningsmässiga granskningen av arbetsmarknadskommisionens räkenskaper icke bör undandragas det centrala revisionsorganet.

Yttranden hava avgivits av *statens arbetsmarknadskommision* och *riksräkenskapsverket* (Del II, s. 106—111). Arbetsmarknadskommisionen anser att ett avskiljande av den kamerala revisionen från överrevisionen skulle medföra betydande nackdelar utan att motsvarande fördelar därigenom skulle vinnas. Mest ändamålsenligt syntes vara att en eventuell översyn av revisionens organisation upptoges till utredning och prövning verkställdes i samband med organisationsfrågan för kommissionen i dess helhet.

Riksräkenskapsverket ansluter sig till revisorernas uttalande angående en överflyttning av den kamerala granskningen av arbetsmarknadskommissionens med underlydande organ räkenskaper och förvaltning till det centrala revisionsorganet. Detta skulle icke innebära att systemet med särskilda överrevisorer icke skulle kunna bibehållas.

Revisorernas under förevarande punkt redovisade uttalanden avse huvudsakligen dels vissa spörsmål berörande statens arbetsmarknadskommissionens ställning i räkenskapshänseende, dels ock frågan om formerna för revisionen av kommissionens medelsförvaltning.

Utskottet.

Utskottet delar revisorernas uppfattning om olägenheterna av att de av kommissionen redovisade utgifterna icke ligga till grund för budgetredovisningen. Av kommissionens yttrande i ärendet framgår, att kommissionen i och för sig icke har något att erinra mot att åtgärder vidtagas så att nu berörda olägenheter undvikas.

Revisorerna ha vidare framhållit önskvärdheten av att en uppdelning av de nu å riksstaten uppförda anslagen till arbetsmarknadens reglering och till kostnader för överflyttning av arbetskraft på ett flertal riksstatsanslag kommer till stånd. Utskottet vill icke förneka, att genom en dylik uppdelning större överskådlighet skulle vinnas såväl ur redovisningssynpunkt som vid bedömandet av medelsbehovet för olika ändamål. Vad arbetsmarknadskommissionen i detta sammanhang anfört ger emellertid vid handen, att med en dylik uppdelning å andra sidan skulle följa betydande olägenheter i olika avseenden. Då risk sålunda får anses föreligga att de med en uppdelning avsedda fördelarna bli endast skenbara, finner utskottet välbetänkt att en viss försiktighet iakttages med avseende å eventuella förändringar på förevarande område. Utskottet vill emellertid framhålla, att, såsom arbetsmarknadskommissionen också påpekat, vissa fördelar måhända skulle stå att vinna genom en längre gående specifikation å särskilda undertitlar av de till ifrågakvarande anslag hänförliga utgifterna.

Jämväl vad angår frågan om formerna för revision av arbetsmarknadskommissionens medelsförvaltning ha delade meningar kommit till uttryck. Å ena sidan ha revisorerna — vilkas uppfattning riksräkenskapsverket delat — ansett en överflyttning böra ske till det statliga centrala revisionsorganet, riksräkenskapsverket, av den kamerala granskningen av kommissionens med underlydande organ räkenskaper och förvaltning. Till stöd härför ha revisorerna åberopat, bland annat, den ändrade karaktär, kommissionen på senare tid erhållit. Den sakliga granskningen av kommissionens verksamhet åter har förutsatts skola alltjämt handhavas av särskilda för ändamålet utsedda överrevisorer. Å andra sidan har arbetsmarknadskommissionen, under hänvisning, bland annat, till att kommissionens arbetsuppgifter alltjämt äro av inom statsförvaltningen särpräglad natur, ansett en förändring av nuvarande ordning åtminstone för närvarande icke böra komma till stånd. Utskottet vill för sin del icke förringa betydelsen av att formerna för revisionen inom visst verksamhetsområde bestämmas under hänsynstagande

till de för verksamhetsområdet speciella förhållandena. Å andra sidan synas icke avstegen från eljest inom statsförvaltningen tillämpade normer böra göras större än de särskilda omständigheterna föranleda.

Med stöd av Kungl. Maj:ts den 8 mars 1946 givna bemyndigande ha särskilda sakkunniga tillkallats för utredning rörande ett centralt organ inom statsförvaltningen för handhavande av arbetsmarknadsfrågor.

Det synes utskottet naturligt, att i det föregående avhandlade spörsmål bli föremål för överväganden i samband med berörda utredning. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i syfte att i det föregående berörda spörsmål tagas under övervägande i samband med ovan angivna utredning.

13:o) **Länsarbetsnämnderna.** Under socialdepartementet, § 14, ha revisorerna framställt vissa erinringar i fråga om verksamheten vid länsarbetsnämnderna (Del I, s. 103—112).

Chefsmyndighet för den offentliga arbetsförmedlingen är sedan den 20 maj 1940 statens arbetsmarknadskommission. Såsom lokala myndigheter åt kommissionen i arbetsmarknads- och arbetsförmedlingsfrågor finnes en länsarbetsnämnd i varje län samt i Stockholms stad. Under dessa nämnder sortera arbetsförmedlingarna.

Revisorerna ha lämnat en översikt över den offentliga arbetsförmedlingsverksamheten under de senare åren och bland annat erinrat om de nya arbetsuppgifter, som på grund av krisläget under krigsåren tillagts här ifrågasvarande myndigheter.

Revisorerna ha erinrat hurusom de efter besök hos vissa länsarbetsnämnder hos statens organisationsnämnd hemställt om en preliminär undersökning vid något eller några av länsarbetsnämndernas kontor rörande möjligheterna att rationalisera arbetet. På nämndens uppdrag har undersökning verkställts av kanslichefen hos nämnden, som upprättat en promemoria i ämnet. Såsom slutomdöme anföres i promemorian, att möjligheter föreläge att i vissa avseenden förenkla och enhetliggöra arbetet vid länsarbetsnämndernas kontor. Härför erfordrades dock en noggrann organisationsundersökning.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att kostnaderna för länsarbetsnämndernas verksamhet äro av mycket betydande storleksordning. Verksamheten har emellertid under krigsåren erhållit en exceptionellt stor omfattning, i det att åt nämnderna anförtrots ett flertal krisbetonade uppgifter, vilka nödvändiggjort anställandet av tillfällig personal i stor utsträckning. Revisorerna förutsätta att, allt efter det nämnda uppgifter bortfalla, denna personal väsentligt minskas.

Revisorerna äro medvetna om att vid den offentliga arbetsförmedlingen arbetsbelastningen alltefter rådande arbetslöshet kan undergå mer eller mindre tillfälliga växlingar. Dessa skiftningar på arbetsmarknaden torde dock i

allmänhet icke vara alltför hastigt påkommande, utan kunna i regel förutses tämligen långt i förväg. Någon större marginal beträffande personalen torde därför knappast vara erforderlig. Under tider av ringa arbetslöshet bör personalens storlek kunna någorlunda anpassas efter de arbetsuppgifter, som då föreligga, såsom planeringsarbeten och förmedling av arbetskraft till olika yrkesområden, och först vid inträdande arbetslöshet successivt utökas.

Vid sina besök hos vissa länsarbetsnämnder hava revisorerna fått det intrycket, att arbetet icke alltid varit rationellt organiserat, vilket även bestyrkts av en preliminär undersökning, som på revisorernas uppdrag verkställdes genom statens organisationsnämnd. Revisorerna inse väl, att det kan hava mött svårigheter att ernå en ändamålsenlig organisation av arbetet under de krävande förhållanden, varunder länsarbetsnämnderna de senare åren arbetat. Härtill torde icke minst svårigheter att anskaffa lämpliga kontorslokaler hava bidragit. Revisorerna vilja emellertid understryka vikten av att, innan frågan om länsarbetsnämndernas framtida organisation upptages till slutlig prövning, åt statens organisationsnämnd eller annat lämpligt organ uppdrages att undersöka möjligheterna till rationalisering av arbetet vid nämnderna.

Yttrande har avgivits av *statens arbetsmarknadskommission* (Del II, s. 111—113). Kommissionen har därvid förklarat sig vara medveten om förekomsten av vissa brister i fråga om arbetets organisering vid länsarbetsnämnderna. Kommissionen hade haft sin uppmärksamhet riktad härför, men de stora arbetskrävande krisuppgifterna hade hittills hindrat ett förverkligande av rationaliseringsavsikterna. Kommissionen vore beredd att i samarbete med statens organisationsnämnd företaga en genomgående organisationsundersökning.

Behovet av den av revisorerna ifrågasatta undersökningen rörande möjligheterna till rationalisering av arbetet vid länsarbetsnämnderna har i stort sett bestyrkts av arbetsmarknadskommissionen. Enligt vad utskottet inhämtat har numera arbetsmarknadskommissionen i samverkan med statens organisationsnämnd igångsatt en organisationsundersökning i förevarande avseende. Utskottet finner sig med hänsyn härtill kunna inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

Utskottet.

omförmåla.

14:o) **Jordbruks- och verkstadsdriften vid statliga skyddshem och alkoholanstalter.** Under socialdepartementet, § 15, ha revisorerna behandlat vissa spörsmål berörande jordbruks- och verkstadsdriften vid de statliga skyddshemmen och alkoholanstalterna (Del I, s. 112—121).

Enligt instruktionen för socialstyrelsen den 23 december 1937 har styrelsen överinseende över skyddshemmen. Närmare föreskrifter angående styrelsens verksamhet härutinnan finnas meddelade i stadgan för skyddshemmen den 24 september 1937 och instruktionen för skyddshemsinspektören den 23 december samma år. I fråga om skyddshemmens organisation m. m. finnas förutom i nämnda författningar bestämmelser meddelade även i barnavårdslagen.

Anslagen till avlöningar och omkostnader utbetalas av socialstyrelsen och disponeras av vederbörande skyddshemsstyrelser. Anslaget till byggnadsarbeten utbetalas och disponeras av socialstyrelsen.

Varje skyddshemsstyrelse åligger att under överinseende av skyddshemsinspektören utöva tillsyn över skyddshemmet och ledning av dess förvaltning. Den närmaste ledningen av skyddshemmet handhaves av en föreståndare, som i regel biträdes av en eller flera befattningshavare i frågor rörande den ekonomiska förvaltningen och den affärsmässiga driften vid hemmet. Skyddshemsstyrelsen åligger, bland annat, att meddela erforderliga föreskrifter om räkenskapsföring, kassavård och kontroll därå, i den mån dylika föreskrifter ej meddelats av riksräkenskapsverket. Detta ämbetsverk har fastställt vissa formulär för medelsredovisningen. Styrelsens ordförande eller annan ledamot, som styrelsen därtill förordnar, har att med särskild uppmärksamhet följa skyddshemmets verksamhet.

Föreståndare åligger i regel, bland annat, att föra hemmets räkenskaper, att uppbära och redovisa inflytande inkomster samt svara för att behöriga likvider inflyta eller indrivnas i rätt tid. Skyddshemmets räkenskaper insändas kvartalsvis till socialstyrelsen, där en priskontrollerande och tekniskt reviderande granskning av desamma verkställs.

I yrkeshem och ungdomshem för män skall meddelas såväl teoretisk som praktisk yrkesutbildning i jordbruk med ladugårds- och trädgårdsskötsel samt i snickeri och mekaniskt verkstadsarbete. Vid 9 av de 16 nu befintliga statliga skyddshemmen bedrivs såväl jordbruks- som verkstadsdrift medan vid de 7 återstående endast jordbruk bedrivs. Den åkerareal, som brukas av skyddshemmen, varierar mellan 6,5 och 52 har. För jordbruksdriften finnes särskild personal anställd, som för närvarande uppgår till omkring 30 personer. Jordbruksdriften handhaves under vederbörande skyddshemsstyrelses överinseende av föreståndaren. Av de sex senaste budgetåren har jordbruksdriften visat överskott endast budgetåren 1942/43 och 1943/44. Under budgetåren 1939/40—1944/45 har underskott uppkommit på verksamheten med sammanlagt 38 672 kronor.

De 6 senaste budgetåren har underskott å verkstadsdriften redovisats med sammanlagt 26 733 kronor. Endast för budgetåren 1941/42 och 1943/44 uppstod överskott.

Enligt bestämmelserna i lagen den 12 juni 1931 om behandling av alkoholister skola de allmänna alkoholistanstalterna stå under uppsikt av socialstyrelsen. Närmare bestämmelser härom finnas förutom i lagen huvudsakligen i stadgan den 23 december 1920 för statens tvångsarbetsanstalter och i samband med dem anordnade alkoholistanstalter samt i kungörelsen den 27 maj 1932 med vissa närmare bestämmelser rörande alkoholistvården.

För närvarande äro fyra statliga alkoholistanstalter i verksamhet, nämligen Vennngarn, Svartsjö, Haknäs och Karlstad. Svartsjö är en kombinerad tvångsarbets- och alkoholistanstalt.

Varje anstalt står under ledning av en av Kungl. Maj:t utsedd styrelse. Den

närmaste ledningen handhaves av en direktör, som i fråga om jordbruks- och verkstadsdriften biträdes av speciellt härför anställda befattningshavare.

Vid anstalterna å Venngarn och Svartsjö förekommer såväl jordbruks- som verkstadsdrift. Venngarn omfattar cirka 228 har och Svartsjö cirka 333 har åker.

Å jordbruksdriften har under alla de senaste fem budgetåren redovisats överskott. Även i fråga om verkstadsdriften hava anstalterna redovisat överskott under budgetåren 1940/41—1943/44.

Beträffande alkoholistanstalternas ekonomiska förvaltning har socialstyrelsen icke ålagts några särskilda uppgifter eller erhållit några speciella befogenheter. Styrelsen handlägger endast ärenden angående intagningar, utskrivningar och sociala frågor i allmänhet. Anslagen utbetalas sålunda av vederbörande länsstyrelser och ej av socialstyrelsen.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Av den verkställda utredningen framgår, att nettoresultaten av såväl jordbruks- som verkstadsdriften vid de statliga skyddshemmen i genomsnitt utvisa underskott, under det att vid de allmänna alkoholistanstalterna för motsvarande verksamhetsgrenar redovisas överskott. Emellertid kunna de redovisade resultaten icke utan vidare tjäna som ledning vid bedömandet av den ekonomiska förvaltningen av dessa anstalter, alldenstund någon affärsmässig driftbokföring vanligen ej ägt rum. Vissa skyddshem synas dock genomgående uppvisa sämre resultat än andra. Huruvida orsaken härtill varit bristfällig skötsel av verksamheten eller om andra omständigheter inverkat, torde icke kunna fastställas annat än efter en mera ingående utredning än den revisorerna varit i tillfälle att företa. En anledning till det mindre gynnsamma resultatet synes dock hava varit, att enhetliga grunder saknats för prissättningen. Icke obetydliga summor torde även kunna tillföras statsverket genom en rationell inköps- och försäljningspolitik och överhuvud en rationell drift. En viss kontroll härutinnan har visserligen utövats av socialstyrelsen med ledning av insända räkenskaper, men denna granskning kan knappast tillmätas större betydelse, då den endast är av teknisk-kameral natur. Dessutom utövas denna kontroll endast i efterhand.

Den omständigheten, att skyddshemmen och alkoholistanstalterna i främsta rummet hava att fullgöra sociala uppgifter, utesluter icke att affärsmässiga principer både kunna och böra tillämpas vid drivande av med dessa institutioner förenade jordbruk och verkstäder. En förutsättning härför är, att denna verksamhet ställes under sakkunnig kontroll. En sådan bör omfatta såväl de statliga skyddshemmen som de allmänna alkoholistanstalterna. Revisorerna ifrågasätta därför, om icke socialstyrelsen bör tillförsäkras erforderlig sakkunskap för ledningen av den vidsträckta ekonomiska verksamhet, som bedrivs vid styrelsens anstalter.

I detta sammanhang hava revisorerna även velat upptaga en fråga om redovisningen av vissa riksstatsanslag. Revisorerna vilja visserligen ifrågasätta, huruvida icke även anslagen till statens alkoholistanstalter lämpligen borde utbetalas av socialstyrelsen i stället för av vederbörande länsstyrelse.

Yttrande har avgivits av *socialstyrelsen* (Del II, s. 113—120).

Under punkten 1:o) har utskottet funnit angeläget att vissa ekonomiska problem berörande fångvårdens jordbruksdrift ägnas uppmärksamhet. Under nu förevarande punkt ha revisorerna ifrågasatt undersökning rörande möjlig-

Utskottet.

heterna att höja lönsamheten av jordbruks- och verkstadsdriften vid de statliga skyddshemmen och de allmänna alkoholistanstalterna. Revisorerna ha i anslutning därtill förordad, att här avsedda verksamhet ställes under sakkunnig kontroll, för vilket ändamål socialstyrelsen borde tillförsäkras erforderlig sakkunskap.

Socialstyrelsen har bland annat framhållit, att jordbruks- och verkstadsdriften vid de statliga skyddshemmen såvitt styrelsen kunnat finna skötts på ett efter förhållandena tillfredsställande sätt. Styrelsen har å andra sidan icke velat bestrida, att ett ökat ekonomiskt utbyte i och för sig skulle kunna åstadkommas. I fråga om den ekonomiska driften vid alkoholistanstalterna har styrelsen funnit denna fylla ganska högt ställda fordringar. Socialstyrelsen har emellertid framhållit, att styrelsen saknat anledning att närmare granska denna sida av anstalternas verksamhet, då anstalterna i detta avseende icke vore underställda styrelsen.

Utskottet anser sig icke på den föreliggande utredningen kunna grunda något uttalande rörande lönsamheten av jordbruks- eller verkstadsdriften vid nu ifrågavarande skyddshem och anstalter. Helt allmänt vill emellertid utskottet framhålla angelägenheten av att arbetet inom de olika yrkesområdena så organiseras och bedrives, att det ekonomiska utbytet därav utan eftersättande av inrättningarnas primära syftemål blir så tillfredsställande som möjligt. Härutinnan av revisorerna antydda rationaliseringsåtgärder synas utskottet vara förtjänta att beaktas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i av utskottet angivet syfte.

15:o) Den ekonomiska förvaltningen av statens utlänningskommission underlydande flyktingläger. Under socialdepartementet, § 17, ha revisorerna framställt vissa erinringar mot den ekonomiska förvaltningen av statens utlänningskommission underlydande flyktingläger (Del I, s. 123—140).

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Enligt från statens utlänningskommission meddelade uppgifter voro vid tiden för granskningsarbetets igångsättande i början av oktober 1945 ett åttio-tal utlänningsförläggningar ianspråktagna av kommissionen. Av ifrågavarande förläggningar voro 67 avsedda för repatriandi, nämligen 26 pensionsförläggningar och 41 förläggningar drivna i kommissionens egen regi.

Det torde ligga i sakens natur att en verksamhet av det slag, som här avses, erbjudit organisatoriska svårigheter, vilka det gällt för utlänningskommissionen att övervinna, stundom i brådskande och svårbedömliga lägen. Även med beaktande härav synas dock i vissa avseenden ej oväsentliga kostnadsstegringar blivit följden av åtgärder, som torde kunnat undvikas eller till tiden begränsas.

Revisorerna hava sålunda, såsom närmare framgår av de i bilaga 1 återgivna beläggningssiffrorna från olika utlänningsläger, kunnat konstatera, att mångenstädes tillgängliga utrymmen vid förläggningarna under den tid utredningen omfattar blivit endast ofullständigt utnyttjade. Detta förhållan-

de, som givetvis medfört ökade kostnader för statsverket, har dock till viss grad kunnat förklaras därigenom, att det ålegat utlänningskommissionen att hålla barackförläggningar i betydande utsträckning disponibla för senare leverans till Danmark.

Till följd härav ävensom av strävan att för sitt klientel tillhandahålla förläggningsutrymmen av möjligast god standard har utlänningskommissionen nödgats ianspråkta pensionatsförläggningar i stor omfattning. Revisorerna vilja icke närmare ingå på frågan om förläggningar i egen regi eller pensionatsförläggningar i detta sammanhang varit att föredraga. Spörsmålet torde även av utlänningskommissionen hava behandlats i samråd med medicinalstyrelsen. Revisorerna hysa emellertid den uppfattningen att dessa pensionatsförläggningar ställt sig dyra. För de flesta förläggningar av pensionatstyp har en ersättning utgått, beräknad efter 5—5:50 kronor per dag och vuxen person. Därest ianspråktagandet av pensionatsförläggningarna varit att betrakta som ett övergående provisorium utan längre varaktighet skulle mot en på nyssnämmt sätt fixerad prissättning — särskilt om ianspråktagandet skett under tid då pensionaten regelmässigt hava säsong — måhända ingen erinran varit att framställa. I och med att kommissionens dispositionsrätt till pensionaten mångenstädes utsträckts över längre tid — ett halvår och däröver — innefattande jämväl utpräglade låg- och dödsäsongperioder, synes det emellertid revisorerna uppenbart att vid förhyrningsvillkorens fastställande större hänsyn bort tagas till de förhållanden, som i allmänhet råda inom denna näringsgren, och till vad motsvarande drift i egen regi skulle kostat. Utslagna över en längre tidsperiod torde de normala intäkterna av en pensionatsrörelse i flertalet fall ej ens tillnärmelsevis uppgå till de belopp per dag och person som av utlänningskommissionen erlagts. Härtill kommer att den allmänna standarden både i fråga om utspisning och boendetäthet kunnat sänkas under den tid kommissionen disponerat pensionaten såsom utlänningsförläggningar. Även respektive hyresvärdars personalkostnader torde under samma tid kunnat ej oväsentligt nedbringas, enär kommissionen tillhandahållit handräckning för köksarbeten, städning m. m. Detta handräckningsarbete har vid samtliga av revisorerna undersökta pensionatsförläggningar med undantag av Grand Hotell i Mölle utan ersättning utförts av repatriandi.

I detta sammanhang torde böra påpekas, att vid vissa pensionatsförläggningar utlänningskommissionen ställt garanti för beläggning av ett fixerat minimiantal platser men sedermera icke ianspråktagit det sålunda garanterade antalet platser, varigenom statsverket åsamkats kostnader.

Med hänsyn till de betydande belopp, vartill kostnaderna för ianspråktagandet av pensionatsförläggningarna uppgå och då revisorerna äro av den meningen att en billigare prissättning på detta område bör kunna uppnås, synes det i fråga om de pensionatsförläggningar, vilka utlänningskommissionen alltjämt ärnar behålla, angeläget att en översyn av nu gällande prissättning kommer till stånd. En prissänkning synes kunna påfordras redan av det skälet, att utlänningskommissionen genom att till pensionatsförläggningarna distribuera sin i oktober 1945 fastställda utspisningsstat möjliggjort en i förhållande till pensionatens sedvanliga utspisningsnivå sänkt standard utan att vederlag härför vunnits genom motsvarande hyressänkning.

Revisorerna hava jämväl uppmärksammat, att endast muntlig överenskommelse föreligger beträffande flertalet av de större pensionatsförläggningarna. Detta är bland annat fallet med samtliga de utlänningsförläggningar, vilka ägas eller drivas av Folkrorelsernas rese- och semesterorganisation (Reso). Det säger sig självt att avsaknaden av skrivna förhyrningsavtal vid uppkommande tvist eller i händelse av tvekan beträffande omfatt-

ningen av hyresvärdens åtaganden kan komma att innebära en olägenhet för statsverket. Revisorerna finna det därför önskvärt, att i samband med den ovannämnda översynen av inackorderingskostnaderna i förekommande fall avtal upprättas, som skapa klarhet i fråga om vederbörande pensionatsinnehavares åtaganden gentemot utlänningskommissionen.

Utlänningskommissionen har genom utfärdade portionsstater meddelat anvisningar rörande utspisningen vid förläggningarna. Gentemot den kostnadsram, inom vilken utspisningsstandarden härigenom tillåtits fluktuera, synes intet vara att erinra. Denna kostnad har såvitt gäller till landet överförda personer från tyska koncentrationsläger temporärt fått överskridas med 25 procent, vilket synes vara fullt motiverat. Den högsta råvarukostnad, vartill utspisad normal portion sålunda fått stiga, uppgår till 1 krona 65 öre per person och dag.

Revisorerna hava närmare låtit granska endast den del av upphandlingsverksamheten vid utlänningsförläggningarna som berör livsmedel. De av utlänningskommissionen på ifrågavarande område vidtagna åtgärderna hava i stort sett varit ändamålsenliga, och ett förtjänstfullt arbete har nedlagts på att inom hithörande område nedbringa kostnaderna. Med hänsyn till önskvärdenheten av att försvarets lagerhållning av vissa proviantartiklar i tid omsättes förefaller det revisorerna emellertid önskvärt att upphandlingen från arméns intendenturförråd göres så omfattande som möjligt även om ifrågavarande upphandling siffermässigt skulle komma att i något fall ställa sig dyrare än annan upphandling.

Revisorerna hava konstaterat, att de anvisningar till förbilligande av bröd-upphandlingen, som av kommissionen utfärdats, mångenstädes lämnats obeaktade av vederbörande förläggningsföreståndare.

En granskning av personalorganisationen och avlöningskostnaderna vid de besökta utlänningsförläggningarna har såsom framgår av bifogade tabell 2 givit vid handen att administrationskostnaderna variera inom förhållanden vida gränser från den ena förläggningen till den andra. I tabellen har räknats med endast kontantavlöning till av utlänningskommissionen avlönad personal med undantag av utländsk handräckningspersonal. Beloppen inkludera sålunda icke naturaförmåner av något slag, ej heller avlöning till av annan myndighet anställd personal, exempelvis sjukvårdspersonal. Då platsantalet på vissa förläggningar såsom tidigare nämnts varit ofullständigt utnyttjat, hava de månatliga kostnaderna för personalorganisationen i vart fall ställts i relation såväl till förläggningens totala platsantal som till den aktuella beläggningen. I tabellen angivna siffror avse sålunda månatliga personalkostnader per 100 platser respektive 100 omhändertagna personer. Då med säkerhet icke kan avgöras, huruvida nuvarande personalorganisation vid respektive förläggningar vore tillräcklig vid full beläggning och då vidare förläggningarna i nu ifrågavarande avseende icke alltid äro fullt jämförbara, bliva de i tabellen angivna siffrorna approximativa men torde dock tillåta en överblick i stort av kostnadsvariationen mellan förläggningarna.

De påvisade olikheterna i relativ personalkostnad torde till större delen kunna förklaras med hänvisning till rådande olikheter i fråga om klientel, lokala förhållanden etc. För att såvitt möjligt åstadkomma likformighet mellan förläggningarna i förevarande avseende synes en översyn av rådande förhållanden vara lämplig.

Av den lämnade redogörelsen framgår slutligen, att flyktingarnas omhändertagande och omvårdnad sedan hösten 1944 i organisatoriskt avseende fallit under tvenne myndigheter, nämligen civilförsvarsstyrelsen och statens utlänningskommission. Såvitt fråga är om åtgärder i samband med

utlänningarnas mottagande och första omhändertagande i landet torde den fördelning av arbetsuppgifterna på tvenne myndigheter under vissa tidsperioder icke kunnat undvikas och ej heller medfört större olägenheter. Vad däremot gäller utlänningarnas omhändertagande i definitiva förläggningar, synes uppdelningen hava medfört vissa olägenheter av såväl ekonomisk som organisatorisk natur. Den stora utnyttjade kapaciteten å utlänningskommissionens förläggningar under tiden augusti—november 1945 har sålunda enligt uppgift delvis varit motiverad av beredskapshållning för mottagande av flyktingar från civilförsvarets förläggningar. Enligt revisorernas mening torde därför civilförsvarets återstående lägerverksamhet snarast böra avvecklas och klientelet överföras till utlänningskommissionen.

Yttrande har avgivits av *statens utlänningskommission* (Del II, s. 127—129).

I förevarande sammanhang ha revisorerna riktat vissa erinringar mot den genom statens utlänningskommissions försorg bedrivna verksamheten vid flyktingläger och förordat vissa närmare angivna åtgärder för verksamhetens förbilligande och rationaliserande.

Utskottet.

Av den av utlänningskommissionen i ärendet avgivna förklaringen framgår, att kommissionen haft och alltjämt har sin uppmärksamhet riktad på de av revisorerna berörda förhållandena. Under hänvisning till kommissionens uttalande, att kommissionen i görligaste mån komme att beakta de råd, revisorerna lämnat rörande den ekonomiska förvaltningen av flyktinglägren, ävensom att överföringen från civilförsvarsstyrelsens till kommissionens läger av flyktingar numera vore i stort sett genomförd, har utskottet ansett sig böra inskränka sig till att vad sålunda förekommit för riksdagen

omförmåla.

16:o) **Om åtgärder för en decentralisering och förenkling av administrationen av det allmänna vägväsendet.** Under kommunikationsdepartementet, § 18, ha revisorerna uttalat sig för en fortsatt decentralisering av vägadministrationen och en förenkling av expeditiönsarbetet vid vägförvaltningarna (Del I, s. 141—144).

Under förarbetena till den nya vägorganisationen framhölls från flera håll önskvärdheten av att vägförvaltningarna i länen gäves en så självständig ställning som möjligt. Då antalet vägförvaltningar bestämdes till 24 — en i varje län — ansågs emellertid en starkt centraliserad administration nödvändig dels för vinnande av erforderlig enhetlighet, dels ock med hänsyn till svårigheten att besätta samtliga 24 vägdirektörsposter med personer, som vore fullt kvalificerade att omhändera en decentraliserad förvaltning.

Överrevisorerna för väg- och vattenbyggnadsväsendet hava i sin berättelse rörande överrevisorernas verksamhet under budgetåret 1944/45 framhållit, att nyssnämnda skäl för en starkt centraliserad förvaltning väl alltjämt gjorde sig gällande. Det vore emellertid uppenbart, att vägadministrationen till följd härav arbetade tungt och att personalens tid i alltför stor utsträckning toges i anspråk för skriftväxling till men för personalens huvudsakliga

uppgifter. Många arbetsuppgifter måste väl administreras centralt, om man skulle kunna vinna ett gott resultat, men det förefölle överrevisorerna sannolikt, att en decentralisation från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till vägförvaltningarna i åtskilliga avseenden redan nu, sedan en viss enhetlighet vunnits genom den centraliserade förvaltningen, skulle utan våda kunna äga rum. Överrevisorerna förordade därför att denna fråga av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjordes till föremål för utredning.

Riksdagens revisorer ha under hand inhämtat väg- och vattenbyggnadsstyrelsens uppfattning rörande vad överrevisorerna sålunda framhållit. Styrelsen har därvid förklarat sig anse, att en decentralisering av vägadministrationen efter hand borde ske i all den omfattning, som visade sig möjligt. Styrelsen hade också från början varit inriktad härpå. Så snart styrelsen fått en arbetsdetalj uppordnad och genomförd efter rationella linjer samt det visat sig, att vägförvaltningarna kunde enhetligt handlägga sådant ärende, hade verksamheten decentraliserats.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Den starka centralisation av vägadministrationen, som av olika skäl ansågs påkallad vid utformandet av den statliga vägorganisationen, har medfört att personalen tages i anspråk för expeditjonsarbete i väsentligt större utsträckning än vad som skulle hava varit fallet vid en mera decentraliserad förvaltning. Behovet av en långt driven centralisation av vägadministrationen har emellertid minskats, sedan personalen vid vägförvaltningarna vunnit erforderlig förtrogenhet med arbetsuppgifterna och sedan viss enhetlighet vunnits genom den centraliserade förvaltningen. På grund härav och då det myckna expeditjonsarbetet uppenbarligen är till men för en effektiv ledning och kontroll av vägarbetena, vilja revisorerna framhålla önskvärdheten av att en ökad decentralisation av vägadministrationen kommer till stånd. Av vad ovan anförts framgår, att denna uppfattning delas även av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Sålunda har handläggningen av åtskilliga vägärenden under senaste tid överflyttats till vägförvaltningarna, vilka även i övrigt erhållit ökade befogenheter. Därjämte hava vissa andra anordningar genomförts i syfte att förenkla expeditjonsarbetet. En ytterligare decentralisering och förenkling av expeditjonsarbetet synes emellertid erforderlig och möjlig. Revisorerna förutsätta, att frågan härom är föremål för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens oavlåtliga uppmärksamhet och att de åtgärder vidtagas, vartill förhållandena må giva anledning.

Yttrande har avgivits av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* (Del II, s. 130—138).

Utskottet.

Utskottet delar revisorernas uppfattning om önskvärdheten av att en fortsatt decentralisering inom vägorganisationens område bör komma till stånd och att förekommande expeditjonsarbete i möjligaste mån bör förenklas. Av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens i ärendet gjorda uttalande framgår emellertid, att styrelsen funnit ytterligare åtgärder i angivna syfte utöver redan vidtagna eftersträfvansvärda. Vid sådant förhållande finner sig utskottet, som förutsätter att styrelsen även i fortsättningen ägnar förevarande spörsmål all nödig uppmärksamhet, kunna inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

17:o) **Landsstatshuset i Halmstad.** Under kommunikationsdepartementet, § 19, ha revisorerna ifrågasatt ändamålsenligheten av vissa för den statliga byggnadsverksamheten fastställda byggnadsnormer (Del 1, s. 144—147).

Den 14 januari 1938 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att i samråd med länsstyrelsen i Hallands län och lantmäteristyrelsen verkställa utredning rörande nybyggnad för länsstyrelsen och lantmäterikontoret i länet. Efter samråd med 1940 års civila byggnadsutredning lät byggnadsstyrelsen utarbeta förslag till lokaler, dock endast för länsstyrelsen. Lantmäterikontoret ansågs kunna tills vidare behålla dittills disponerade lokaler.

Vid 1942 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t om anslag för ändamålet med 395 000 kronor. Kungl. Maj:t hade därvid upptagit det framlagda förslaget utan att förorda annat än obetydliga jämkningar. Riksdagen anförde, att ifrågavarande förslag enligt vad byggnadsstyrelsen påvisat innebure ej oväsentliga beskrningar av tidigare av länsstyrelsen framställda utrymmeskrav, i det förslaget bland annat ej innefattade lokaler för lantmäteri-, länsarkitekt- och vägingenjörskontoren. Då emellertid förslaget, såsom departementschefen framhållit, finge anses tillgodose länsstyrelsens dåvarande lokalbehov samt dessutom innefattade goda tillbyggnadsmöjligheter, därest behov av ökade utrymmen framdeles skulle uppstå, ansåg sig riksdagen böra anvisa det äskade beloppet. Vid 1943 års riksdag anvisades tilläggsanslag å dels 35 000 kronor för möjliggörande av viss ändring å byggnadsplanen i anledning av inrättandet av en särskild taxeringsavdelning vid länsstyrelsen, dels ock 75 000 kronor för kompensering av inträdda prisstegringar m. m.

Till landsstatshuset ha sålunda anvisats sammanlagt 505 000 kronor. Byggnaden blev färdig i oktober 1943. Byggnadskostnaderna ha uppgått till 491 000 kronor.

Revisorerna ha framhållit, att de avlagt besök i landsstatshuset i Halmstad och därvid gjort följande iakttagelser. Sessionssalen hade en längd av 10 meter och en bredd av 4,5 meter. Den föreföll att vara för liten och kunde icke heller användas för sådana större sammanträden, som ofta bruka förekomma hos en länsstyrelse. Korridorerna i byggnaden hade en bredd av 1,9 meter, vilket föreföll att vara snävt tillmätt. Dörrar, som voro placerade mitt emot varandra på ömse sidor om korridoren, slogo nämligen emot varandra, om de öppnades samtidigt. En viss risk för olycksfall syntes härigenom föreligga. Vidare syntes arbetsrummen vara knappt tillmätta med hänsyn till att besök av allmänheten voro vanliga och att för arbetets behöriga bedrivande, såsom fallet är å en länsstyrelse, erfordrades att ett stort antal akter och handlingar förvarades å tjänsterummen.

Enligt vad revisorerna inhämtat äro lokalerna otillräckliga. Inom länsarkitektkontoret i Halmstad har i anledning härav utarbetats förslag till en omfattande tillbyggnad för en beräknad kostnad av omkring 700 000 kronor.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Landsstatshuset i Halmstad tillkom vid en tidpunkt, då det av flera skäl ansågs angeläget att begränsa de offentliga byggnadsföretagen för civilt ändamål. Vid sitt besök i landsstatshuset gjorde revisorerna vissa iakttagelser,

för vilka ovan redogjorts. Revisorerna kommo till den bestämda uppfattningen, att lokalerna äro för knappt tillmätta. Då, såsom ovan nämnts, en tillbyggnad av landsstatshuset redan visat sig vara erforderlig, hava revisorererna velat fästa riksdagens uppmärksamhet på de gjorda iakttagelserna.

Till vad ovan anförts vilja revisorererna på grund av sina iakttagelser i övrigt beträffande den statliga byggnadsverksamheten anföra vissa synpunkter på de allmänna normer, som uppgjorts och framlagts av civila byggnadsutredningen, och vilka enligt Kungl. Maj:ts beslut den 25 februari 1944 skola i huvudsak lända till efterrättelse vid planläggning och utförande av statliga ämbetsbyggnader.

Enligt dessa normer, vilka i tillämpliga delar skola gälla jämväl vid ändring av förut uppförd sådan byggnad, skall noga iakttagas, att byggnaden icke gives större omfattning eller mera kostnadskrävande utförande än som med hänsyn till ändamålet kan anses strängt erforderligt. I normerna föreskrives vidare, att det till grund för planläggningen upprättade lokalprogrammet skall göras till föremål för noggrant övervägande ur synpunkten av bestående organisation samt befattningshavarnas antal och fördelning. Därvid skola även eventuella prognoser för organisationens framtida utveckling underkastas en ingående prövning. Vid bedömandet av lokalbehovet skall iakttagas, att särskilda lokaler för personal med arbetsuppgifter av tillfällig karaktär icke beräknas. Även vid sådana institutioner, där hänsyn måste tagas till förekommande fluktuationer i personalbeståndet, skall enligt normerna anordnandet av reservrum i regel undvikas.

Förutom dessa generella bestämmelser innehålla normerna åtskilliga detaljansvisningar angående beräkning av framtida utvidgningar, kommunikationssystem, lokalernas dimensionering, byggnadsmaterial, uppvärmningssystem m. m.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 juni 1944 hade byggnadsstyrelsen — som icke beretts tillfälle att yttra sig över ifrågavarande allmänna normer — uttalat sina allvarliga farhågor för att ett tillämpande av normerna skulle komma att leda till överdrifter. Sparsamheten borde icke drivas så långt, att den äventyrade byggnadernas ändamålsenliga användande, eller att beträffande byggnadsmaterial och utformning berättigade krav på god byggnadskultur åsidosattes.

Beträffande reservutrymmen inneburo de allmänna normerna, att sådana utrymmen praktiskt taget icke finge medtagas vid planerandet av nybyggnader för statens räkning. Detta skulle enligt byggnadsstyrelsens mening bestämt strida mot gjord erfarenhet, enligt vilken det allmännas behov av lokaler varit i ständigt stigande och följaktligen tillgång till reservutrymmen i de statliga ämbetsbyggnaderna visat sig högst behöfligt och värdefullt. Den statliga förvaltningen torde alltjämt komma att ställas inför nya personalkrävande uppgifter, och dess växande kunde sålunda icke anses avslutat. Nybyggnader borde därför enligt styrelsens mening icke få uppföras utan ett rimligt antal reservrum eller möjlighet att på annat sätt tillgodose ett ökat lokalbehov. Detta gällde icke endast egentliga ämbetsbyggnader utan även sådana byggnader, som vore avsedda för exempelvis post- eller telegrafverkens räkning. Den verksamhet dessa statliga verk bedrove ökade oavbrutet, och då de oftast uppförde sina byggnader i de centrala delarna av samhällena läte sig utvidgning eller tillbyggnad icke så lätt göras, sedan en gång byggnaden vore uppförd.

Revisorerna uppskatta till fullo värdet av de strävanden, som gjorts att i allmänhet befrämja sparsamhet i den offentliga byggnadsverksamheten. På grund av de erfarenheter revisorererna gjort i samband med besöket i den nya landsstatsbyggnaden i Halmstad samt de iakttagelser i övrigt, för vilka

ovan redogjorts, hava revisorererna emellertid kommit till den uppfattningen, att normerna för den statliga byggnadsverksamheten i vissa avseenden synas vara ägnade att i tillämpningen medföra tillkomsten av mindre ändamålsenliga lokaler och därför leda till oekonomiska ändrings- och underhållsåtgärder för framtiden.

Yttrande har avgivits av *byggnadsstyrelsen* (Del II, s. 138).

Av den lämnade redogörelsen framgår, att den nybyggnad för länsstyrelsen i Hallands län, för vilken 1942 och 1943 års riksdagar anvisat omkring 500 000 kronor, efter endast kort tid visat sig otillräcklig och att förslag numera utarbetats om uppförande av en tillbyggnad, enligt vad utskottet inhämtat nu kostnadsberäknad till omkring 850 000 kronor. Revisorererna ha framhållit, att lokalerna inom nybyggnaden enligt deras uppfattning blivit från början för knappt tillräckliga.

Utskottet.

Utskottet är väl medvetet om de svårigheter som under senare år förelegat att verkställa prognoser rörande det framtida lokalbehovet för de inom länen verksamma statliga institutionerna. Det vill emellertid synas som om för ifrågavarande byggnadsföretag ursprungligen uppgjorda planer vid framläggandet av det definitiva förslaget i avsevärd omfattning beskurits, och att denna begränsning av byggnadsprogrammet bland annat föranletts av de principer med avseende å nybyggnadsverksamheten för statliga institutioner, som 1940 års civila byggnadsutredning ansett vara att förorda. Det torde knappast kunna göras gällande, att nu planerad tillbyggnad av landsstatshuset i Halmstad skulle kunna ha undvikits, därest byggnadsplanerna från början utarbetats utan hänsynstagande till byggnadsutredningens synpunkter. Å andra sidan synes vad revisorererna i förevarande sammanhang anfört i fråga om de av byggnadsutredningen utarbetade normerna — vilka av Kungl. Maj:t den 25 februari 1944 faststälts att i huvudsak lända till efterrättelse vid planeringsarbeten avseende statliga ämbetsbyggnader, för vilkas uppförande medel avsåges skola upptagas eller upptagits å allmän beredskapsstat — vara av den allmänna betydelse, att vad i ärendet förekommit icke bör utan vidare förbigås.

Berörda normer syfta till att inskränka vikten av att förekommande ny- eller ombyggnader icke givas större omfattning eller mera kostnadskrävande utförande än som med hänsyn till ändamålet kan anses strängt erforderligt. Häremot kan givetvis icke något vara att erinra. Det vill emellertid synas som om normernas tillämpning kommit att medföra, att vid uppgörande av byggnadsplaner hänsyn i princip icke ansetts böra tagas till behovet av reservutrymmen. Under senare år framkomna anspråk på utökade lokaler för t. ex. länsstyrelserna eller övriga inom länen verksamma institutioner giva enligt utskottets mening knappast belägg för hållbarheten av denna princip. Utskottet delar byggnadsstyrelsens uppfattning, att om- eller tillbyggnader böra så planeras att ett ur olika synpunkter rimligt antal reservrum finnes att tillgå. För långt driven begränsning i detta hänseende synes endast komma att undan för undan aktualisera tillbyggnader. På längre sikt torde en dylik byggnadsverksamhet icke bli för statsverket ekonomiskt fördelaktig.

Utskottet får emellertid erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut 21 april och den 14 juli 1944 förklarar att vid normernas tillämpning reservutrymmen i viss omfattning må planeras.

De av civila byggnadsutredningen utarbetade normerna ha jämväl tagit sikte på förefintliga möjligheter att ernå besparingar med avseende på tjänstelokalernas storlek och utformning samt i fråga om byggnadsmateriel. I likhet med revisorerna vill utskottet understryka betydelsen av att nödig sparsamhet iakttages beträffande den offentliga byggnadsverksamheten. Vad revisorerna anfört synes emellertid giva vid handen, att ett strikt tillämpande av normerna kan medföra mindre lyckliga konsekvenser.

Det sagda ger enligt utskottets mening vid handen, att en tillämpning av ifrågavarande normer för den statliga byggnadsverksamheten ur olika synpunkter kan giva mindre tillfredsställande resultat. Utan att vilja under-skatta den sparsamhetssträvan, för vilken normerna äro ett uttryck, finner utskottet därför angeläget, att normerna under hänsynstagande till vad utskottet ovan anfört underkastas förnyad prövning från Kungl. Maj:ts sida.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga här avsedda normer för den statliga byggnadsverksamheten under förnyat övervägande.

18:o) Kontrollen över medel, som av statliga myndigheter utbetalas till kommunala samfälligheter. Under finansdepartementet, § 20, ha revisorerna påtalat vissa brister i avseende å kontrollen av medel, som genom statliga myndigheter utbetalas till kommunerna (Del I, s. 148—153).

Revisorerna ha till en början lämnat en översikt över förekommande utbetalningar genom statliga myndigheters försorg av medel till kommunala samfälligheter.

Huvudparten av de medel, vilka sålunda tillhandahållas kommunala organ, utbetalas av länsstyrelserna och statskontoret. Men även socialstyrelsen, arbetsmarknadscommissionen, medicinalstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, egnahemsnämnderna m. fl. utbetala årligen betydande belopp till kommunerna.

Nu gällande bestämmelser angående kontroll över till olika kommunala organ och myndigheter utbetalade medel återfinnas i kungörelse den 10 november 1933 (nr 613) angående sättet för vissa utbetalningar till kommuner m. fl. I nämnda kungörelse har föreskrivits att såsom villkor för utbetalande av bidrag av statsmedel till kommun, församling, fattigvårdssamhälle, skoldistrikt, våghållningsdistrikt, polisdistrikt, landsting eller annan kommunal förvaltningsenhet skall gälla att postgirokonto öppnats för den kassa, som har att mottaga medlen. Vidare skall utbetalning av statsmyndighet eller utmätningsman till kommunal förvaltningsenhet, som för vederbörande kassa öppnat postgirokonto, verkställas genom girering till kassans postgirokonto eller, i vad rör statsmyndighet som ej själv har postgirokonto för medel,

varom nu är fråga, genom insättning å kassans konto. I särskilt tillägg till sistnämnda kungörelse den 30 juni 1934 (nr 398) har föreskrivits, att kommunal förvaltningsenhet vid rekvisition hos statsmyndighet av bidrag av statsmedel skall uppgiva numret å det postgirokonto, som medlen skola tillgodoföras.

På grund av nämnda kontrollbestämmelser tillställer postgirokontoret vederbörande medelsförvaltande kommunala organ dels kontoutdrag för varje förändring kontot undergår, dels ock årligt besked rörande kontots ställning vid utgången av nästföregående år. Såsom bilagor till kontoutdraget fogas härvid kupongerna till de inbetalnings- eller girokort, på grund av vilka betalning skett. Dessa uppgifter tillställas däremot icke de kommunala revisorerna. Från postgirokontoret kunna dessa visserligen efter framställning erhålla sådana uppgifter. Men även om revisorerna infordra dylika uppgifter — vilket icke alltid är fallet — så äro desamma likväl icke fullt tillräckliga som underlag för revision, enär de endast lämna uppgift beträffande de förändringar kontot under året undergått men däremot självfallet icke upplysningar om arten av de medel som inbetalts.

Enligt vad revisorerna inhämtat förekommer emellertid, att statliga myndigheter utbetala medel till kommunala organ i annan ordning än över postgiro. Sålunda har utbetalning skett medelst postanvisning, telegramremissa samt check. Dessa utbetalningsvägar ha visserligen endast undantagsvis anlitats — framför allt i brådskande fall — men de innebära likväl enligt revisorernas mening en viss brist i det gällande kontrollsystemet. Därest systemet med utbetalning av statsmedel över postgiro skall utgöra underlaget för kontrollen, måste varje möjlighet till undantag från ett sådant utbetalningssätt förringa det därmed åsyftade kontrollvärdet.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Den ovan lämnade redogörelsen har visat, hurusom genom statliga myndigheter medel av skilda slag årligen tillställas kommunala samfälligheter. Huvudparten av dessa medel är avsedd att utgöra bidrag till kostnaderna för fullgörande av olika förvaltningsuppgifter, av vilka åtskilliga ålagts kommunerna av staten. Därjämte ställas till kommunernas förfogande medel, vilka kommunerna äro skyldiga att för statens räkning förvalta och disponera mot viss redovisningsskyldighet. En ytterligare grupp utgöra sådana medel, främst vissa skatter och offentliga avgifter, vilka för kommunernas räkning uppbäras och redovisas av staten.

De medel, vilka sålunda ställas till kommunala myndigheters förfogande, uppgå till högst betydande belopp. En överslagsberäkning ger vid handen, att för närvarande mellan 500 och 600 miljoner kronor årligen utbetalas till olika kommunala organ. Med hänsyn till den utveckling statsbidragssystemet nått och ytterligare kan förväntas få, torde denna siffra inom en nära framtid komma att ytterligare stiga. Revisorerna vilja i detta sammanhang framhålla den betydelse ett genomförande av den föreslagna uppbördsreformen kan komma att få med avseende å det ekonomiska mellanhavandet mellan stat och kommun. Enligt förslaget skall nämligen uppbörden även av kommunalskatten verkställas i samband med kronouppbörden. Därest förslaget genomföres, kommer uppenbarligen statsverket att bliva redovisningsskyldigt gentemot kommunerna för högst avsevärda belopp. För det

stora flertalet av landets kommuner skulle då praktiskt taget samtliga inkomster komma att levereras över statliga organ.

Det är uppenbarligen en angelägenhet av allmänt intresse, att möjligheter förefinnas till effektiv kontroll över att de medel, vilka genom statliga myndigheter tillställas kommunala organ, verkligen komma dessa till godo för avsedda ändamål. Ur kommunal synpunkt bör det vara av synnerlig vikt att icke blott det medelsförvaltande organet utan även revisorerna erhålla tillförlitliga uppgifter om storleken och arten av de medel, som utbetalats till vederbörande kommunala förvaltningsmyndighet.

Såsom ovan framhållits är det nuvarande kontrollsystemet behäftat med brister. Revisorerna ifrågasätta, huruvida icke det mest effektiva vore att föreskriva, att de olika utbetalande myndigheterna skulle tillställa de kommunala revisorerna ett sammandrag över de medel av skilda slag, vilka under viss tid utbetalats. Med hänsyn till att den kommunala redovisningen omfattar kalenderår torde sådana sammandrag lämpligen böra avlämnas efter varje års utgång samt avse det senast förflutna kalenderåret. Uppgifterna borde lämna besked icke blott om beloppet av de utbetalade medlen utan även om de förhållanden i övrigt, som kunde vara av värde för den kommunala revisionen, såsom arten av de medel, som utbetalats, den tid utbetalningen hänför sig till, huruvida medlen utgöra förskott etc. Den nu föreslagna anordningen förutsätter tydligen, att hos den utbetalande myndigheten föres ett särskilt konto för utbetalningar till varje kommun.

Revisorerna äro väl medvetna om att det nu föreslagna systemet kan komma att medföra ökat arbete för de utbetalande statliga organen. Detta merarbete torde dock i avsevärd utsträckning kunna nedbringas, om den särskilda kontoföringen utföres i nära anslutning till den löpande bokföringen. Enligt vad revisorerna inhämtat torde redan nu ett kontosystem av antytt slag finnas upplagt hos vissa myndigheter. Med hänsyn till de uppenbara fördelarna för kommunerna av att erhålla sådana kontrolluppgifter, som här avses, torde för övrigt en viss kostnad härför vara väl motiverad.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret*, *länsstyrelserna i Östergötlands, Malmöhus och Västernorrlands län*, *Svenska stadsförbundet* samt *Svenska landskommunernas förbund* (Del II, s. 138—146).

Statskontoret har härvid uttalat, att postgirot ur revisionssynpunkt fyllde högt ställda anspråk. Det av revisorerna föreslagna kontrollsystemet skulle medföra ett avsevärt ökat arbete för de utbetalande myndigheterna. För statskontoret, som bland annat utanordnade bidragen till folk- och skolbibliotek, skulle systemet medföra uppläggning av icke mindre än cirka 3 000 konton samt utskrivning och expediering av lika många kontrolluppgifter årligen. Detta arbete skulle ej medhinnas med nu tillgänglig personal. En eventuell utbyggnad av kontrollsystemet på sätt revisorerna föreslagit borde därför under alla förhållanden endast omfatta utbetalningar, som verkställas utanför postgiro. Statskontoret anför härefter sammanfattningsvis följande.

Såsom av det sagda torde framgå anser statskontoret det nuvarande kontrollsystemet för utbetalningar till kommunerna tillfredsställande beträffande postgiro-utbetalningarna, varför ämbetsverket icke anser sig kunna biträda det av riksdagens revisorer framlagda förslaget. I fråga om undantagen från föreskrivet utbetalningssätt böra kommunernas revisorer däremot aviseras, såvida icke den utbetalande myndigheten anser kontrollen i samband

med utbetalningen fullt betryggande. Gällande bestämmelser angående utbetalningar till kommuner torde därför böra omarbetas i överensstämmelse härmed och samtidigt kompletteras och sammanföras i en enda kungörelse. I kungörelsen torde böra föreskrivas, att i brådskande fall utbetalning genom postanstalt, i stället för genom postanvisning, skall ske telegrafiskt över postgirot. Det torde även kunna medgivas, att utbetalning medelst check må ske i sådana fall, myndigheten finner kontrollen betryggande. Enligt nu gällande bestämmelser skall kommunal förvaltningsenhet vid rekvisition av medel uppgiva *numret* på det postgirokonto, som medlen skola tillföras. Denna bestämmelse bör kompletteras med föreskrift om att jämväl kontots *benämning* enligt postgiroförteckningen skall angivas. Slutligen torde kungörelsens bestämmelser böra utsträckas att gälla icke blott kommunala samfälligheter utan även andra officiella organ såsom exempelvis hushållningssällskap, skogsvårdsstyrelser och stiftsnämnder, vilka i stor utsträckning uppbära medel av statlig natur.

Övriga hörda myndigheter och sammanslutningar ha tillstyrkt, att kontrollsystemet omarbetas i enlighet med de av revisorerna angivna riktlinjerna.

Avsevärda, för olika ändamål avsedda belopp utbetalas redan nu från statliga myndigheter till de kommunala organen. Efter genomförandet av uppborädsreformen komma utbetalningarna att erhålla än större omfattning. Revisorerna ha framhållit betydelsen av att icke blott det kommunala medelsförvaltande organet utan även de kommunala revisorerna erhålla tillförlitliga uppgifter om storleken och arten av sålunda utbetalade belopp. Revisorerna ha funnit det nuvarande kontrollsystemet i vissa hänseenden bristfälligt och ha därför förordat vidtagande av åtgärder, ägnade att eliminera antydda brister.

Utskottet.

I ärendet hörda myndigheter ha tillstyrkt vidtagande av åtgärder i det av revisorerna angivna syftet, statskontoret dock endast i begränsad omfattning. Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund ha anslutit sig till tanken på införandet av ett förbättrat kontrollsystem.

Utskottet finner vad i ärendet förekommit bestyrka behovet av en översyn av gällande bestämmelser rörande kontrollen över utbetalningarna till de kommunala organen. Utskottet får därför hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i av revisorerna angivet syfte.

19:o) **Vissa befattningshavares anlitande för taxeringsuppdrag.** Under finansdepartementet, § 21, ha revisorerna till behandling upptagit spörsmålet om i vilken omfattning befattningshavare vid landskontoren böra anlitas för uppdrag såsom ordförande eller kronoombud i taxeringsnämnd (Del I, s. 153—156).

Revisorerna ha till en början erinrat, att riksdagens revisorer redan åren 1922, 1926, 1927, 1930 och 1932 påtalat, att landskontorens befattningshavare

innehaft uppdrag i taxeringsnämnder såsom ordförande eller kronoombud. Revisorerna hade sålunda uttalat att det borde uppmärksammas att dylika uppdrag icke tilldelades länsstyrelserna underlydande tjänstemän i större omfattning än som av omständigheterna med nödvändighet påkallades.

I cirkulärskrivelse till länsstyrelserna den 14 januari 1938 anbefalldes Kungl. Maj:t länsstyrelserna att vid utseende av ordförande eller kronoombud i taxeringsnämnd iakttaga, att befattningshavare vid länsstyrelse icke härtill förordnades i andra fall än då så kunde ske utan eftersättande av befattningshavare åvilande tjänsteåligganden och sådant förordnande för vinnande av bästa möjliga resultat av taxeringsarbetet prövades lämpligt.

Revisorerna erinra, att beskattningsorganisationssakkunniga i sitt betänkande (SOU 1942: 49) uttalat, att det vore givet att taxeringsintendenten ej skulle kunna innehava taxeringsuppdrag och att detsamma borde gälla taxeringsrevisor och taxeringsassistenter. Övriga befattningshavare å taxeringsavdelningen borde däremot, om så funnes erforderligt, kunna tilldelas sådana uppdrag, varvid de sakkunniga dock erinrade om innehållet i ovan nämnda cirkulär.

I proposition (nr 345) till 1943 års riksdag uttalades, att landskamrerare och taxeringsintendent med hänsyn till sin ställning icke borde innehava uppdrag av förevarande slag. Hinder borde däremot icke möta att tilldela taxeringsrevisor eller taxeringsassistent sådana uppdrag. Dock borde 1938 års cirkulär alltjämt äga tillämpning. Riksdagen lämnade propositionen i här förevarande avseenden utan erinran.

Revisorerna ha framhållit, att de vid genomgång av länskungörelserna funnit, att taxeringsrevisor, taxeringsassistenter och andra befattningshavare å landskontoren i viss omfattning alltjämt innehaft taxeringsuppdrag.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Det ligger i sakens natur, att det kan vara till gagn för landskontorens befattningshavare vid fullgörande av deras tjänsteåligganden att hava tillräcklig kännedom om skatte- och taxeringsförfattningarnas praktiska tillämpning och att sådan erfarenhet bäst vinnas under förordnande som ordförande eller kronoombud i taxeringsnämnd. Vidare kan det vara svårt att finna lämplig ordförande i en del distrikt. Å andra sidan böra lika självklart dessa befattningshavare ej tilldelas uppdrag av detta slag i sådan utsträckning, att deras arbete i tjänsten blir åsidosatt. I distrikt, där det ej bör möta större svårighet att utanför landskontoret finna person lämplig som ordförande i taxeringsnämnd, vilket kan förmodas i regel vara fallet i residensstäder och i närheten av dessa liggande distrikt, synas länsstyrelsens befattningshavare ej böra anlitas. De torde i stället böra hållas i reserv för förordnande i sådana distrikt, där svårigheten att finna lämplig ordförande är större.

I fråga om taxeringsrevisorerna och taxeringsassistenterna synes deras förordnande som ordförande i särskilt distrikt eller som konsulenter betänkligt. Detta medför nämligen, att de vid samma tidpunkt bliva sysselsatta med ett forcerat taxeringsarbete och en lika forcerad bokföringsgranskning, om de, såsom avsett är, skola kunna stå länets samtliga taxeringsnämnder till tjänst. Revisorerna dela visserligen den av departementschefen år 1943 uttalade uppfattningen, att något direkt hinder icke bör finnas att förordna dessa befattningshavare till ordförande i taxeringsnämnd, men väl att dylika

förordnanden böra givas sparsamt och företrädesvis i sådana fall, då särskilda skäl kunna föranleda därtill. I annat fall torde inrättandet av de nya taxeringsavdelningarna å landskontoren icke komma att medföra den nytta, som avsetts.

Yttranden hava avgivits av *länsstyrelserna i Stockholms, Kristianstads och Västerbottens län* (Del II, s. 146—151). Länsstyrelserna hava därvid framhållit svårigheterna att utan anlitande av länsstyrelsernas tjänstemän erhålla kompetenta personer för uppdragens utförande.

Härjämte har *föreningen Sveriges taxeringsrevisorer* inkommit med en den 21 januari 1946 dagtecknad skrift i ärendet.

Den av revisorerna företagna undersökningen ger vid handen, att landskontorens befattningshavare i tämligen stor utsträckning tagas i anspråk för uppdrag såsom ordförande eller kronoombud i taxeringsnämnd eller såsom taxeringskonsulenter. Utskottet är väl medvetet om att vissa svårigheter kunna föreligga att utom kretsen av länsstyrelsernas befattningshavare erhålla för ifrågavarande uppdrag lämpliga personer. Såsom revisorerna framhållit vill det emellertid synas som om länsstyrelsernas tjänstemän anlitas jämväl i distrikt, där dylika svårigheter ej borde förefinnas, nämligen i residensstäderna och de i närheten av dessa liggande distrikten. Utskottet delar revisorernas uppfattning, att länsstyrelsernas tjänstemän och särskilt då taxeringsrevisorerna och taxeringsassistenterna icke böra anlitas för här avsedda uppdrag i andra fall än då detta befinnes ofrånkomligt och kan ske utan intrång i vederbörande tjänstemans möjlighet att fullgöra sina tjänsteåligganden. Redan år 1938 anbefalldes Kungl. Maj:t i cirkulärskrivelse länsstyrelserna att vid utseende av ordförande eller kronoombud i taxeringsnämnd iaktta, att befattningshavare vid länsstyrelse icke härtill förordnades i andra fall än då så kunde ske utan eftersättande av befattningshavaren åvilande tjänsteåligganden och sådant förordnande för vinnande av bästa möjliga resultat av taxeringsarbetet prövades lämpligt. Det synes kunna ifrågasättas, huruvida gällande praxis vid meddelande av ifrågakommande uppdrag står i överensstämmelse med sålunda givna direktiv. Härtill kommer, att direktiven icke äro tillämpliga i fråga om uppdrag såsom taxeringskonsulenter. Utskottet finner vad i ärendet förekommit giva vid handen angelägenheten av att Kungl. Maj:t ägnar ifrågavarande spörsmål förnyad uppmärksamhet.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkännan vad utskottet sålunda anfört.

20:o) **Restitution av kronoutskylder.** Under finansdepartementet, § 22, ha revisorerna framställt vissa erinringar beträffande förfarandet vid restitution av kronoutskylder (Del I, s. 156—159).

Gällande bestämmelser angående restitution av kronoutskylder äro meddelade i uppbörsreglementet den 14 december 1917.

Utskottet.

I § 21 nämnda reglemente, sådan paragrafen lyder efter en den 15 mars 1944 (nr 75) vidtagen ändring, stadgas, att envar, som vinner nedsättning i eller befrielse från honom påförda kronoutskylder, äger att genom länsstyrelsen i det län, varest debiteringen skett, kostnadsfritt återbekomma vad han för mycket erlagt. I enlighet med bestämmelserna i förordningen den 2 maj 1919 angående rätt till ränta vid restitution av utskylder m. m. är vederbörande berättigad uppbära ränta å vad sålunda restituerats med 5 procent för år.

Ovannämnda ändring i § 21 uppbördsreglementet innebar, att ansökningsförfarandet från och med den 1 april 1944 borttogs vid restitution av kronoutskylder.

För att utröna i vilken utsträckning länsstyrelserna på grund av nämnda författningsändring numera restituera utan särskild ansökan, ha revisorerna inhämtat upplysningar härom från samtliga länsstyrelser samt skatteverket i Stockholm. I samband därmed hava revisorerna jämväl undersökt i vad mån kontrollåtgärder av nu nämnda myndigheter vidtagits för att förebygga att ett och samma belopp restitueras flera gånger.

Efter att hava redogjort för resultatet av nämnda undersökningar ha *revisorerna* gjort följande allmänna uttalande.

Med den utformning § 21 i uppbördsreglementet erhöll genom författningsändringen den 15 mars 1944 avsågs uppenbarligen, att länsstyrelserna skulle verkställa restitution av kronoutskylder utan att vederbörande skattskyldig skulle behöva göra någon särskild ansökan. Det torde även vara i överensstämmelse med allmän rättsuppfattning, att den enskilde utan särskild omgång bör erhålla åter, vad som oriktigt blivit honom avkrävt. Den av revisorerna gjorda utredningen har emellertid visat, att vissa länsstyrelser fortfarande påfordra ansökningsförfarande. Tre av dessa länsstyrelser restituera utan ansökan, sedan länsprövningsnämndens beslut vunnit laga kraft, medan beträffande beslut eller utslag av övriga taxeringsinstanser erfordras särskild ansökan, varvid originalutslaget skall bifogas för att åtecknas bevis om den verkställda restitutionen. En länsstyrelse restituerar utan ansökan såväl när det gäller länsprövningsnämndens som mellankommunala prövningsnämndens beslut. Samma länsstyrelse kräver emellertid ansökan jämte till denna fogat indrivningskvitto, därest skatten icke erlagts i föreskriven ordning. En annan länsstyrelse tillämnar det förfaringssättet att restituera utan ansökan på grund av beslut av samtliga taxeringsinstanser med undantag av mellankommunala prövningsnämnden, medan en länsstyrelse medgiver restitution utan ansökan beträffande beslut av länsprövningsnämnden samt kammarrättens utslag.

Anledningen till nuvarande olikformighet i fråga om restitutionsförfarandet synes vara, att vissa länsstyrelser icke funnit sådana kontrollåtgärder som de ansett lämpliga för undvikande av dubbelrestitutioner. Särskilt synas dessa länsstyrelser vara obenägna att restituera *ex officio* på grund av utslag av beskattningsdomstolarna, i vilket fall länsstyrelserna regelmässigt ansett sig böra hava tillgång till originalutslaget i och för påteckning om verkställd restitution.

Avskaffandet av ansökningsförfarandet vid restitution innebar visserligen vidgade risker för dubbelrestitution samt förutsatte på grund härav, att särskilda kontrollåtgärder vidtoges, ägnade att nedbringa dessa risker. De åtgärder i sådant syfte, som vidtagits av de länsstyrelser, vilka medgiva resti-

tution utan särskild ansökan — uppläggande av kortregister eller notering i uppbördsbok — synas emellertid i allmänhet vara fullt tillfredsställande.

Emellertid är det av viss betydelse, att likformighet med avseende å restitutionsförfarandet i enlighet med gällande bestämmelser åvägbringas. Revisorerna anse det därför önskvärt, att de länsstyrelser, vilka fortfarande medgiva restitution först efter ansökan, snarast vidtaga sådana kontrollåtgärder, som kunna erfordras, för att det avsedda restitutionsförfarandet utan särskild ansökan skall kunna vinna allmän tillämpning.

Yttrande har avgivits av *riksräkenskapsverket* (Del II, s. 151—153).

Med den år 1944 vidtagna ändringen av § 21 uppbördsreglementet avsågs uppenbarligen, såsom revisorerna framhållit, att länsstyrelserna skulle hava att verkställa restitution av kronoutskylder utan att vederbörande skattskyldig därom skulle behöva göra särskild ansökan. Den av revisorerna gjorda utredningen utvisar emellertid, att vissa länsstyrelser härutinnan fortfarande påfordra särskilt ansökningsförfarande. Olikheten i restitutionsförfarandet har av revisorerna förklarats vara betänklig. I likhet med revisorerna finner utskottet angeläget, att likformighet med avseende å restitutionsförfarandet åvägbringas. Av riksräkenskapsverkets i ärendet avgivna utlåtande framgår, att betryggande kontroll mot dubbelrestitution synes kunna vinnas utan ansökningsförfarande. Utskottet, som förutsätter, att riksräkenskapsverket ägnar vederbörlig uppmärksamhet åt förevarande spörsmål och vidtager de åtgärder, som må finnas lämpliga för åvägbringande av önskvärd likformighet, har allenast velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

Utskottet.

omförmåla.

21:o) **Tjänstledighet från förordnande å statssekreteraretjänst.** Under ecklesiastikdepartementet, § 24, ha revisorerna uttalat, att enligt revisorernas mening tjänstledighet från statssekreterarebefattning under mer avsevärd tid icke bör förekomma, utan förordnande i så fall upphöra (Del I, s. 170).

I denna fråga har konstitutionsutskottet i sitt memorial (nr 15) angående granskning av de i statsrådet förda protokoll uttalat sig, varom statsutskottet velat här

Utskottet.

erinra.

22:o) **Utbetalningen av vissa anslag till undervisningsväsendet.** Under ecklesiastikdepartementet, § 25, ha revisorerna till behandling upptagit frågan om formerna för utbetalandet av de anslag till undervisningsväsendet som hänföra sig till skolöverstyrelsens verksamhetsområde (Del I, s. 170—175).

De för innevarande budgetår till olika ändamål inom undervisningsväsendet beviljade anslagen uppgå till sammanlagt över 250 miljoner kronor. De största av dessa anslag avse avlöningar och omkostnader vid de högre all-

männa läroverken, folk- och småskoleseminarierna och folkskolinspektionen samt statsbidrag till avlöningar åt lärare vid de kommunala läroverken och folkskoleväsendet. Vidare märkas i detta sammanhang anslag till ett stort antal anordningar i samband med folkundervisningen, såsom bidrag till inackordering av skolbarn, anordnande av skolskjutsar, anordnande av skolbarnsbespisning, uppförande av undervisningslokaler samt bidrag till tjänstebostäder för lärare.

Flertalet av nu nämnda anslag utbetalas av statskontoret och länsstyrelserna. Skolöverstyrelsens medelsförvaltning är däremot begränsad till ett fåtal mindre anslag, av vilka de största utgöras av överstyrelsens egna avlönings- och omkostnadsanslag. Under sistförflutna budgetår utbetalade skolöverstyrelsen sammanlagt omkring 2 miljoner kronor.

Frågan om en rationalisering av utbetalningsförfarandet på undervisningsväsendets område upptogs till behandling av 1936 års sakkunniga för utredning angående skolöverstyrelsens framtida organisation. I sitt den 13 juni 1938 avgivna betänkande förordade nämnda sakkunniga en centralisering till skolöverstyrelsen av utbetalandet och redovisningen av samtliga de anslag för undervisningsändamål, vilka dittills utbetalats och mot budgeten redovisats av statskontoret och länsstyrelserna. Enligt de sakkunniga borde för ändamålet en särskild kameral byrå inrättas hos skolöverstyrelsen.

I yttranden över kommitténs förslag tillstyrkte 16 länsstyrelser samt statskontoret den föreslagna centraliseringen. Även skolöverstyrelsen tillstyrkte det av de sakkunniga förordade förslaget. Överstyrelsen framhöll bland annat, att överlåtandet åt en särskild byrå av alla dessa synnerligen omfattande arbetsuppgifter uppenbarligen skulle komma att medföra en rätt betydande avlastning i framför allt statskontorets och länsstyrelsernas samt i viss mån även av riksräkenskapsverkets verksamhet.

Efter en närmare redogörelse för innehållet i nämnda remissyttranden ha *revisorerna* gjort följande allmänna uttalande.

Undervisningsväsendet i vårt land har undergått och undergår alltjämt en stark utveckling. Sålunda må nämnas, att de i riksstaten under åttonde huvudtiteln uppförda anslag, vilka avse ändamål, hänförande sig till skolöverstyrelsen såsom fackmyndighet, vuxit från cirka 25 miljoner kronor i riksstaten för år 1914 till cirka 167 miljoner kronor budgetåret 1937/38 samt över 250 miljoner kronor innevarande budgetår. En ytterligare stegring av utgifterna för undervisningsväsendet torde dessutom av olika anledningar vara att förvänta inom den närmaste tiden. Sålunda komma, bland annat, genomförandet av det sjunde skolåret samt den stigande nativiteten att medföra krav å ökad lärarpersonal. Även vissa föreslagna socialpedagogiska anordningar, såsom fri skolmateriel och utvidgad skolbarnsbespisning m. m., komma i den mån de genomföras att medföra ökade utgifter på detta område.

Under § 44 i sin berättelse framhöll 1938 års revisorer angående utgifterna å vissa anslag till folkskoleväsendet bland annat de svårigheter, som förelåge att på ett fullt tillfredsställande sätt överblicka den närmare dispositionen av dessa avsevärda anslagsbelopp. På grund av att ett stort antal myndigheter ägde verkställa utbetalningar från ifrågavarande anslag, förekomme nämligen skiftande tillvägagångssätt beträffande såväl utbetalandet av medlen som redovisandet av de gjorda utbetalningarna.

Med hänsyn till den betydande storleken av de medel, vilka anvisas för nu ifrågavarande verksamhetsområde, framstår den nuvarande uppdelningen av medelsförvaltningen på ett stort antal myndigheter — i detta fall icke mindre än 27 — ur flera synpunkter såsom mindre lämplig. Så länge de kamerala uppgifterna förbliva splittrade på ett flertal myndigheter, måste otvivelaktigt betingelserna för enhetlighet vid tillämpningen av gällande avlöningsförfattningar och kamerala utbetalnings- och redovisningsföreskrifter anses ogynnsamma. En svaghet i det nuvarande systemet är även, att möjlighet för revisionsmyndigheten att ingripa inträder alltför sent och först sedan de felaktiga utbetalningarna pågått under längre tid. Vidare må framhållas svårigheterna för skolöverstyrelsen, som såsom fackmyndighet har att ansvara för skolväsendet, att med den nuvarande ordningen kunna erhålla ingående upplysningar rörande de ekonomiska verkningarna av utfärdade bestämmelser av olika slag.

Revisorerna vilja även i detta sammanhang erinra om att de flesta centrala förvaltningsmyndigheter numera omhänderhava utbetalningen och redovisningen av de anslag, vilka avse ändamål hänförliga till det förvaltningsområde, vederbörande centrala myndighet företräder. Sålunda utbetalar fångvårdsstyrelsen anslagen till olika fångvårdsändamål, försvarets civilförvaltning det stora flertalet av de till de olika försvarsgrenarna anvisade anslagen, medicinalstyrelsen ombesörjer utbetalandet av det övervägande antalet anslag, vilka avse medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, lantbruksstyrelsen i stort sett samtliga anslag, vilka beröra styrelsens verksamhetsområde etc. Enligt revisorernas mening måste det vara en avgjord fördel för den centrala myndigheten att själv ombesörja utbetalningen och redovisningen av anslag inom sitt verksamhetsområde, enär myndigheten därigenom erhåller möjlighet att på ett mera ingående sätt följa själva verksamheten. Skolöverstyrelsen, som för närvarande har att taga befattning med ett flertal frågor av ekonomisk art, såsom löneklassplaceringar för lärare, uppgörande och fastställande av förslag till stater, beslut angående fördelning av medel till underordnade myndigheter m. m., saknar med nuvarande organisation möjlighet att på ett tillfredsställande sätt övervaka att av överstyrelsen fattade beslut och lämnade direktiv verkligen bliva av de utbetalande myndigheterna beaktade. Ej heller kan skolöverstyrelsen vid sina anslagsäskanden stödja sig på något eget räkenskapsmaterial med uppgifter rörande den närmare dispositionen av de olika undervisningsanslagen. Med nu gällande ordning saknar skolöverstyrelsen möjlighet att i erforderlig omfattning ingripa för att rätta till uppkomna felaktigheter eller eljest vidtaga åtgärder för att främja ett ändamålsenligt disponerande av de anvisade anslagsmedlen. Man får icke heller bortse från att en direkt befattning med medelsförvaltningen skulle vara ägnad att stärka skolöverstyrelsens kontakt med vederbörande förvaltningsområden och skänka överstyrelsen ökade möjligheter till kritisk granskning av anslagsäskanden och organisationsförslag berörande dessa.

En centralisering till skolöverstyrelsen av skolväsendets kamerala uppgifter skulle möjliggöra en önskvärd begränsning av länsstyrelsernas arbetsuppgifter. Detta framhölls även av flertalet länsstyrelser i yttranden över det år 1938 avgivna förslaget till omorganisation av skolöverstyrelsen. Sedan dessa yttranden avgåvos, hava emellertid nya omfattande arbetsuppgifter tilldelats länsstyrelserna, bland annat i samband med omläggningen av taxeringsorganisationen och folkbokföringen, och ytterligare arbetsuppgifter torde vara att förvänta med hänsyn till en blivande uppbördsreform. Erfarenheten har visat, att länsstyrelserna icke alltid kunnat ägna granskningen och utbetalningen av olika statsbidrag till undervisningsväsendet den omsorg som

varit önskvärd. Sålunda må nämnas, att enligt vad revisorerna inhämtat av de vid granskningen av länsräkenskaper inom riksräkenskapsverket framställda revisionsanmärkningarna mer än tre fjärdedelar hänföra sig till utgifter för folkskoleväsendet.

Såsom skolöverstyrelsen framhållit skulle en omläggning av utbetalningsförfarandet medföra avsevärd lättnad även i de göromål, som åligga rektorerna, därigenom att dessa befriades från all befattning med uträkning och utbetalning av löner till den vid läroanstalterna anställda personalen, ett arbete som för närvarande i alltför hög grad inkräktar på deras huvuduppgift som pedagogiska ledare. Jämväl folkskolinspektörerna skulle genom förslaget beredas en välbehövlig lindring i det administrativa arbetet till fromma för den egentliga inspektionsverksamheten.

På grund av vad sålunda anförts anse revisorerna det vara ur flera synpunkter önskvärt, att utbetalandet av de anslag till undervisningsväsendet, vilka hänföra sig till skolöverstyrelsens verksamhetsområde, sker genom skolöverstyrelsens försorg.

Yttranden ha avgivits av riksräkenskapsverket och skolöverstyrelsen (Del II, s. 153—158). Styrelsen har anslutit sig till revisorernas förslag om centralisering till en kameral byrå hos styrelsen av utbetalandet av de anslag till undervisningsväsendet, vilka hänföra sig till styrelsens verksamhetsområde. Förutsättning härför vore dock, framhåller styrelsen, att särskild för ändamålet lämplig personal ställdes till styrelsens förfogande.

Utskottet.

I sitt år 1938 avgivna betänkande förordade 1936 års sakkunniga för utredning angående skolöverstyrelsens framtida organisation en centralisering till styrelsen av utbetalandet och redovisningen av de anslag för undervisningsändamål, vilka dittills utbetalats av statskontoret och länsstyrelserna. De sakkunnigas förslag tillstyrktes i princip av flertalet länsstyrelser, statskontoret och riksräkenskapsverket samt skolöverstyrelsen. Under erinran härom och under framhållande av den stora ökning anslagen till skolväsendet under senare år undergått ha nu revisorerna framhållit, att den alltjämt förefintliga uppdelningen av medelsförvaltningen på ifrågavarande område på ett stort antal myndigheter — icke mindre än 27 — ur olika synpunkter måste betecknas såsom mindre lämplig. Vad revisorerna anfört rörande olägenheterna med det rådande systemet finner utskottet vara värt den största uppmärksamhet. Utskottet vill i detta sammanhang särskilt framhålla den stora arbetsbörda med avseende å rent kameralt administrativa uppgifter, som nu åvilar rektorer och folkskolinspektörer till men för deras pedagogiska eller inspekterande verksamhet. Såväl skolöverstyrelsen som riksräkenskapsverket ha i sina yttranden i anledning av revisorernas uttalanden tillstyrkt den av revisorerna förordade centraliseringen av utbetalningen av här avsedda anslag. Utskottet finner angeläget att denna fråga ägnas fortsatt uppmärksamhet och vill — då de förhållanden som lågo till grund för det år 1938 avgivna förslaget i ämnet i åtskilliga avseenden torde hava ändrats — för sin del förordade, att möjligheterna till en rationalisering göras till föremål för förnyad undersökning.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter erforderlig utredning taga under övervägande åtgärder i det av revisorerna angivna syftet.

23:o) **Arbetsbalansen inom lantmäteriväsendet.** Under jordbruksdepartementet, § 29, ha revisorerna påtalat den föreliggande arbetsbalansen vid lantmäterikontoren och i lantmäteridistriktet (Del I, s. 185—188).

Revisorerna ha vid besök å vissa lantmäterikontor inhämtat, att arbetsmängden redan år 1934 såväl i lantmäteridistriktet som vid lantmäterikontoren uppnått en sådan storlek, att den icke kunde nöjaktigt medhinnas. Arbetsuppgifterna hade under de följande åren ökat.

Revisorerna ha i tablåer (s. 186—188) närmare belyst arbets- och personalförhållandena dels vid lantmäterikontoren och dels i lantmäteridistriktet efter år 1939. Av nämnda tablåer framginge, framhålla revisorerna, att antalet nytillkommande förrättningar och ärenden efter en tillfällig nedgång i början av kriget de senaste åren visat en kraftig stegring. Arbetsbalansen i lantmäteridistriktet utgjorde sålunda 16 200 förrättningar vid utgången av år 1944. Enligt vad revisorerna inhämtat har under år 1945 antalet ärenden både vid lantmäterikontor och i lantmäteridistrikt ytterligare ökat och balansen i samband därmed stigit. Härtill komme att s. k. samhällsmätningar tilltagit i en omfattning, som icke kunnat förutses.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, förefinnes inom lantmäteriväsendet en betydande arbetsbalans. Efter krigets slut har man sannolikt att räkna med en ökad lantmäteriverksamhet beroende på bland annat, att byggnadsverksamheten torde få en större omfattning. Därest balansen fortfarande växer, kommer detta att medföra avsevärda olägenheter för sakägarna, bland annat vid ordnandet av fastighetskredit.

Orsaken till den nuvarande arbetsbalansen torde främst vara att hänföra till bristen på personal. Enligt revisorernas mening bör emellertid undersökas, om icke åtgärder i rationaliserande syfte jämväl skulle kunna bidra till att nedbringa balansen. Det torde sålunda kunna ifrågasättas, om icke det omständliga förfaringssättet vid avstyckningsförrättningarna kunde väsentligt förenklas. Vidare bör undersökas, huruvida icke sänjdelningar skulle kunna legaliseras utan fullständigt skiftesförfarande. Revisorerna anse det icke heller osannolikt att även andra åtgärder i rationaliseringssyfte skulle kunna vidtagas, exempelvis åtgärder för undvikande av dubbelarbete på lantmäterikontoren m. m.

Revisorerna äro givetvis medvetna om att vad här ovan berörts kommer att bli föremål för behandling i samband med den fortsatta handläggningen av fastighetsbildningssakkunnigas förslag samt vid den nu pågående utredningen angående lantmäteripersonalens organisation och avlöningsförhållanden. Med hänsyn emellertid till den betydande arbetsbalans, som redan nu föreligger och som med sannolikhet kommer att än ytterligare ökas, anse revisorerna det vara av synnerlig vikt, att de åtgärder, som befinnas lämpliga och kunna genomföras utan att föregripa resultatet av dessa utredningar, snarast möjligt vidtagas i syfte att avhjälpa här ovan påtalade missförhållanden.

Yttrande har avgivits av *lantmäteristyrelsen* (Del II, s. 165—168).

Utskottet.

Av den av revisorerna lämnade redogörelsen framgår, att en betydande arbetsbalans föreligger inom lantmäteriväsendet. Revisorerna ha såsom orsak till arbetsbalansen i första hand angivit rådande personalbrist, men även ifrågasatt, bland annat, huruvida icke balansen delvis är att hänföra till det i vissa avseenden omständliga förfaringssättet vid avstycknings- och skiftesförrättningarna.

Enligt utskottets mening är den föreliggande arbetsbalansen ägnad att ingiva allvarliga betänkligheter. Förfaringssättet vid avstyckningsförrättningar liksom spörsmålen om legalisering av sämjedelningar utan fullständigt skiftesförfarande lära, såsom lantmäteristyrelsen framhållit i sitt yttrande, bliva föremål för prövning i samband med pågående lagstiftningsarbete på grundval av fastighetsbildningssakkunnigas förslag. Jämväl frågorna om lantmäteripersonalens organisation och avlöningsförhållanden äro, såsom revisorerna framhållit, föremål för utredning. Det framstår för utskottet som angeläget, att ett ställningstagande till dessa spörsmål äger rum snarast möjligt. I likhet med revisorerna finner sig emellertid utskottet böra förorda att en undersökning verkställes rörande möjligheterna att utan föregripande av ett slutligt ställningstagande till berörda spörsmål genomföra sådana mer provisoriska åtgärder, som kunna vara ägnade att nedbringa arbetsbalansen på förevarande område.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i av revisorerna angivet syfte.

24:o) **Statskontrollen å krigsmaterieltillverkningen.** Under handelsdepartementet, § 30, ha revisorerna ifrågasatt krigsmaterielinspektionens bibehållande (Del I, s. 189—191).

Enligt den 20 juni 1935 (nr 395 och 396) utfärdade författningar må krigsmateriel icke tillverkas i riket utan Konungens tillstånd. Tillverkningen skall stå under kontroll av krigsmaterielinspektionen inom handelsdepartementet.

Utöver den egentliga statskontrollen över krigsmaterieltillverkningen regleras kontrollverksamheten dels av kungörelsen den 5 juni 1936 (nr 250) med bestämmelser angående verksamhet såsom agent för tillverkare av krigsmateriel m. m., dels ock av förordningen den 19 maj 1939 (nr 174) angående tillverkning, införsel och försäljning av gasskyddsmateriel.

Sedan besparingsberedningen ifrågasatt, huruvida den speciella kontroll, som krigsmaterielinspektionen utövade, i dåvarande läge borde bibehållas, förordades i propositionen nr 136 till 1942 års riksdag angående anslag till utövande av statskontroll å krigsmaterieltillverkningen, att inspektionen tills vidare bibehölles.

Revisorerna, som framlagt en tablå över krigsmaterielinspektionens verksamhet under åren 1935—1945, ha gjort följande allmänna uttalande.

Av förestående redogörelse framgår, att krigsmaterielinspektionens verksamhet under de senaste åren varit av ytterst ringa omfattning. Detta beror i första hand på krigsförhållandena, under vilka den svenska exporten nedgått till ett minimum. Ehuru det kan förväntas, att antalet av krigsmaterielinspektionen handlagda ärenden efter fredsslutet ånyo kommer att växa, bör enligt revisorernas mening undersökas, huruvida den arbetsbörda, som kan komma att åvila inspektionen, verkligen kräver en särskild institution eller om icke dessa arbetsuppgifter i stället kunna överflyttas till annat lämpligt organ.

Yttranden ha avgivits av *krigsmaterielinspektionen*, *krigsmaterielverket* och *kommerskollegium* (Del II, s. 168—172).

Utskottet delar revisorernas uppfattning att en undersökning bör komma till stånd rörande den lämpligaste formen för utövandet av den kontroll med avseende å krigsmaterieltillverkningen, som nu ombesörjes av krigsmaterielinspektionen. Utskottet hemställer därför,

Utskottet.

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning av frågan om formerna för utövandet av statskontrollen å krigsmaterieltillverkningen.

25:o) **Visst anslag från fonden för friluftslivets främjande m. m.** Under handelsdepartementet, § 31, ha revisorerna till behandling upptagit frågan om allmänhetens tillträde till en å författaren Bengt Bergs egendom Eriksberg i Blekinge län belägen, statsunderstödd djurpark (Del I, s. 191—195).

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 maj 1939 hemställde författaren Bengt Berg om ett statsbidrag av 250 000 kronor för utbyggande av en biologisk försöksstation och ett faunistiskt skyddsområde vid Maraviken å egendomen Eriksberg i Blekinge län, vilken egendom av makarna Berg förvärvats för ändamålet och där anordningar vidtagits för »återerövring av sådana djurarter, vilka genom mänskligt oförstånd gått trakten eller landet förlorade, och aklimatiserande av sådana djurarter, vilka kunna utgöra ett värdefullt tillskott för vårt lands och vår världsdels fauna».

Vid samma tid hemställde svenska turistföreningen hos Kungl. Maj:t om anslag av tipsmedel för vissa markinköp samt åtgärder till friluftslivets fromma i samband med den av Berg planerade anläggningen vid Maraviken. Turistföreningens framställning avsåg inköp av ett till Bergs egendom gränsande skärgårds- och fastlandsområde (Tjärö), på vilket föreningen ämnade upprätta en anläggning av vandrarhems- eller semestergårdstyp. I samband härmed skulle Berg tillsammans med föreningen öppna möjlighet för de besökande att få en inblick i den verksamhet för djurlivets berikande och förbättrande, som skulle bedrivas inom försöksområdet.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 14 oktober 1939 beviljades svenska turistföreningen ett belopp av 30 000 kronor ur fonden för friluftslivets främjande

för inköp av ön Tjärö. Ytterligare anslag har sedermera av Kungl. Maj:t beviljats för anordnande å Tjärö av ett vandrarhem.

Frågan om statsbidrag till Berg blev däremot fördröjd av olika skäl. Den 15 juni 1945 fann dock Kungl. Maj:t gott att — under erinran om gällande bestämmelser rörande sysselsättning av arbetskraft vid byggnadsarbete — bevilja Berg

dels 100 000 kronor från lotterimedelsfonden till bestridande av kostnaderna för fortsatt utbyggande å Eriksberg, i huvudsaklig anslutning till företd plan, av ett biologiskt försöksområde i syfte att till trakten eller landet återinföra djurarter, som gått förlorade eller hotades av utrotning, samt införa djurarter, som kunde utgöra värdefulla tillskott till faunan,

dels ock 100 000 kronor från fonden för friluftshvets främjande till bestridande från och med budgetåret 1945/46 till och med budgetåret 1949/50 av kostnaderna för områdets underhåll, under iakttagande av att av nämnda belopp finge tagas i anspråk för budgetåret 1945/46 högst 20 000 kronor och för vart och ett av budgetåren 1946/47—1949/50 ett belopp, som Kungl. Maj:t framdeles, efter av Berg för varje budgetår gjord ansökning, ville bestämman.

Såsom villkor för bidragen skulle gälla,

att Berg till statens fritidsnämnd avgåve skriftlig förbindelse att årligen till och med år 1950 i samarbete med svenska turistföreningen minst två dagar varje vecka under månaderna juni, juli och augusti bereda grupper av besökande tillfälle att under sakkunnig ledning iakttaga inom försöksområdet befintliga djurarter;

att Berg, om verksamheten nedlades eller uppenbarligen försumrades, skulle vara pliktig återbära den del av bidragsbeloppen, som Kungl. Maj:t prövade skälig;

att därest under tid, för vilken bidrag av statsmedel utginge till verksamheten, försäljning skedde av egendomen Eriksberg eller en väsentlig del av densamma, Kungl. Maj:t och kronan skulle äga lösa till sig egendomen eller den försålda delen till det pris som köparen utfäst, därvid bestämmelserna i lagen den 22 december 1943 om förköpsrätt i tillämpliga delar skulle gälla;

att statens fritidsnämnd skulle utöva den kontroll i avseende å försöksverksamheten, som kunde finnas erforderlig; samt

att under tiden till och med år 1950 berättelse rörande försöksverksamheten årligen före december månads utgång skulle ingivas till handelsdepartementet och fritidsnämnden.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna hava icke ansett sig böra ingå på frågan om lämpligheten av att bevilja enskild person bidrag för ändamål, varom här är fråga eller taga ställning till spörsmålet, huruvida det står i överensstämmelse med de för fonden för friluftslivets främjande givna direktiven, att av fondens medel bevilja anslag för sådant ändamål och av den storleksordning, som här skett. Revisorerna vilja ej heller bestrida, att ifrågasvarande av författaren Bengt Berg bedrivna verksamhet kan vara av allmänt intresse. Uppfattningen, att så skulle vara fallet, torde väl också främst hava motiverat beviljande

av anslaget. Till yttermera visso har såsom villkor för bidragets åtnjutande föreskrivits, bland annat, att Berg skulle förbinda sig att i samarbete med svenska turistföreningen under viss tid av året bereda grupper av besökande tillfälle att under sakkunnig ledning iakttaga inom försöksområdet befintliga djurarter.

Enligt vad Berg uppgivit för revisorerna vid deras besök å djurparken, består nämnda samarbete närmast däri, att de turister, som tid efter annan vistas å turistföreningens vandrar- och semesterhem å Tjärö genom föreningens försorg beredas tillfälle att avlägga besök å djurparken. Det må framhållas, att ön Tjärö är belägen på ett avstånd av omkring 20 minuters motorbåtsresa från försöksområdet samt ungefär lika långt från Järnaviks båtbygga, till vilken en cirka 2 kilometer lång landsväg leder från Kullåkra järnvägsstation på linjen Karlshamn—Ronneby. Sedan ett visst antal turister å vandrar- och semesterhemmet anmält sig vara intresserade av att bese djurparken, göres förfrågan hos Berg, huruvida tillfälle kan beredas dem att avlägga besök därstädes. Därest Berg funnit ett dylikt besök lämpligt, ombesörjer turistföreningen därefter turisternas överresa från Tjärö till området i fråga. Några regelbundna besökstider hava sålunda icke förekommit. Enligt vad turistföreningen uppgivit, har besökarantalet vid visningarna under innevarande år allenast uppgått till ett hundratal, fördelade på nio besök.

Det vill synas revisorerna, att man åsidosatt det intresse, som allmänheten kan hava att å på förhand tillkännagivna tider, exempelvis under sommartiden två gånger i veckan eller oftare, bese anläggningen. Revisorerna vilja framhålla vikten av att statens fritidsnämnd, som har att utöva kontroll över försöksverksamheten, tillser att tillfälle beredes allmänheten att utan onödig omgång få tillträde till djurparken ävensom att densamma hålles öppen för visning å bestämda tider, vilka på lämpligt sätt bringas till allmänhetens kännedom.

Yttrande har avgivits av *statens fritidsnämnd* (Del II, s. 172 och 173). Fritidsnämnden har yttrat följande.

Vid bedömandet av den föreliggande frågan torde böra hållas i minne, att Kungl. Maj:ts beslut i ärendet fattades den 15 juni 1945 och att Berg undertecknade föreskriven förbindelse den 10 juli 1945, vadan först efter sagda tidpunkt bidragsbeloppet var för Berg tillgängligt. Uppenbart är sålunda, att demonstrationen av djurparken 1945 kunde ske allenast under senare delen av sommaren. Såvitt nämnden har sig bekant hava de besökande, som å Tjärö anmält sig vilja bese djurparken, också emottagits.

Det lärers få anses ligga i sakens natur att under denna första tid, djurparkens karaktär och tillgänglighet icke varit mer allmänt känd.

Beträffande förhållandena i fortsättningen håller nämnden lika med revisorerna före, att demonstrationerna lämpligen förläggas till bestämda, i förväg tillkännagivna tider. Nämnden avser att medverka till att en dylik ordning tillämpas, i den mån väderleksförhållandena icke lägga hinder i vägen. För sistnämnda fall torde demonstration böra uppskjutas till tidpunkt i närmaste anslutning till den förut bestämda.

Revisorerna ha i förevarande sammanhang påtalat, att allmänhetens intresse att — såsom vid beviljande av bidrag till utbyggnaden och driften av här avsedda, å Bengt Bergs egendom Eriksberg vid Maraviken i Blekinge län belägna försöksstation förutsattes — regelbundet och under sakkunnig ledning få bese anläggningen icke blivit tillgodosett. Utskottet delar revisorernas

Utskottet.

uppfattning att sommaren 1945 härutinnan vidtagna arrangemang icke varit tillfredsställande. Då emellertid av statens fritidsnämnds yttrande framgår, att nämnden avser att ägna frågan sin uppmärksamhet, har utskottet, som förutsätter att åtgärder i det av revisorerna angivna syftet bli vidtagna, vad i ärendet förekommit allenast velat för riksdagen

omförmäla.

26:o) Iakttagelser beträffande kaninavelslånefonden med flera fonder. Redogörelse för jordförmedlingsfonden med flera fonder. Vissa iakttagelser beträffande allmänna och norrländska nyodlingsfonderna. Rederilånefonden. Statlig långivning för industriell verksamhet. Iakttagelser beträffande vissa kristidsfonder m. m. Iakttagelser beträffande statens utlåningsverksamhet och fondförvaltning m. m. Under statens fondförvaltning, §§ 33—39, ha revisorerna redogjort för sina gjorda iakttagelser beträffande vissa statliga fonder.

Iakttagelser beträffande kaninavelslånefonden med flera fonder (Del I, s. 200—203).

Under denna punkt ha revisorerna redogjort för i vilken utsträckning *kaninavelslånefonden*, *fjäderfållånefonden* och *kalkbrukslånefonden* under senare år anlåtats. Revisorerna ha funnit av de inhämtade uppgifterna framgå, att utlåning från nämnda fonder antingen förekommit i mycket ringa utsträckning eller ock under de senaste åren avsevärt nedgått. Med anledning därav ha revisorerna ansett böra undersökas, huruvida ifrågakvarande fonder ha någon uppgift att fylla, som motivera deras bibehållande.

Yttrande har avgivits av *lantbruksstyrelsen* (Del II, s. 176), som för sin del intet haft att erinra mot ifrågakvarande fonders avveckling.

Redogörelse för jordförmedlingsfonden med flera fonder (Del I, s. 203—208).

Under denna punkt ha revisorerna till en början redogjort för omfattningen av den låneverksamhet, som bedrivits med anlåtande av *jordförmedlingsfonden* och *Norrbottens nybyggnadslånefond*. Framlagda sifferuppgifter utvisa, att, åtminstone under de sju senast förflutna budgetåren, lån i mycket ringa utsträckning utlämnats från omnämnda fonder. Beträffande den sistnämnda av de båda fonderna ha revisorerna erinrat om en annan form för ekonomisk hjälp åt ifrågakvarande nybyggesinnehavare, nämligen *de förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden*, varom bestämmelser meddelats i kungörelsen den 22 juni 1939, nr 464. Vidare erinras om den möjlighet att förvärva nya egnahem, som tillskapats genom den statliga egnahemsverksamheten.

Härefter ha revisorerna redogjort för i vilken utsträckning statsbidrag under budgetåren 1933/34—1944/45 utbetalats till *väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo*. De här framlagda sifferuppgifterna utvisa en tämligen omfattande bidragsverksamhet, som under de fyra sistförflutna budgetåren tilltagit.

Slutligen ha revisorerna lämnat en översikt över den år 1941 inrättade *skogsvägslånefonden* och dess anlåtande.

Revisorerna ha icke gjort något särskilt uttalande under denna punkt.

Yttrande har avgivits av *egnahemsstyrelsen* (Del II, s. 177 och 178).

Vissa iakttagelser beträffande allmänna och norrländska nyodlingsfonderna (Del I, s. 208—211).

I syfte att befordra uppodling av till åker lämplig mark inrättades från år 1906 den norrländska nyodlingsfonden samt från 1914 allmänna nyodlingsfonden, den senare avsedd för södra och mellersta Sverige.

Gällande villkor för lån från allmänna nyodlingsfonden äro intagna i kungörelsen den 21 augusti 1925 (nr 396) med däri vidtagna ändringar (nr 300/1930 och 637/1937).

Fondens ändamål är sedan år 1925 tvåfaldigt, nämligen dels att befrämja uppodling av jord (genom nyodlingslån) och dels att befordra en rationell beteskultur å icke odlad jord (genom betesförbättringslån), allt beträffande andra delar av landet än Norrland och Dalarna.

Gällande villkor för lån från norrländska nyodlingsfonden återfinnas i kungörelsen den 11 juni 1926 (nr 204) med däri vidtagna ändringar (nr 301/1930 och 638/1937). Fonden avser nyodlingsföretag och betesförbättringar inom Norrland och Dalarna.

Genom beslut av 1927 års riksdag har för befrämjande av nyodling och betesförbättring å vissa mindre jordbruk tillkommit en annan form för statens medverkan nämligen direkta statsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Bestämmelser härom utfärdades i kungörelsen den 20 maj 1927 (nr 206) angående statsbidrag till nyodling och betesförbättring å ofullständiga jordbruk, vilken trädde i kraft den 1 januari 1928. Denna kungörelse har sedermera ersatts av kungörelsen den 12 oktober 1934 (nr 498) angående statsbidrag till jordförbättring å ofullständiga jordbruk och denna i sin tur av kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 466) angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. (ändr. nr 398/1945), vilken fortfarande är gällande. Statsbidraget avser bland annat åtgärder för uppodling till åker av därför lämplig odlingsbar jord (nyodlingsbidrag) och för befordrande av rationell beteskultur (betesförbättringsbidrag).

Omfattningen av de för nyodling och betesförbättring kalenderåren 1927—1944 utlämnade lån och bidrag ha revisorerna belyst i en sammanställning, vartill utskottet får hänvisa (Del I, s. 210—213).

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Den gjorda utredningen visar, att tillkomsten av statsbidrag till nyodling och betesförbättring medfört en så kraftig minskning av behovet av lån för samma ändamål, att lånerörelsen numera praktiskt taget har upphört. Sålunda har, vad nyodlingslånen angår, under de sista fem kalenderåren lån från allmänna nyodlingsfonden utlämnats endast under två år samt från norrländska nyodlingsfonden under tre år, och de utlämnade lånen hava uppgått till helt obetydliga belopp. Beträffande betesförbättringslånen ha under samma femårsperiod från allmänna nyodlingsfonden utlämnats lån

under fyra år — till obetydliga belopp — medan irån norrländska nyodlingsfonden intet lån utlämnats.

Vid nu angivna förhållanden synes det revisorerna böra tagas under övervägande, huruvida skäl föreligga att längre bibehålla ifrågavarande fonder.

Yttrande har avgivits av *lantbruksstyrelsen* (Del II, s. 178 och 179), som funnit ifrågavarande fonder utan större olägenheter kunna avvecklas, där est tillräckliga anslag komme att stå till förfogande för utlämnande av statsbidrag till nyodlings- och betesförbättringsföretag. Frågan om dessa fonders avveckling borde tagas i övervägande i samband med en allmän översyn av de statliga utlåningsfonderna.

Rederilånefonden (Del I, s. 211—221).

Efter en närmare redogörelse för utvecklingen av den statliga kreditgivningen för rederinäringen ha *revisorerna* gjort följande allmänna uttalande.

Genom inrättande år 1903 av rederilånefonden vidtogos från statsmakternas sida de första mera betydelsefulla åtgärderna i syfte att skapa nödigt kreditunderlag till stödjande och utvecklande av den svenska sjöfartsnäringen. Vid fondens tillkomst uttalades, att den huvudsakligen vore avsedd att uppmuntra skeppsfarten på utrikes orter och särskilt i avlägsna farvatten, men att även rederiföretag för inrikes sjöfart undantagsvis finge understödjas med lån ur fonden. Något hinder mot beviljande av lån till förvärvande av gammalt tonnage fanns icke heller. Under en följd av år kom därför rederilånefonden att utgöra den viktigaste statliga kreditförmedlaren för den svenska rederinäringen. Sedermera hava, såvitt angår låneformer under statens medverkan, ytterligare åtgärder vidtagits speciellt för rederinäringens kapitalförsörjning. År 1929 inrättades sålunda under statlig garanti Svenska skeppshypotekskassan. Dessutom hava tvenne utlåningsfonder tillskapats, nämligen sekundärlånefonden för rederinäringen den 1 juli 1936 och lånefonden för den mindre skeppsfarten den 1 juli 1939. Ovan har redogjorts för, hurusom redan i samband med inrättandet av skeppshypotekskassan farhågor uttalades för att en viss konkurrens mellan denna och rederilånefonden skulle uppstå. Detta problem löstes sedermera genom införandet i rederilånekungörelsen av en bestämmelse om att lån icke fingo utlämnas från rederilånefonden för ändamål, som lågo inom ramen för kassans verksamhet och lämpligen borde tillgodoses genom lån från kassan. Genom tillkomsten av de båda övriga utlåningsfonderna, varigenom sekundärkrediten och den mindre sjöfarten speciellt tillgodosågos, kom rederilånefondens verksamhetsområde att än ytterligare beskäras.

Tillkomsten av nu nämnda nya kreditmöjligheter för rederinäringen jämte de större möjligheterna att få kredit på den privata lånemarknaden hava medverkat till att rederilånefondens betydelse såsom kreditförmedlare alltmer avtagit. Sålunda framgår av den av revisorerna verkställda utredningen, att sedan år 1937 intet nytt lån utlämnats från fonden samt att det sista utestående lånet inlöstes under budgetåret 1940/41. För närvarande står sålunda fondens hela kapitalbehållning — omkring 7 miljoner kronor — disponibel för ny långivning. Erinras må även, att på grund av beslut av riksdagen överföring av disponibla medel från fonden för tillgodoseende av andra ändamål i olika sammanhang vidtagits. Sålunda överfördes i samband med inrättandet av sekundärlånefonden för rederinäringen och lånefonden för den mindre skeppsfarten 5,5 miljoner kronor till dessa. Vidare togos under budgetåret 1939/40 av fondens tillgångar icke mindre än 8 miljo-

ner kronor i anspråk för statsregleringen. I samband med tillkomsten år 1940 av en statlig utlåningsfond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg överfördes till denna fond ett belopp av 1 500 000 kronor.

Såsom revisorerna ovan visat, har rederilånefonden av olika anledningar icke kommit att tagas i anspråk för de ändamål, för vilka den ursprungligen inrättats. Det kan därför ifrågasättas, om fonden numera har någon uppgift att fylla. Vidare måste det anses mindre lyckligt, att med varandra konkurrerande statliga kreditförmedlare finnas vid sidan av varandra. Enligt revisorernas mening bör fördenskull undersökas, om icke rederilånefonden helt bör avvecklas, i samband varmed även synes böra utrönas, i vad mån en förenkling av kreditorganisationen på förevarande område låter sig göra.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret* och *kommerskollegium* (Del II, s. 179—186).

Statskontoret har ej funnit något vara att erinra mot en avveckling av rederilånefonden. Kommerskollegium däremot har, efter hörande av Sveriges redareförening, Sveriges segelfartygsförening och styrelsen för Svenska skeppshypotekskassan, icke funnit tillrådligt att indraga rederilånefonden. För att fonden vid uppkommande behov måtte kunna fylla sitt ändamål borde snarare övervägas, huruvida icke dess kapitaltillgång borde ökas.

Statlig långivning för industriell verksamhet (Del I, s. 221—228).

Efter att ha lämnat en översikt över utvecklingen av den statliga låneverksamheten på industriens och hantverkets område ha *revisorerna* gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår hava av staten eller med statens medverkan skapats flera lånemöjligheter för utövare av industriell verksamhet. För närvarande finnas sålunda för detta ändamål fyra lånefonder jämte ett av staten bildat och kontrollerat kreditinstitut. Från dessa hava lån utgått för finansiering av såväl industri — i första hand den mindre eller medelstora industrien — som hantverk. Vidare hava å driftbudgeten anvisats medel för hithörande ändamål, i det att från reservationsanslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering medel till betydande belopp utgått till företagarföreningarna för möjliggörande av kreditgivning från dessa föreningsars sida.

Förhållandena kunna emellertid enligt revisorernas uppfattning knappast motivera, att ett flertal statliga låneformer för likartade ändamål på detta sätt finnas vid sidan av varandra. Sålunda beviljar Kungl. Maj:t lån ur manufakturförlags- och industrilånefonderna, medan kommerskollegiet beviljar lån ur statens hantverkslånefond och riksbankens avdelningskontor ur fonden för hantverks- och småindustrikredit. De för företagarföreningarnas låneverksamhet avsedda medlen fördelas av Kungl. Maj:t på respektive föreningar. Härtill kommer AB Industrikredits verksamhet. För staten måste denna splittring av låneverksamheten på ett flertal myndigheter i fråga om såväl prövningen av låneärendena som medlens förvaltning innebära ett icke oväsentligt merarbete, varjämte den nödiga överblicken av låneverksamheten försvåras. Att lånen beviljas av olika låneorgan kan föranleda oenhetlig praxis, som i sin ordning kan tänkas medföra icke önskvärda förskjutningar i användningen av de skilda låneformerna.

Ur flera synpunkter framstår sålunda en förenkling av låneorganisationen på detta område såsom önskvärd. Det bör därför övervägas, huruvida icke statens låneverksamhet på industriens och hantverkets område bör organiseras mera enhetligt.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret*, *kommerskollegium*, *riksbanksfullmäktige* och *småföretagsutredningen* (Del II, s. 186—191).

I a k t t a g e l s e r b e t r ä f f a n d e v i s s a k r i s t i d s f o n d e r m. m.
(Del I, s. 228—232).

Enligt beslut av 1934 års riksdag inrättades en lånefond, benämnd *vedeldningslånefonden*, som skulle förvaltas av statskontoret och varifrån lån finge, i mån av tillgång, utlämnas till landsting, kommuner och enskilda för främjande av utbyte av kokspannor mot vedpannor eller inmontering av förugnar vid förefintliga värmeanläggningar ävensom för installering av vedpannor i stället för kokspannor vid nya värmeanläggningar. Från och med budgetåret 1938/39 redovisas de för nu ifrågavarande ändamål avsedda medlen under fonden för låneunderstöd under benämningen »Lån till anordnande av värmeanläggningar för vedeldning».

Genom beslut av 1940 års urtima riksdag anvisades under fonden för låneunderstöd ett reservationsanslag av 750 000 kronor för »*lån till främjande av användningen av inhemskt motorbränsle m. m.*». För samma ändamål anvisade 1941 års riksdag såsom kapitalinvestering i fonden ett reservationsanslag av 500 000 kronor. 1945 års riksdag medgav, att det för budgetåret 1941/42 anvisade anslaget må disponeras även under nu löpande budgetår.

Till åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle m. m. ha dessutom vid olika tillfällen, senast å riksstaten för budgetåret 1943/44, under elfte huvudtiteln anvisats reservationsanslag, avseende bland annat statsbidrag till kolugnsanläggningar, för kolningskurser, för vissa undersökningar rörande ersättningsbränslen samt för bekostande av konstruktiva och experimentella arbeten i fråga om kolugnar och utvinning av biprodukter från dessa.

1940 års urtima riksdag beslöt vidare inrättande av en *statens lånefond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg* ävensom en statlig utlåningsfond, benämnd *lånefonden för inköp av gasgeneratorer för fiskebåtar*. I anslutning till inrättandet av sistnämnda lånefond anvisades ett reservationsanslag å 1 150 000 kronor till bidrag till anskaffande av gasgeneratorer för fiskebåtar m. m.

Efter en redogörelse för nu nämnda låne- och bidragsverksamhet ha revisorerna uttalat, att omförmälda fonder, vilka inrättats i samband med vissa krisförhållanden, icke tagits i anspråk i den utsträckning, som förutsetts. Med hänsyn härtill borde utredas, huruvida icke dessa fonder kunde avvecklas.

Yttranden hava avgivits av *byggnadsstyrelsen*, *lantbruksstyrelsen*, *kommerskollegium* och *statens bränslekommission* (Del II, s. 191—195).

Sammanfattningsvis ha *revisorerna* beträffande sina iakttagelser med avseende å i det föregående berörda statliga utlåningsfonder och i samband därmed stående statlig utlåningsverksamhet anfört följande.

De åtgärder, vilka av statsmakterna tid efter annan företagits i syfte att genom beredande av nödigt kreditunderlag befrämja näringslivet m. m., hava i allmänhet tagit sig uttryck i att särskilda lånefonder bildats. De statliga utlåningsfonderna utgöra för närvarande icke mindre än 59. Även under fonden för låneunderstöd redovisas medel, vilka anvisats för olika här avsedda ändamål. Statlig långivning av samma art förekommer även från vissa s. k. diversemedelsfonder. Vidare förekommer långivning från anslag å driftbudgeten. Slutligen bör i detta sammanhang erinras om att genom statlig medverkan i form av aktieteckning eller på annat sätt tillskapats ett antal speciella kreditinstitut.

Mot den sålunda konstaterade splittringen i avseende på medelsanvisningen svarar i många fall en motsvarande oenhetlighet i avseende på förvaltningen av de olika fonderna m. m. och beviljandet av lån. Fonder för närbesläktade ändamål förvaltas sålunda i många fall av skilda myndigheter, liksom ifrågakommande lån beviljas av olika statliga organ.

För staten måste denna splittring av låneverksamheten på ett flertal myndigheter i fråga om såväl prövningen av låneärendena som medlens förvaltning innebära ett icke oväsentligt merarbete, varjämte den nödiga överblicken av låneverksamheten försvåras. Att lånen beviljas av olika låneorgan kan föranleda oenhetlig praxis, som i sin ordning kan tänkas medföra icke önskvärda förskjutningar i användningen av de skilda låneformerna.

Mellan olika låneformer föreligga understundom även så obetydliga eller svåröverskådliga nyanser i avseende på det ändamål, som må befrämjas, liksom i avseende på lånevillkoren, att överblicken över tillgängliga kreditmöjligheter i avsevärd grad måste försvåras för de lånesökande.

Revisorerna hava konstaterat, att vissa lånefonder av olika anledningar endast i ringa utsträckning tagits i anspråk för avsett ändamål. En liknande iakttagelse gjordes även av 1944 års revisorer. Till en del synes detta sammanhånga med att under tillfälligt rådande konjunkturer fonder skapats, som sedan ändrade förhållanden inträtt icke längre någon uppgift att fylla. En annan orsak torde vara att lånefonder inrättats för tillgodoseende av i stort sett samma ändamål som redan befintliga fonder. Genom att nyinrättade fonder bättre anpassats till de aktuella lånebehoven hava de äldre fondernas betydelse i motsvarande mån minskat. Revisorerna hava vidare uppmärksammat, att utlåningen från vissa fonder i stort sett upphört, sedan för samma ändamål anvisats medel även å driftbudgeten i form av statsbidrag. De gällande lånevillkoren — framför allt den tillämpade räntesatsen — hava vidare bidragit till den nu antydda utvecklingen. Genom att lån å den allmänna marknaden för närvarande kunnat erhållas på fördelaktigare villkor hava nämligen i många fall de statliga lånen icke blivit så begärliga.

I detta sammanhang vilja revisorerna även framhålla det mindre lämpliga ur såväl redovisningssynpunkt som eljest i att utlåningsrörelse för här avsedda ändamål bedrivs från vissa s. k. diversemedelsfonder. För tillgodoseende av dessa lånebehov böra i stället inrättas särskilda utlåningsfonder. Liknande synpunkter göra sig gällande beträffande den långivning, som för närvarande sker från vissa riksstatsanslag.

De iakttagelser, för vilka ovan i stora drag redogjorts, hava givit revisorerna del intrycket, att en allmän översyn snarast borde komma till stånd av den statliga kreditgivning, varom här är fråga. Härvid torde särskilt böra undersökas möjligheterna till samordning och rationalisering av den statliga

kreditgivningen, så att — därest icke särskilda skäl föranleda annan ordning — för ett och samma ändamål inrättas allenast en fond.

Revisorerna hava ansett sig icke heller kunna förbigå frågan, huruvida icke den kreditgivning, som för närvarande sker genom statliga lånefonder eller andra motsvarande anordningar, i stället skulle kunna ordnas genom de vanliga kreditinstituten med statlig medverkan i lämplig form. I detta sammanhang har framkommit förslag, att staten skulle kunna lämna borgen på utlämnade lån. Revisorerna anse sig icke kunna taga ställning till lämpligheten av en sådan anordning, vars förverkligande måste föregås av en grundlig prövning. Det synes emellertid sannolikt, att den statliga stödverksamheten genom en sådan anordning skulle på visst sätt bliva mera effektiv. Allmänheten torde äga en mycket ofullständig kännedom om förefintliga statliga lånemöjligheter. Såsom tidigare berörts försvårar vidare den rådande splittringen på olika fonder m. m. översikten över de olika till buds stående hjälpmöjligheterna. För de lånesökande vore det givetvis ur praktisk synpunkt enklare att kunna vända sig till de lokala kreditinstitut, vilka de vanligen anlita, än att ansöka om lån hos central statlig myndighet.

Utskottet.

På grundval av gjorda iakttagelser beträffande ett flertal statliga utlåningsfonder ha revisorerna ansett sig kunna konstatera behovet av en översyn över den statliga utlåningsverksamheten i — bortsett från vissa spörsmål av budgetteknisk natur — huvudsakligen två hänseenden. Sålunda ha revisorerna ansett en omprövning rörande nödvändigheten att bibehålla vissa lånefonder erforderlig. Vidare har påtalats rådande splittring med avseende å medelsanvisning och fondförvaltning samt därmed sammanhängande oenhetlighet i fråga om beviljandet av lån.

Vad först angår frågan huruvida icke vissa lånefonder numera skulle kunna avvecklas synes av revisorerna verkställd utredning giva vid handen, att förutsättningar för en avveckling föreligga beträffande åtskilliga av de av revisorerna omnämnda fonderna. Vederbörande i ärendet hörda myndigheter ha också vitsordat, att en dylik avveckling synes möjlig i fråga om t. ex. statens kaninavelslånefond, statens fjäderfållånefond, statens kalkbrukslånefond, allmänna och norrländska nyodlingsfonderna samt lånefonden för anskaffande av gengasgeneratorer. Beträffande vissa andra av revisorerna berörda lånefonder åter har från myndigheternas sida en viss tveksamhet rörande lämpligheten av en avveckling försports.

Revisorernas redogörelser avse allenast ett fåtal av de till icke mindre än 59 uppgående statliga lånefonderna. Det synes icke otänkbart, att efter närmare undersökning förutsättningar visa sig föreligga att avveckla jämväl vissa andra fonder av här avsedd karaktär.

Även om en omprövning av behovet av nu anordnad utlåningsverksamhet skulle leda till avveckling av en del utlåningsfonder, torde den av revisorerna ifrågasatta undersökningen rörande möjligheterna till samordning och rationalisering av den statliga utlåningsverksamheten vara motiverad. I fråga om utlåningsverksamheten på hantverkets och småindustriens område har en särskild utredning — den s. k. småföretagsutredningen — enligt givna direktiv att överväga en sammanslagning av de för småföretagen avsedda lånefonderna. Av bankofullmäktiges i ämnet avgivna yttrande framgår vidare, att

frågan om statens utlåningsfonder i sin helhet lärer vara föremål för uppmärksamhet från 1945 års bankkommittés sida. Ehuru sålunda den av revisorerna såsom önskvärd ansedda översynen åtminstone i viss utsträckning synes vara i gång har utskottet i förevarande sammanhang icke velat underlåta att understryka revisorernas uttalande om önskvärdheten av att söka åstadkomma större enhetlighet och längre gående rationalisering av den statliga kreditgivning, varom här är fråga.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allmän översyn av statens här ifrågavarande utlåningsverksamhet och fondförvaltning.

27:o) **Övriga anmärkningar.** Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat har utskottet funnit hava medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarat eller ej vara av den vikt, att oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, eller icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 24 maj 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Lindström, Gränebo, Larsson, Karl Andersson, Mannerskant, Ekströmer, Gustaf Ivar Anderson, Berling, Petersson, Hesselbom och Ivar Persson*; samt

från andra kammaren: herrar *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Ward, Falla, Bergström, Andersson* i Malmö, *Pettersson* i Dahl, *Malmberg* i Skövde, *Lindholm, Holmström, Åkerström* och *Thapper*.
